

Jyväskylän Yliopisto
Taloustieteiden Tiedekunta

YMPÄRISTÖVASTUU JA YDINVOIMA

**Yritys- ja ympäristöetiikan diskurssianalyttinen
tutkimus**

Tutkimus Yritysstrategioiden pro gradu –tutkimus

Tutkija Pinja Jaatinen

Ohjaaja Tuomo Takala

Aika Maaliskuu 2001

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta TALOUSTIETEIDEN	Pääaine Yritysstrategiat		
Tekijä	Pinja Jaatinen		
Työn nimi	Ympäristövastuu ja ydinvoima. Yritys- ja ympäristöetiikan diskurssianalyttinen tutkimus		
Oppiaine	Yritysstrategiat	Työn laji	pro gradu -tutkielma
Aika	maaliskuu 2001	Sivumäärä	75
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tutkimuksessa selvitettiin, millä tavoin ydinvoiman lisärakentamisesta puhutaan lehtiutisissa ja yrityksen ympäristöraporteissa. Tutkimuksella oli yritys- ja ympäristöetiikan näkökulma teemaan, ja siinä tutkittiin ympäristövastuun ilmenemistä puhunnassa. Aineistona käytettiin Kauppalehden artikkeleita ajanjaksolta 1.1.99- 31.12.2000. Lisäksi huomioitiin Helsingin Sanomien ja uutisointi kyseisestä temasta marraskuussa 2000. Toisena aineistona käytettiin IVO-yhtiöiden ja Fortumin ympäristöraportteja vuosilta 1995-1999. Tutkimus pohjautui kriittiseen diskurssianalyysiin.</p> <p>Tutkimuksen lähtökohtana on, että eettisen arvioinnin tarve kasvaa yrityksissä. Eettistä arviointia tarvitaan yrityksen suhteessa sidosryhmiin ja ympäristöön. Eettisten arviointiperusteiden määrittäminen on kuitenkin vaikeaa. Yritys- ja ympäristöeettisen taustateorian tueksi tutkimuksessa perehdyttiin myös ympäristöjohtamisen ja ympäristöpolitiikan teorioihin.</p> <p>Kummastakin aineistosta muodostettiin kolme diskurssia. Mediatekstien diskursseissa pohdittiin poliittista vallan käyttöä ja sen esiintymistä ydinvoimakeskustelussa, yhteiskunnallisen- ja ympäristövastuun ilmentymistä puheessa, sekä ydinvoimaa taloudellisena kysymyksenä. Ympäristöraporttien diskursseissa painotettiin vastuun diskurssissa osaamista ja luotettavuutta, hyvediskurssissa yhtiötä yhteiskunnallisena hyveenä, sekä julkisuusdiskurssissa tehtiin avoimuudella ja tiedottamisella kaksi edellistä diskurssia näkyväksi.</p> <p>Ydinvoiman lisärakentaminen jakaa mielipiteitä, eikä tekninen tieto enää tyydytä kaikkia sidosryhmiä. Tutkimuksessa pohdittiin erilaisten diskurssien vaikutusta mielipiteisiin ja ihmisten arvostuksiin.</p>			
Asiasanat	diskurssi, ympäristövastuu, yhteiskunnallinen vastuu, ydinvoima		
Säilytyspaikka	Taloustieteiden Tiedekunta		

YMPÄRISTÖVASTUU JA YDINVOIMA

Yritys- ja ympäristöetiikan diskurssianalyttinen pro gradu –tutkimus

1	JOHDANTO	2
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	YMPÄRISTÖVASTUU	6
2.1.1	<i>Yritysetiikka</i>	7
2.1.2	<i>Ympäristöetiikka</i>	10
2.1.3	<i>Julkisuuskuvan rakentuminen ja viestinnän merkitys</i>	15
2.1.4	<i>Ympäristöjohtaminen</i>	17
2.1.5	<i>Ympäristöpolitiikka</i>	20
2.1.6	<i>Käsitteiden yhdistyminen yrityksen ympäristövastuuksi</i>	22
2.2	DISKURSSITEOREETTINEN TUTKIMUSMENETELMÄ	24
2.2.1	<i>Puheen merkitys todellisuuden tuottajana</i>	24
2.2.2	<i>Diskurssianalyysi</i>	25
2.2.3	<i>Sosiaalinen todellisuus saa merkityksiä puheessa</i>	28
2.2.4	<i>Kriittinen diskurssianalyysi (valtasuhteiden analysointi)</i>	29
3	YDINVOIMAKYSYMYKSIÄ	33
3.1	SUOMEN YDINVOIMAT	33
3.2	SÄHKÖMARKKINAT SUOMESSA	33
3.3	YDINVOIMAKYSYMYKSEN TOIMIJAT	36
3.4	AINEISTON ESITTELY	37
3.4.1	<i>Lehtiartikkelit</i>	37
3.4.2	<i>Ympäristöraportit</i>	39
3.5	AINEISTON TULKINTAPROSESSI	40
3.5.1	<i>Aineiston tulkintaprosessin viitekehys</i>	40
3.5.2	<i>Energian yhteiskunnalliset merkitykset</i>	41
4	DISKURSIIVINEN TULKINTA	43
4.1	LEHTIARTIKKELIT	43
4.1.1	<i>Poliittisen valtataistelun diskurssi</i>	43
4.1.2	<i>Vastuun diskurssi</i>	48
4.1.3	<i>Taloudellinen diskurssi</i>	54
4.2	YMPÄRISTÖRAPORTIT	59
4.2.1	<i>Vastuun diskurssi</i>	59
4.2.2	<i>Hyvediskurssi</i>	62
4.2.3	<i>Julkisuuskurssi (imagodiskurssi)</i>	65
5	PÄÄTELMÄT JA POHDINTAA	70

1 JOHDANTO

Liike- ja yritystoiminnan taustalla on perinteisesti ja suuntaa antavasti vaikuttanut ajatus, jonka mukaan yrityksen tehtävä on toimia pitkällä aikavälillä mahdollisimman tehokkaasti ja kannattavasti. Eksponentiaalinen tiedon määrän lisääntyminen ja sitä kautta erilaisten teknologisten sovellusten kehittyminen on luonut nopeasti kiihtyvällä vauhdilla mahdollisuuksia ja uusia perspektiivejä mainitun periaatteen toteuttamiselle sekä yritystoiminnan luonteelle ja suuntautumiselle. Vaikutukset eivät kuitenkaan ole olleet pelkästään positiivisia. Teknologian kehitys ja elintason nousu sekä vastaavasti kulutuksen kasvu yhdistyneenä väestöpohjan kasvamiseen ovat johtaneet luonnonvarojen ja –ympäristön osin holtittomaankin hyväksikäyttöön (Donaldson, 1989). Tästä on edelleen aiheutunut erilaisia ympäristöllisiä ongelmia, joiden tiedostamisen myötä on syntynyt joukko ympäristötieteitä, joita esimerkiksi ympäristöetiikka ja ympäristöjohtaminen edustavat.

Ympäristövastuullisen ajattelun sanotaan heränneen, kun tietoisuus taloudellisen toiminnan ekologisista ja inhimillisistä haitoista lisääntyi. Tämä on samalla liittänyt eettisen arvioinnin tarpeen yrityksen toimintaan. Markkinataloutta on perinteisesti pidetty itseohjautuvana järjestelmänä, jonka toimintaa häiritsevät kaikki rajoitukset ja se, että julkinen valta puuttuu asioihin. Mutta kasvavat sosiaaliset ongelmat ja ympäristöongelmat ovat pakottaneet kehittämään ja pohtimaan keinoja yrityksen toiminnan oikeellisuuden arvioimiselle. Nykyisessä tilanteessa nousee kysymys, millaisia mahdollisuuksia yhteiskunnalla olisi ohjata ympäristönsuojelua. Joutaako tai muuttuuko markkinatalous riittävästi, jotta sen mukaisesti voitaisiin toimia myös tulevaisuudessa? Perinteinen taloustieteellinen ajattelu ei ymmärrä ympäristönsuojelun kieltä. Talousjärjestelmä ei näe kiertokulun kokonaisuutta, missä yhteiskunta ihmisineen on osana. Länsimainen talousjärjestelmä pohjautuu lineaariseen taloustieteelliseen ajatteluun, jossa kaikki kasvaa, ei kierrä. Tämän työn peruslähtökohtana on ajatus, että yritysten on sisäistettävä ympäristönsuojelu, koska ne myyvät tarpeen tyydytyksen ja osallistuvat kaikkeen tähän tarpeeseen liittyvään. Korkean elintason ja hyvinvoinnin yhteiskunnassa ”ylellisyystuotannolla” on monia haittavaikutuksia ympäristöön. Kuitenkin yritykset tuottavat myös näissä olosuhteissa hyödykkeitä väestön ilmaisemien tarpeiden tyydytykseen.

Taloussektori pohtii poliittisen sektorin kanssa keinoja, joilla markkinavoimat voitaisiin kääntää ympäristölle eduksi. Pystyykö hyvinvointivaltio muuttumaan niin paljon, että yhteiskunta ja

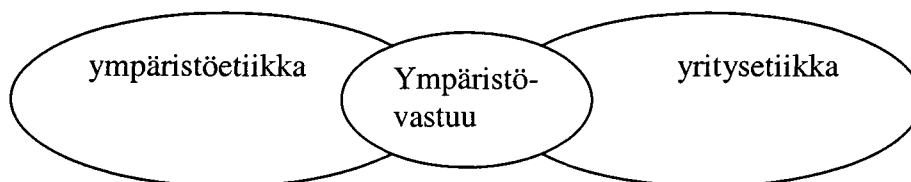
yritykset kykenisivät käsittämään kasvihuoneilmion tai eräiden alueiden täydellisen saastumisen mittasuhteet ja vaikutukset? Raumolinin (1998) mukaan länsimaiset ponnistelut globaalien ympäristöongelmien ratkaisemiseksi vesittyvät, kun kolmannen maailman valtiot innostuvat länsimaalaisesta elämäntavasta. Ongelmat kertaantuvat, kun kaikki haluavat elää länsimaalaisen luonnonvaroja tuhlaavan talousjärjestelmän mukaisesti. (Raumolin, 1998.)

Kiinnostukseni tutkimusaiheeseen heräsi tästä asetelmasta. Yritykset ovat omaksuneet ympäristönsuojelun, mutta epäselväksi jää mistä syistä ja kuinka laajasti. Yritykset ottavat yhä enemmän valinnoissaan huomioon ympäristönäkökohdat, mutta onko yrityksen ympäristönsuojelun taustalla moraalinen suhtautuminen ympäristöön, vai käytetäänkö ympäristönsuojelua kilpailukeinona. Ympäristönsuojelussa vastakkain ovat asettuneet yrityksen toiminnan taloudelliset lähtökohdat (kilpailukyky), sekä toisaalta moraalis-eettinen suhde ympäristöön yhteiskunnan osana. Ympäristönsuojelu voidaan nähdä yrityksen teknisenä ratkaisuna ilmeiseen ympäristöongelmaan. Tässä tutkimuksessa ympäristöongelmia ei nähdä vain teknisinä ongelmina, vaan aiheen tarkasteluun käytetään laajempaa käsitettä. Valitsin käsitteeksi ympäristövastuun, jonka katson sisältävän myös yritysten moraaliseettisen suhtautumisen ympäristönsuojeluun. Miten yritykset voisivat toteuttaa ympäristövastuuta samalla säilyen itse hengissä? Ympäristövastuun käsite rakentuu tässä tutkimuksessa yritys- ja ympäristöetiikalle yhteisistä alueista. Ympäristövastuu liittyy kiinteästi myös yritysten ympäristöjohtamiseen, jonka yhtenä työkaluna tässä tutkimuksessa käsitellään yrityksen ympäristöimagoa.

Liiketoiminnan perusideologian (tehokkuus ja voiton tuottaminen) toteuttamiseen tähtäävän, mutta samalla eettisesti hyväksyttävän toiminnan koordinoimiseksi ja yhteensovittamiseksi on syntynyt yritysetiikan tieteenala, joka tarkastelee liike-elämään ja yritystoimintaan liittyviä moraalikäsitteitä, periaatteita ja arvoja. Teollisuuden Keskusliiton muistion (1990) mukaan yritysetiikka tarkastelee asioiden arviointiperusteita, merkitystä ja tärkeysjärjestystä käytännön yritystoiminnassa. Yritysetiikka voidaan Takalan (1993) mukaan määritellä opiksi siitä, miten ”hyvä yrityselämä” on saavutettavissa. Velasquez (1992) puolestaan toteaa, että yritysetiikka keskittyy erityisesti tarkastelemaan, kuinka moraaliset näkökohdat ilmenevät yrityksen toiminnassa. Virtanen (1995) erottelee yritysetiikasta kolme tasoa. *Järjestelmätaso* käsittää yrityksen toimintaympäristön, sisältäen taloudelliset, lailliset, sekä poliittiset instituutiot. Toinen, *aikaprospektiivitaso* koskee yrityksen kykyä toimia eettisesti kestäväällä tavalla. Kolmas moraalinen taso yrityksessä on *yksilötaso*, jolla arvioidaan sekä yksilöihin kohdistuvien toimien että yksilön itsensä toiminnan oikeutuksia ja moraalisia näkökohtia.

Vastaavasti määritellen ympäristöetiikka tutkii ympäristökysymyksiin liittyviä käsitteellisiä, maailmankatsomuksellisia ja eettisiä ongelmia. Ympäristöetiikan sisällä on erotettavissa erilaisia näkökulmia suhteessa siihen, ketkä tai mitkä asiat ja olennot kuuluvat eettisesti huomioon otettavien ilmiöiden piiriin. Ympäristöetiikka keskittyy siis tarkastelemaan ja määrittelemään ihmisen ja luonnon – toisin sanoen eliöiden, järjestelmien ja kollektiivien – välistä moraalista suhdetta (Oksanen, 1993). Ympäristöetiikka jakautuu yritysetiikan tavoin sisäisesti kolmeen tasoon (Vilka, 1993). *Analyttinen etiikka* tutkii käsitteiden merkityksiä, kuten esimerkiksi mitä tarkoittaa luontoystävällisyys? *Normatiivinen etiikka* pyrkii vastaamaan kysymykseen siitä, miten ihmisen pitäisi toimia, jotta toiminta olisi luontoystävällistä. *Empiirinen etiikka* tutkii, kuinka ihmiset tosiasiaassa arvottavat asioita, esimerkiksi luontoa. Tällöin kysymyksenasettelu voisi olla seuraavan kaltainen: mitä ja miksi ihmiset todella tekevät tai ovat tehneet toimiakseen luontoystävällisesti.

Esitettyjen määritelmien valossa näennäisesti erillisille yritys- ja ympäristöetiikalle voidaan hahmottaa myös yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Tätä kautta voidaan muotoilla tutkimuksellisia kysymyksiä, joihin vastaamalla pyritään lisäämään niin yritys- kuin ympäristöeettistäkin tietämystä. Yritys- ja ympäristöetiikan erityisalueille yhteistä osa-aluetta voidaan lähestyä esimerkiksi näin: yritys- ja ympäristöetiikkaa voidaan integroida tutkimalla mitä luontoystävällisyys tarkoittaa luonnon ja yrityksen toiminnan välisen suhteen näkökulmasta (analyttinen taso). Tai normatiivisesti, miten yritys voi toimia, jotta sen toiminta on luontoystävällisyyden näkökulmasta mahdollisimman hyväksyttävää ja ”hyvän yrityselämän” mukaista (normatiivinen taso) ja mihin toimenpiteisiin yrityksessä on konkreettisesti ryhdytty ja/tai mitä toimenpiteitä on suunnitteilla luonnonarvojen säilyttämiseksi; tai mitä käytännössä ympäristöystävällisyys organisaatiolle merkitsee ja miksi ympäristö on tullut arvokeskusteluun mukaan (empiirinen taso). Kuviossa 1 on havainnollistettu yritys- ja ympäristöetiikan liittymistä toisiinsa, sekä käyttämäni käsitteen ympäristövastuu, sijoittumista etiikan kenttään.

Kuvio 1. Ympäristövastuun linkittyminen yritys- ja ympäristöetiikkaan

Tässä tutkimuksessa tutkitaan ydinvoimaa suhteessa ympäristövastuuseen ja lähestymistavaksi on valittu diskurssianalyttinen lähestymistapa. **Ydinvoima** on valittu teollisuudenalaksi, koska energiapoliittisten ongelmien taustalla on usein eettis-moraalisia kysymyksiä. Suomalaisen teollisuuden ja kulutuksen energiantarve kasvaa vuosittain merkittävästi, ja energiantarpeeseen etsitään ratkaisua. Tutkimuksen tekee ajankohtaiseksi teollisuuden hakemus viidennen ydinvoimalan rakentamisesta Suomeen. Tarkastelemalla käytyä keskustelua muodostan käsityksen ydinvoimaan liittyvistä etiikan alaan kuuluvien vastuun, hyveen ja vallan käytön ilmentymisestä keskustelussa ja teksteissä. Mainitsemiani käsitteitä tutkin *diskursseina*, eli kuvaavina puhetyyleinä. Esille nostan myös taloudellisuus- ja julkisuusdiskurssin. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on lisätä esiymmärrystä aiheeseen ja viitekehystä sovelletaan soveltuvin osin aineiston sisällön analyysiin.

Analyysimenetelmänä käytän diskurssianalyysiä, joka soveltuu kaiken puhutun tai kirjoitetun tekstin analysoimiseen (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1994). Tutkimuksessa kieltä ei nähdä välineenä jonkin muun asian tutkimiseksi, vaan tutkimuskohteena on tutkittavaan aihepiiriin liittyvä kielenkäyttö eri funktioineen (Eskola, 1991). Diskurssianalyttisin menetelmin tutkin sitä, millainen kielen organisoituminen johtaa tietyn asenteen ilmenemiseen, ja mitä tästä seuraa. (Rajanti, 1992). Tutkimuksessa tutkin puhetta tuottajasta riippumattomana itsenäisenä sosiaalisen todellisuuden rakentajana (Jokinen ym. 1994).

Tutkimukseen on valittu ympäristövastuun näkökulma. Tutkimuskysymyksiä voi näin ollen hahmotella seuraavasti:

Millaisia ympäristövastuuta kuvaavia puhuntoja ydinvoimakeskustelusta on erotettavissa?

Millaisena ydinvoima jäsentyy suhteessa ympäristövastuuseen?

Millaisen kuvan aineisto antaa yrityksen ympäristövastuusta?

Mikä on tekstien tavoite ja seuraus?

Aineisto on koottu yritysten ympäristöraporteista sekä muista tiedonannoista (internet) ja lehtien talousaiheisista artikkeleista (Kauppalehti, Helsingin Sanomat, Keskisuomalainen). Valmiin aineiston käyttöä puoltaa tutkimuksessa se, että silloin aineisto on tuotettu ilman tutkijan vaikutusta. Tutkijan vaikutus näkyy tutkimuksessa kuitenkin aineiston valinnassa ja aineistosta esiin nostetuissa tekstinkohdissa. Esiin nostamani puheenkohdat ovat valitsemiani, jolloin analyysi on näkemykseni asiasta eikä puhdas totuus.

Tutkimusraporttini rakentuu siten, että tämän johdantoluvun jälkeen pääluvussa kaksi (2) käyn läpi tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat. Luvussa peilaan tutkimustani ensin taustateoriaan, eli aikaisempaan teoriaan, jonka jälkeen suhteutan tutkimuksen diskurssianalyttiseen tulkintateoriaan. Pääluvussa kolme (3) esittelen lyhyesti aineiston ja sen tulkintaprosessin. Pääluvussa neljä (4) keskityn aineiston luokitteluun ja analysointiin. Pääluvussa viisi (5) on päätelmät ja pohdintaa siitä, miten hyvin tutkimusongelmiin on kyetty vastaamaan, sekä muodostetaan käsitys ydinvoimateollisuuden ympäristönsuojelun perusteista.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Ympäristövastuu

Tässä kappaleessa perehdyn tutkimuksen kannalta keskeiseen käsitteistöön. Tutkimuksen taustateoria pohjautuu yritys- ja ympäristöetiikkaan, mutta ydinvoimateollisuuteen liittyy kiinteästi myös ympäristöjohtaminen ja ympäristöpolitiikka.

Etiikan filosofiseen pohdintaan en syvenny tutkimuksessani seuraavaa liiaksi yksinkertaistavaa määritelmää enempää, vaan sivuutan tarkemman määrittelyn. Etiikan käsitteellinen pohdinta vaatisi opintojeni tueksi laajempaa filosofista ymmärrystä ja tulkintaa. Päädyin määrittelemään tutkimuksessani etiikan filosofian haaraksi, joka pyrkii selvittämään ihmisen tekojen, pyrkimysten ja arvostusten hyväksyttävyyttä ja tuomittavuutta. Etiikka ja moraalit taas voidaan erottaa toisistaan siten, että etiikka on teoria hyvästä elämästä ja moraalit tämän teorian konkreettista toteuttamista jokapäiväisessä elämässä, siis käytännön moraalit (Vilka, 1993 s. 52). Etiikka on myös yritystasolla lyhyesti määriteltynä toiminnan hyvien perusteiden etsintää (Takala 1993). Moraalin julkituominen vähentää lainsäädännön tarvetta, ja se onkin yrityksille keskeinen syy moraalin huomioonottamiselle. Moraalia tarvitaan, koska ihmisten muodostama yhteisö ei voi toimia tyydyttävästi ilman moraalit. Tai silloin yhteisön tulisi olla eristetty ja kaiken oltava säädelyä ja sääntöjen noudattaminen rangaistuksella varmistettu (Teollisuuden Keskusliitto 1993).

Pääluvun kaksi (2) lopussa kokoon teoreettisen taustan yhdeksi käsitteeksi *ympäristövastuu*. Ympäristövastuun käsitettä käytän tässä tutkimuksessa laajana yritys- ja ympäristöetiikan yhdistävänä käsitteenä, johon samalla sisältyvät ympäristöjohtaminen ja ympäristöpolitiikka.

2.1.1 Yritysetiikka

Yritysetiikasta puhutaan strategisesti tärkeissä liiketoiminnan oikeellisuutta koskevissa kysymyksissä. Yrityksillä nähdään entistä selvemmin olevan yhteiskunnan jäsenen rooli. Yritys ei enää ole erillinen voittoa tavoitteleva yksikkö, vaan sen on kyettävä oikeuttamaan ja saavuttamaan paikkansa yhteiskunnassa. Tämä edellyttää eettistä suhtautumista toimintaympäristöön, josta yrityksen on kannettava sosiaalista vastuuta. Takala (2000) määrittelee yrityksen toiminnan sosiaalisesti vastuulliseksi, kun yritys ajaa omaa etuaan, mutta ottaa huomioon myös yleisen edun. Takalan käyttämä termi ”valistunut itsekkyyks” kuvaa nyky-yritystä markkinatalousjärjestelmässä, jossa kansalainen (myös yritys) toteuttaa itseään yhteiskunnan jäsenenä, kuitenkin asettaen oman hyvänsä yhteisen hyvän edelle. Tätä epäitsekäämpi toiminta olisi epärealistista ja kannattamatonta. Organisaation eettisiä näkemyksiä pohdittaessa on syytä pureutua johdon arvomaailmaan, yrityskulttuuriin ja samalla yhteiskunnan kulttuuriin.

Yrityksen yhteiskunnallisen vastuun kehittyminen

Yrityksen yhteiskunnallinen suhtautuminen voidaan jakaa kolmeen tasoon (Takala 2000). *Perinteisen näkemyksen* mukaan yrityksen ainoa yhteiskunnallinen tehtävä on huolehtia tuotannosta ja maksimoida voitto, ja muut yhteiskunnallisesti vastuulliset tehtävät kuuluvat kansalaisille. Näkemys pohjautuu tehokkuusajatteluun, jossa työtehtävät jaetaan mahdollisimman selvärajaisesti. Maksimaalinen tehokkuus taas takaa yhteisen hyvinvoinnin. Tätä yhteiskunnallisen moraalisen vastuun pois sulkemista yrityksen ajattelutavoista voidaan kutsua amoralisaatioksi. Takalan (2000) mukaan amoraalisen näkemyksen mukaan *tehokkaaseen markkinamekanismiin perustuva talous ei tarvitse moraalialia, koska yhteiskunnallinen hyvinvointi toteutuu taloudellisen prosessin sivutuotteena*. Amoraalinen suhtautuminen omaan toimintaan rajoittaa ainoaksi vastuuksi toimia lakien ja asetusten puitteissa. Käytän käsitettä amoraalinen vertaillen yritysten moraalista suhtautumista. Kun ympäristö ja sidosryhmät liitetään mukaan yrityksen päätöksentekoon, nousee esiin eettisen vastuun merkitys. Organisaation moraalialia korostavan näkemyksen mukaan yritys on vastuussa muustakin kuin voiton tuottamisesta (Takala 2000).

Jos ensimmäinen näkemys oli selkeästi omistajalähtöinen voitonmaksimointia korostava johtoajatus, korostaa seuraava Takalan (2000) käyttämä *sidosryhmälähtöinen näkemys* yritystä yhteiskunnan aktiivisena toimijana. Yritys on yhteiskunnan jäsen, jolla on vallan lisäksi vastuu itsestään ja toimintaympäristöstään. Yritys ei korosta lyhyen tähtäimen voiton maksimointia, vaan haluaa turvata toiminnan jatkuvuuden, optimoida tuotot pitkällä tähtäyksellä, kehittyä ja kasvaa

hallitusti. Vastuulliseksi koettava yritys vastaa omaehtoisesti ja itsenäisesti toimintansa seuraamuksista. Sidosryhmälähtöiseksi määriteltävä yritys ottaa jollain tasolla mukaan eettisen näkökulman, mutta vastuullisuus ei kuulu kiinteästi tavoitteistoon. Yritys toimii eettisten minimi normien mukaisesti ja pitää yhteistä etua etusijalla sinne saakka, kunnes se ei enää ole yritykselle edullista. Sosiaalinen vastuu toimii kilpailukeinona, ei toiminnan päämääränä sinänsä. Esimerkiksi ympäristöraportit ja tuoteselosteet toimivat usein yrityksen ”ympäristökilpailukeinoina” enemmän kuin osoittavat kokonaisvastuullista suhtautumista luonnonympäristöön. Ympäristöraporteissa vastuullinen suhtautuminen luontoon, huoli huomisesta, voidaan lukea myös: ”Osta meiltä, meillä on parempi tuote kuin kilpailijalla”. Yrityksen toimintaperiaatteissa on aihetta arvosteluun, sillä näennäisen ympäristöystävällisen tuotteen taustalla saattaa olla hyvinkin ympäristöä kuormittavia tuotantomenetelmiä. Esimerkiksi saatetaan mainostaa uutta ympäristöystävällistä tuotetta, joka lähemmin tarkasteltuna osoittautuu vain 25 % vähemmän muovia sisältävään pakkaukseen käärityksi vanhaksi tuotteeksi. Tuotteen imagosta on kuitenkin saatu positiivinen.

Takalan (2000) kuvaaman *laajan sosiaalisen vastuun näkemys* merkitsee toiminnan vaikutusten huomioimista niin luonnonympäristölle, kuin sosiaaliselle ympäristölle. Pelkästään tuottoa ja kannattavuutta hakevien yritysten asema heikkenee tulevaisuudessa. Yritysten tulee jatkossa huomioida ympäröivän maailman tavoitteet ja arvomaailma ja sijoittaa itsensä sopusointuun kokonaisuuden kanssa. Tavoitteena on harmonia ihmisten, yrityksen ja luonnon kanssa. Yritys on taloudellisessa ja moraalisisessa vastuusuhteessa yhteiskunnalle, jonka hyvinvointia ja elämänlaatua yritys toiminnallaan edistää (Takala 2000). Yritys kokee laajan vastuun näkemyksen mukaisesti vastuunsa niin voimakkaasti, että pyrkii toiminnassaan myös sosiaalisten epäkohtien lievittämiseen ja yleisen tasa-arvon lisäämiseen.

Takalan (2000) mukaisesti rakennan vastuun kolmiluokittelusta kuvion, jota käytän analyysini apuna. Sijoitan mahdollisuuksien mukaan myös ydinvoimateollisuuden toimijat alkukäsitykseni mukaisesti lokeroihin. Ydinvoima teollisuus sijoittaa itsensä laajan vastuun lokeroon puhunnallaan. Ydinvoimakysymys koskettaa koko kansakuntaa ja teollisuuden on otettava se huomioon. Varauksellisesti sijoittaisin kuitenkin Teollisuuden Voiman tai Pohjolan Voiman laajan vastuun lokeroon. Fortum on ydinvoimaryhmästä ainoa, joka on osoittanut yhteiskunnallista vastuuntuntoaan. Vastuullinen ja eettinen yritystoiminta on liiketoimintaa sopusoinnussa globaalien ja paikallisten eettisten arvojen, kulttuurin ja tapojen kanssa. Toiminta on eettisesti hyväksyttävää silloin, kun se maksimoi positiiviset ja minimoi negatiiviset seuraukset mahdollisimman monelle taholle.

	Omistajalähtöinen Näkemys	Sidosryhmälähtöinen näkemys	Laajan vastuun näkemys
Yrityksen tehtävä	Vastata markkinoiden tarpeisiin	Vastata yhteiskunnan tarpeisiin, kuitenkin niin, etteivät yhteiskunnalliset haitat ylitä saavutettua hyötyä	Yrityksen tehtävä on edistää yhteiskunnan hyvinvointia ja elämänlaatua. Pitkällä tähtäyksellä vain kannattava yritys pystyy tähän.
Yrityksen suhde yhteiskuntaan	Yhteiskunta muodostuu toisistaan riippumattomista saarekkeista	Yhteiskunta on autonomisten, mutta toisistaan riippuvaisten osapuolten muodostama systeemi	Yhteiskunta on yksilöiden paremman hyvinvoinnin saavuttamiseksi sopimuksella perusteltu yhteistyön muoto
Kuinka hyvinvointi saavutetaan	Yhteiskunnan hyvinvointi on tehokkaan talousprosessin sivutuote	Yhteiskunnallisten osajärjestelmien yhteistyö ja sisäinen tehokkuus	Yhteiskunnan eri sektoreiden tehokas, vastuullinen ja moraalinen toiminta
Yrityksen taloudellinen päämäärä	Omistajan voiton maksimointi	Voiton optimointi vastuullisen toiminnan rajoitteiden puitteissa	Voitto ei ole päämäärä, vaan rajoite ja eräs päätöksenteon kriteereistä. Ympäristönsuojelu ja yhteiskunnan hyvinvointi kannattavuuden puitteissa
Ennakkokäsitys luokasta	Pienyritykset (ei aineistossa)	Metsäteollisuus	Fortum Loviisan voimalaitos TVO Eurajoen voimalaitos

Kuvio 2. Yritysten vastuun kolmiluokittelu, Lähde: Takala 2000

Eettinen vastuu ja globalisaatio

Eettisen arvioinnin tarvetta on lisännyt valtioiden välinen yhteistyö. Matkustamisen helppous ja esimerkiksi internet ovat tuoneet kansakunnat ja yritykset lähemmäs toisiaan. Kasvavat maailmanlaajuiset ympäristöongelmat, etenkin ilmastokysymys on kiinnittänyt huomion globalisaation eli maailmanlaajuisen yhteistyön merkitykseen. Lähemmät sidokset hyödyttävät molempia osapuolia ja edistävät yleismaailmallista talouskasvua. Globaalitaloudessa kaikki osapuolet ovat aktiivisia ja näin globalisaatio edistää poliittista turvallisuutta, vaurauden kasvua sekä ympäristön tilan parantumista. Globalisaatio keskittyy talouskysymyksiin, mutta sivuaa myös ympäristö- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Globalisaatio ei ole pelkästään hyvä asia, sillä länsimaisen elämäntavan yleistymisen uhkaa maapalloa, kun ravintotottumukset muuttuvat, jätteiden määrä kasvaa ja esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden käyttö kasvaa lisäten ilman- ja ilmamekanismin saasteita. Esimerkiksi lihakarja kuolisi nopeasti sukupuuttoon, jos maapallon kaikki ihmiset söisivät yhtä paljon lihaa kuin länsimaiset ihmiset. Andreff huomauttaa, että kansainvälisten suuryritysten osaa globaalistumiskehityksessä osin liioitellaan, vaikka keskustelua käydäänkin yleisesti niiden ympärillä. Aukot kansainvälisten suuryritysten toiminnan tuntemuksessa ovat jopa uhka maailman ymmärtämiselle ja jäsentämiselle sekä uudenaikaisen demokraattisen valtion toiminnalle (kts. Raumolin 1998). Globaalitaloudessa suuryrityksillä ei ole enää selvää eroa kotimarkkinoidensa ja ulkomaisten toimipaikkojensa markkinoiden välillä. Mutta ne vaikuttavat kaikkialla paikallisen

talouden kilpailukykyyn, tulonmuodostukseen ja veronmaksukykyyn. Lisäksi suuryritysten erilaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurivaikutuksia on vaikea mitata. Raumolin (1998) toteaaakin, ettei globalisaatiota voi ymmärtää ilman syvällistä talouden ja teknologian tuntemusta, mutta tämän lisäksi globalisaatiotutkimuksessa vaaditaan laajaa ja monitieteistä näkökulmaa. Globalisaatio pakottaa yritykset huomioimaan myös toimintansa eettiset seuraamukset.

Hyvä johtaminen

Hyvä johtaminen tarkoittaa nykyisin kykyä sopeuttaa yrityksen toiminta niin, että konfliktitilanteet sidosryhmien kanssa osataan ennaltaehkäistä, kriisitilanteet hallitaan ja hoidetaan jo tapahtunut kriisi loppuun asti kunniallisesti. Johtajan tehtävänä on näyttää eettistä mallia. Käsite eettinen johtaminen itsessään on vaikea määrittellä. Takalan (2000) mukaan johtamisetiikkaa voidaan tarkastella yleisenä liikkeenjohdollisena tapakäytänteenä. Toisaalta se voidaan määrittää ammattietiikkana, jolloin hyvä toiminta viittaa niihin arvoihin, joita yhteiskunta pitää ammattilaiselle oikeutettuina ja arvokkaina (Takala 2000). Esimerkiksi lääkäreillä on voimakas ammattietiikka, joka määrittelee, mitä lääkäri saa potilaastaan kertoa, vaikka yhteinen etu edellyttäisi kaiken kertomista. Ammattimainen johtaminen käsitetään johtamisympäristöjen vaihtelevuudesta johtuen erilaiseksi, koska jokainen organisaatio on erilainen. Ammattimaisuutta enemmän ovat viime aikojen organisaatiotutkijat kuten esimerkiksi E. Schein (1989) korostaneet karisman ja yksilöllisen johtamisen merkitystä. Johtaminen edellyttää tietyssä määrin uhrautumista ja yhteisön edun asettamista oman edun edelle. Ammattietiikka pohjautuu kaikilla aloilla moraalin syvimpään merkitykseen: ”Jokaisen moraalinen velvoite on huolehtia, ettei hänen toimintansa aiheuta vahinkoa tai kärsimystä muille” (Takala 2000). Yrityksen moraalisen vastuuntunnon voidaan ajatella kasvavan hyvän johtamisen avulla. Yritystoiminnan etiikkaa tarkasteltaessa on arvioitava myös johdon toimintaperiaatteita. Johdon tehtävä on sitouttaa henkilöstö yhteisiin päämääriin ja toimia itse vastuullisen toiminnan esikuvana. (Takala 2000.)

2.1.2 Ympäristöetiikka

Markku Oksanen (Tiede ja edistys 1993) erottaa ympäristöetiikan etiikasta sillä, että ympäristöetiikka käsittelee ihmisen sosiaalisen ympäristön sijasta luonnollista ympäristöä. Toisaalta, on perusteetonta väittää luonnonympäristöksi esimerkiksi kaupungeja ja ihmisen rakentamia puistoja. Riippuu käsitteen määrittelystä, minkä voidaan katsoa kuuluvaksi luonnolliseen ympäristöön. Täysin luonnonmukaista ekosysteemiä on enää vaikea löytää, ja kadonneita ekosysteemejä ei voi herättää henkiin. Ekosysteemiksi tässä käsitetään omavarainen

luonnonjärjestelmä, joka tuottaa ja kuluttaa itse energiansa. Ekosysteemiin voi kuulua esimerkiksi tietyn alueen maaperä, kasvit ja eläimet. Päähuomio olisi kohdistettava olemassa olevien ekosysteemien ylläpitämiseen ja niiden elinolosuhteiden säilyttämiseen. Luonnonmukainen ekosysteemi on selkeämpi käsittää, jos laskee ihmisen ekosysteemin osaksi - silloin on myös ihmislajin elinympäristölle annettava oma sijansa. Ihmisen elinympäristö on kulttuuriympäristö, joka tästä näkökulmasta käsitetään ihmisen luonnolliseksi ympäristöksi. Toisille lajeille on tarjottava omanlaisensa elinympäristö. Kulttuurista ympäristöä ei siis välttämättä eroteta luonnollisesta ympäristöstä.

Ympäristöetiikan tarkastelutavat

Tästä luonnollisen ja kulttuurisen ympäristön suhteesta on johdonmukaista siirtyä ympäristöeettiseen kysymykseen: mitkä asiat tai olennot luonnossa ovat ihmisten ohella moraalisen toiminnan kohteita? Ympäristöetiikka keskittyy ihmisen ja luonnon (eliöiden, ekosysteemien) välisen moraalisen suhteen määrittelyyn. Moraalisen toiminnan kohteen määrittely on synnyttänyt useita suuntauksia, joita voidaan erotella sen mukaan, minkä lasketaan kuuluvan ympäristöeettisten velvollisuuksien piiriin. Oksanen (1993) on erottanut kolme suuntausta: individualismi, holismi ja kollektivismi. Käytän jatkossa ympäristöeettisten velvollisuuksien piiriin kuuluvista asioista termiä moraalisesti merkityksellinen. Moraalisesti merkityksellisiä ovat ne lajit, joita kohtaan toimijalla voi olla moraalisia velvoitteita. Moraalisesti merkityksellisillä olioilla katsotaan olevan parempia ja huonompia olotiloja, ja moraalisen toimijan velvollisuus on huolehtia näiden olioiden hyvinvoinnista. (Oksanen 1993.)

Holismi näkee ihmisen osana luontoa, osana suurta kokonaisuutta. Kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa, jolloin yksittäinen osa ja sen arvo on vaikea määrittellä. Esimerkiksi James E. Lovelock (1979) esitti Maaemo Gaia -metaforassaan planeettamme yhdeksi ekosysteemiksi, jota ilma, meret, orgaaninen aines ja maa ylläpitävät elinkelpoisena. Ihmisen ympäristöeettinen velvollisuus on säilyttää maapallon uusiutumiskyky ja hyvinvointi eli turvata jatkuvuus. Kestävän kehityksen mukainen ajattelutapa käsittää maapallon kokonaisuutena eettisten velvollisuuksien piiriin kuuluvaksi. Ihminen kykenee hallitsemaan ja huolehtimaan jostain konkreettisemmasta, esimerkiksi lähiympäristönsä viihtyisyydestä. Kykeneekö ihminen vielä ajattelemaan riittävän globaalisti? (Oksanen 1993.)

Individualismi määrittelee Oksasen (1993) mukaan jonkin yksittäisen olion moraalisesti merkityksellisten ilmiöiden piiriin kuuluvaksi. Tämä suuntaus määrittelee moraalisen toiminnan

kohteen ja myös moraalisen - toimijan tilanteesta - riippuen yksilöksi tai lajiksi, suppeammin tai laajemmin. Hyvinvoinnin ajatus korostaa moraalista sääntöä, jonka mukaan ei saa tuottaa aiheuttomasti vahinkoa toiselle. Suuntauksen vaikeutena on suhteuttaa yksilö kokonaisuuteen. Esimerkiksi Suomi ei saa lisätä hiilidioksidipäästöjä, jotka ohentavat otsonikerrosta. Suomalainen hyvinvointi-yhteiskunta, Suomen teollisuus ja BKT:n kasvu uhkaavat ekosysteemin elinolosuhteita muualla maailmassa. Yksilön hyvinvointi ei aina takaa lajin menestystä.

Kollektivismi on suuntauksista tunnetuin. Kollektivismi määrittelee moraalisesti merkityksellisten piiriin elollisen lisäksi myös elottoman ja senkin elollisen, joka ei hyvinvointiaan osaa ilmaista. Bruntlandin sopimuksen (Bruntlandin komissio 1987) voidaan katsoa edustavan myös kollektiivista ajattelua. Sopimuksessa esiteltiin ensimmäistä kertaa ajatus kestävästä kehityksestä, joka turvaisi nykysukupolvien tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta turvata omat tarpeensa. Kollektivismi ei pidä maapalloa yhtenä, vaan katsoo sen koostuvan pienemmistä systeemeistä, jotka luovat kokonaisuuden. Eettisesti huomioon otettavien piiriin kuuluvat yhtäläillä populaatiot kuin yksilöt, ekosysteemit ja maapallo. Lajien ja ekosysteemien suojeleminen edesauttaa samalla moraalisen toimijan hyvinvointia ja kehitystä.

Ihminen on muokannut muiden lajien elinympäristöä tavalla, joka asettaa ihmisen eettiseen vastuuseen. Muut lajit ovat sopeutuneet ekosysteemiin ja sen muutoksiin, mutta ihminen pyrkii sopeutumatta muokkaamaan olosuhteita. Tämä on perimmäinen syy, miksi ihminen moraalisena toimijana on vastuussa koko biosfääristä ja toteuttaa vastuutaan pienistä yksilöistä alkaen.

Taloudellinen ajattelu ja ympäristöetiikka

Talouden kasvu ja väestön nopea lisääntyminen maapallolla ovat asettaneet länsimaisen kulttuurin väistämättömän käännekohdan eteen. Elinmahdollisuutemme vähenevät, jos talouskasvu jatkuu entisellään. Koska raha on länsimaissa keskeinen arvo, on ympäristöäkin pyritty arvottamaan, eli antamaan sille rahamääräinen arvo. Ympäristön ei enää voida ajatella olevan rajaton resurssien lähde, josta ihmisellä on oikeus ammentaa tarvitsemansa (ja ylikin) kokonaisuudesta piittaamatta. Mm. Habermas (ks. Sänkiaho 1988) esitti kommunikatiivisen toiminnan teoriassaan ristiriidan ihmisen suhteessa luontoon: Ihmisen suhdetta luontoon määrää marxilaisittain työ, mutta ihmisten välisiä suhteita kommunikaatio.

Osaltaan tutkijoiden, osaltaan ympäristöjärjestöjen, osaltaan politiikan ansiosta on kehittynyt ”uusi tieteenala”, ympäristöetiikka. Yritysetiikasta on käyty viime aikoina kiivaitakin keskusteluja, ja ympäristöetiikan herääminen on ollut tälle luonnollinen jatke. Tutkimuksessani pohdin keinoja

liittää ympäristöetiikka ympäristövastuun käsitteen avulla osaksi yrityksen taloudellista ajattelua. Jos yritys nähdään yhteiskunnallisesti vastuullisena yrityskansalaisena, yritys on moraalisesti vastuussa toimintaympäristöstään. Samalla periaatteella on myös yrityksellä ympäristöeettisiä velvoitteita. Voidaan puhua ns. hiljaisesta vallankumouksesta (Sänkiaho & Rantala 1987), joka merkitsee arvomaailman muutoksia, kun erityisesti nuorten arvostukset siirtyvät materiaalisista sosiaalisiin. Luonnonsuojelu voidaan rinnastaa näihin sosiaalisiin tavoitteisiin.

Andrew Cranen (21/2000) julkaisemassa tutkimuksessa pohditaan organisaation jäsenten moraalista suhtautumista ympäristöasioihin. Tutkimus tarkasteli yritysten ympäristönsuojelun kehittymistä moraalista näkökulmasta. Tutkimus osoitti tiivistettynä, ettei yrityksissä nähdä ympäristönsuojelua moraalisenä kysymyksenä. Ympäristöllä ei ole moraalista tarkoitusta, eikä sitä näin ollen nähdä moraalisen toiminnan kohteena. Toisaalta tutkimus myös osoitti, että ympäristöajattelun kehitymisprosessiin liittyy jonkinasteisena myös moraalisen merkityksen viriäminen.

Ympäristönsuojelusta on viime vuosikymmenien aikana tullut tärkeä osa yritysten toimintaa. Ympäristö on liitetty osaksi yritysten politiikkaa, toimintoja ja tuotteita. Kuitenkin ympäristönsuojelulla on syvällistä merkitystä vasta kun ympäristölle annetaan itseisarvo eikä pelkästään välinearvo jonkin muun arvon saavuttamiseksi. Ympäristö liitetään usein enemmän termiin ”myynti” kuin yrityskulttuuri ja eettiset arvot. Ympäristönsuojelu on tuotteen myyntiä edistävä mainoskeino tai kustannuksia alentava tehokkuustekijä. Yritysten ympäristönsuojelun suhdetta moraalisiin on tutkittu melko vähän, mutta esimerkiksi Fineman (1998, 243) osoitti, että vaikka ympäristöjohtaminen olisi organisaatiossa laadukasta, on ympäristöllä hyvin vähän moraalista painoarvoa. Amoralisaatio voidaan siis käsittää myös ympäristön moraalisen statuksen puutteeksi. Moraalikysymykset saattavat liittyä kiinteästikin muuhun organisaation toimintaan, mutta ympäristöajattelusta moraalit on rajattu pois.

Crane (2000) löysi tutkimuksessaan neljä elementtiä, miten amoralisaatio ilmeni hänen tutkimassaan kuudessa yrityksessä. Hänen yrityksissä haastattelemansa ympäristövastuuhenkilöt saattoivat ensinnäkin *välttää henkilökohtaista moraalista suhtautumista* ympäristöasioihin. Toiseksi ympäristövastaavat pyrkivät *korostamaan ympäristönsuojelun kehitystä teknisenä ratkaisuna*, jolloin aihe siirretään kauas moraalista vastuusta. Kolmanneksi he samalla *rakentavat tiedostamatta raja* kieltämään moraalinen statusarvo ympäristöltä. Ympäristövastaavat käyttävät neljänneksi *taloustieteellistä sanastoa* puhuessaan ympäristönsuojelun kustannuksista ja

optimaalisista ratkaisuksista. Yrityksen ympäristövastaavat tekevät tietoisien valinnan, eivätkä halua esiintyä ympäristöaktivisteina. Tutkimuksen pohjalta tarkasteltuna tehokas keino olisi ympäristövastaavalle lanseerata ympäristöajattelu niin, että se sisältää mahdollisimman vähän moraalista kuormitusta. Jos ympäristöajattelu myydään teknisenä ratkaisuna, se todennäköisesti yleistyy yrityksen tavaksi käsitellä ympäristökysymystä. Ympäristöstä tulee osa kulttuurisia itsestänselvyyksiä, ilman että sitä koskaan nostetaan moraaliseksi kysymykseksi. Yrityksissä toimitaan näin, koska yrityksissä on sosiaalinen rakenne, jossa moraaliset toimintamallit ovat rakentuneet kasvun, kulutuksen, tuottavuuden ja henkilökohtaisen menestyksen ympärille. On tunnettava organisaation kulttuuri ja eettiset arvostusperiaatteet ennen kuin lanseeraa ympäristöasioita yritykseen, sillä ulkoisten ja sisäisten sidosryhmien tuntemuksella osaa ympäristöasioista vastaava valita sanansa, olemuksensa ja politiikkansa ympäristökeskustelussa. (Crane, 2000.)

Eettiset kysymykset painavat yhä useammin esimerkiksi sijoituspäätöksissä ja niiden myötä on tullut viime vuosina uusia sijoitusrahastoja. Mm. Conventum Vision ja Leonia Arvo ovat viime vuonna perustettuja eettisiä rahastoja. Tuottoisana ympäristörahastona voidaan mainita Gyllenbergin Itämerenrahasto. Eettisyydestä huolimatta rahastojen sijoituskohteet valitaan ensisijaisesti tuottavuuden perusteella. Eettisyys on kakkosena. Yrityksen on kuitenkin tuottavuuden lisäksi nykypäivänä huomioitava eettisyys, jonka puute heijastuu tuotteen kysyntään ja heikentää markkina- ja pörssi-arvoa. Ulkomaiset sijoittajat kyselevät nykyään entistä enemmän ympäristöasioista ja raporteista. Kyselyt ovat kohdistuneet etenkin prosessien puhtauksiin ja käytettävän puun alkulähteisiin (Kauppalehti 21.7.00). Sijoituspäätöksiä ei kuitenkaan tehdä pelkästään ympäristöraporttien perusteella, mutta se tuo sijoittajalle lisätietoa yrityksestä. Eettisten perusteiden huomioiminen ei ole sijoitusasiantuntija Hurrilan (Kauppalehti 21.7.00) mukaan vähentänyt rahastojen tuottoja. Rahoittajia kiinnostavat entistä enemmän ympäristöasiat, sillä ympäristökatastrofi vaikuttaa myös sijoitustuottoihin.

Ympäristönsuojelu on laajentumassa yhteiskunnalliseksi vastuuksi, joka pitää sisällään kaiken sen, mitä yritys jättää yhteiskuntaan. Ympäristönsuojelu ei riitä erottamaan yrityksiä toisistaan, vaan seuraavan kymmenen vuoden aikana yrityskuvaa kirkastetaan esimerkiksi yhteiskunnallisen vastuun auditointijärjestelmällä (SA 8000-järjestelmä). Yhteiskunnallinen vastuullisuus tulee esiin esimerkiksi ostettaessa tavaraa ulkomailta. Vaikka suomalainen tuotanto olisikin vastuullista, voi ulkomainen tavarantoimittaja käyttää esimerkiksi lapsityövoimaa alkutuotannossa. Yhteiskunnallinen vastuu tarkoittaa yrityksen osalta koko tuotteen elinkaaren tuntemista tuotannon

alkulähteiltä kulutuksen saakka. Suomalainen kuluttaja ei toisaalta ole vielä valmis maksamaan huomattavasti enempää eettisesti tuotetusta tuotteesta (Tilastokeskus 2000), eivätkä suomalaiset ole eurooppalaisella mittapuulla mitattuna edes kovin huolissaan ympäristön tilasta! Tämä asettaa rajoituksia yritysten ympäristötoimille: Yritysten on oltava kehityksen etunenässä, mutta kuitenkin niiden on valittava kustannuksiltaan kohtuulliset vaihtoehdot.

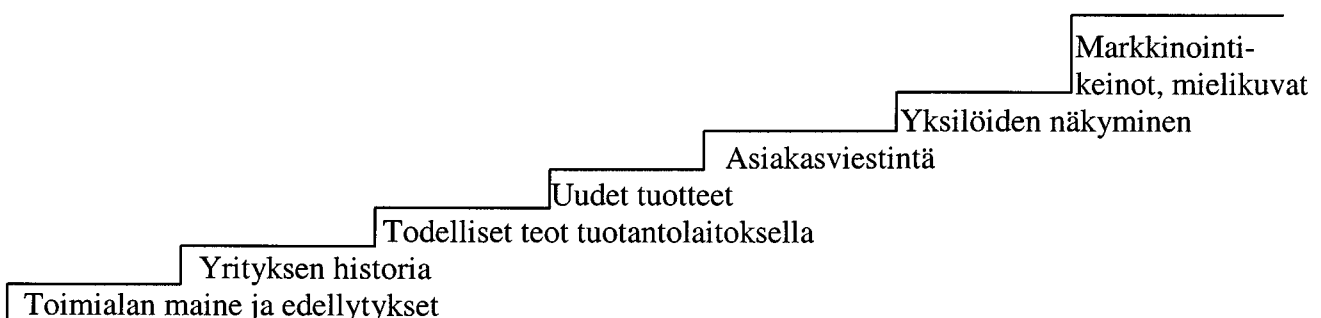
2.1.3 Julkisuuskuvan rakentuminen ja viestinnän merkitys

”Julkisuuskuva” (Public Image) tarkoittaa sidosryhmien kuvaa yrityksestä, sen toiminnasta ja vaikutuksista ympäristöönsä. Sidosryhminä käsitellään tässä kaikkia niitä tahoja, joille yrityksen toiminnasta on vaikutuksia. Yrityksen itsestään luoma yrityskuva eli imago voidaan ymmärtää puhemuodoksi, jolla liikkeenjohto haluaa vaikuttaa erilaisiin sidosryhmiin. Yrityksen julkisuuskuvalla on merkitystä sen menestyksen ja uskottavuuden kannalta. Esimerkiksi merkittävät ympäristöparannukset menettävät arvonsa, jos imago on huono. Julkisuuskuva on rakennettu tietoisien profilointiprosessin avulla, jossa yritykselle määritetään yhteiset arvot ja päätetään sitouttaa henkilöstö niihin. Yritysidentiteetin rakentamisprosessi alkaa perehtymällä tarkoin yrityksen liikeideaan, perusarvoihin, kulttuuriin, strategiaan, ylivoimatekijöihin jne. Näistä kerätty tieto analysoidaan tarkasti. Profilointiprosessissa yritykselle määritetään ulkoinen ja sisäinen tavoitekuva eli päätetään, mitä halutaan kertoa yrityksestä sidosryhmille. Profiili on kuva, jonka yritys haluaa itsestään antaa, ja imago on mielikuva, jonka sidosryhmät ovat jo yrityksestä muodostaneet. Yleisön jo omaksumaan mielikuvaan on vaikea vaikuttaa, eikä toisaalta viestintä riitä, vaan maine on saavutettava teoin. Maine on muodostunut ja kehittyy sidosryhmien kokemusten kautta. Kriisitilanne on totuuden hetki, tilaisuus vaikuttaa maineeseen ja lunastaa annetut lupaukset. Esimerkkinä voidaan pitää ympäristökatastrofia, esimerkiksi öljyvuotoa, jossa ensin etsitään syyllisiä. Rohkein on se, joka myöntää vastuunsa ja toimii sen mukaisesti. Kriisitilanteessa peittely ja tilanteen vähättely voivat olla kohtalokkaita, sen sijaan nopea ja riittävän korkealta taholta tullut viestintä voi tilanteen epäsuotuisuudesta huolimatta vahvistaa ja parantaa yrityksen imagoa. (M. Jaatinen, 2000.)

Avoin ja rehellinen viestintä on keino vaikuttaa mielikuviin siitä, millaisena yhteiskunnallisena toimijana yritystä pidetään. Viestinnän ammattimainen hoito edellyttää alan eettisten normien mukaista toimintaa. Viestinnän ammattilaisten tehtävänä on jakaa luotettavaa ja informatiivista tietoa yrityksestä sidosryhmille ja samalla välittää johdolle tietoa sidosryhmien yritystä kohtaan esittämästä arvostelusta. Sidosryhmien tarpeita seuraamalla voidaan konfliktitilanteet

ennaltaehkäistä. Viestinnän ammattilaisten tulisi osata selkeästi lisätä ymmärrystä yrityksen toimintaa kohtaan ja vaikuttaa sidosryhmien asenteisiin. Yrityksen viestintäosastolle voidaan Miia Jaatisen (2000) mukaan antaa rooli yrityksen omanatuntona ja sidosryhmäsuhteiden hoitajana. Viestintä tulisi suunnata kaikille ryhmille, jotka kokevat yrityksen toiminnan seuraukset ongelmallisiksi. Yrityksen tulisi käsitellä huolellisesti ja aktiivisesti kriittisimmät ryhmät (esimerkiksi ympäristöaktivistit), jotka katsovat voivansa vaikuttaa asioihin. Rakentamalla tehokkaan vuorovaikutuskanavan yritys saa arvokasta kritiikkiä toiminnastaan ja pystyy vastaamaan ennen kuin aktivistiryhmä nostaa asian julkisuuteen. Yritys voi tehokkaalla ja avoimella viestinnällä hallita julkisuuskuvaa. (M. Jaatinen, 2000.)

Vastuullinen viestintä ottaa huomioon yrityksen vastuun tiedon oikeellisuudesta ja luotettavuudesta sekä valitsee eettisesti hyväksyttävät viestintäkeinot omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Viestinnän eettisesti hyväksyttävät keinot ovat samalla yhteiskunnassa hyväksytyjä käyttäytymissääntöjä. Arvoista mainittakoon rehellisyys, oikeudenmukaisuus, vastuun kantaminen, lupausten pitäminen ja pyrkimys hyvään suoritukseen. Dialogiin perustuva viestintä käsitetään usein itsessään hyväksi, sillä se kuvaa tasapuolista vuorovaikutusta yhteisön ja viestinnän kohderyhmien välillä. Hyvää se on siksi, että molemmilla pitäisi tasavertaisessa tilanteessa olla mielipiteenvapaus. Dialogin avulla saavutettu vuorovaikutus tarjoaa osapuolille tilaisuuden oppia jotain toisistaan ja mahdollisuuden saavuttaa molempia tyydyttävä ratkaisu. Dialogi on ideaaliratkaisu, joka on kuitenkin vaikea toteuttaa jo kielellisten esteiden vuoksi. Dialogi tulisi tapahtua tasapuolisissa olosuhteissa, joissa osapuolilla olisi vilpittömän halu ratkaista ongelma. Osapuolilta vaaditaan sosiaalisia ja viestinnällisiä taitoja, jotta ilmapiiri säilyisi avoimena. Ympäristökysymyksissä on ollut tapana väheksyä ympäristöaktivisteja, ja tämä synnyttää valtataistelun, joka sivuuttaa itse asian. (M. Jaatinen, 2000.) Tiivistettynä ympäristöviestinnän abc on: Puhu rehellisesti oikeista asioista ja ota vastaanottaja huomioon. Seuraavassa kuviossa havainnollistan yrityksen ympäristöimagon rakentumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Kuvio 3. Ympäristöimagon rakentuminen

2.1.4 Ympäristöjohtaminen

Ympäristöjohtamiseksi voidaan kutsua yrityksen sisäistä ympäristöasioiden hallintaa. Ympäristöjohtaminen huomioi ympäristönsuojelulliset tavoitteet kaikessa yrityksen suunnittelussa, toteutuksessa ja seurannassa tavoitteenaan ympäristökuormituksen vähentäminen ja välttäminen sekä yrityksen pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttaminen (Linnanen, Boström & Miettinen 1994). Kestävän kehityksen ajatus haastaa nykyisen johtamisnäkemys. Tunnetuin kestävän kehityksen määritelmä on Bruntlandin komission eli YK:n ympäristön ja kehityksen maailmankomission määritelmä vuodelta 1987: *Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti maapallon varantoja tulisi hallita ja käyttää siten, että se mahdollistaa nykyisten sukupolvien perustarpeiden tyydyttämisen vaarantamatta kuitenkaan tulevien sukupolvien mahdollisuuksia.* Kestävä kehityksen periaate pyrkii pohjimmiltaan mahdollisimman oikeudenmukaiseen resurssien jakoon niin tämänhetkisten kuin tulevien sukupolvien välillä. Nykysukupolvella ei katsota olevan oikeutta evätä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tehdä niitä asioita, joita meidän on mahdollista tehdä tänään. Kestävää kehitystä ei voida luonnehtia eikä toteuttaa pohtimatta sitä, kuinka ja millä perusteilla ottaa moraalisesti huomioon luonto ja tulevat sukupolvet. Kestävän kehityksen ulottuvuuksiksi Sachs (ks. Linnanen ym.) on määritellyt yhteiskunnallisen, kulttuurisen, ekologisen ympäristön, alueellisen ja taloudellisen ulottuvuuden.

Ympäristöjohtamista ei nähdä pelkkänä työkaluna vaan kokonaisvaltaisempaan lähestymistapana, joka yhdistää ympäristöasiat yrityksen päätöksentekoon. Kestävän kehityksen ajatuksen hyväksyntä näkyy yrityksessä päätöksinä, jotka muuttavat ja laajentavat yrityksen johtamista. Seuraavassa esittelen kehityslinjoja, jotka ovat keskeisiä liitettäessä ympäristöä osaksi yrityksen johtamista. Ensinnäkin, tuotteiden kustannuksiin tullaan entistä enemmän liittämään *tuotteen elinkaaren* vaiheiden, kuten esimerkiksi jätehuollon kustannuksia. Tuote ei ole enää käsissämme oleva paketti, vaan se kuormittaa ympäristöä koko elinkaarensa ajan. Toiseksi, vielä ei ole kehitetty riittävän laajasti käyttöönotettua ja *yhtenäistä arviointijärjestelmää* yritys- tai tuotetasolla. Yhdenmukaista standardointia tarvitaan vertailtaessa yritysten ja tuotteiden ympäristönsuojelun tasoa. Kolmanneksi, luonnontieteellisen tietämyksen lisääntyessä yritykset ja kuluttajat hahmottavat ympäristövaikutusten väliset mittasuhteet paremmin, ja saavat enemmän perusteita nykyään vaikealle eri tuotteiden *ympäristövaikutusten vertailulle*. Viimeisenä ehkä selkein kehityslinja, *monetarisointi*, jossa yritykset pyrkivät muuttamaan asiaa rahamääräiseen muotoon. Yrityksillä on käytössään entistä enemmän taloudellisia mittareita, joiden avulla ympäristöasioita voidaan sisällyttää yrityksen johtamiseen. Jotta yritys saavuttaisi ympäristötavoitteensa, on sen sisällytettävä

ympäristöasiat osaksi jokapäiväistä toimintaansa. Tämä tarkoittaa johdon selkeää roolia esikuvana ja toimivia raportointi- ja hallintajärjestelmiä, jotka ovat johdon työkaluja toimenkuvien, vastuusuhteiden sekä raportoinnin selkeyttämiseksi ja varmistamiseksi. Näiden järjestelmien käyttöönotto edellyttää kuitenkin koko henkilöstön sitoutumista tavoitteisiin.

Yhteinen vastuu ympäristöstä on kuitenkin osoittautunut kannustimeksi, johon on helppo sitoutua. Esimerkiksi DuPont -yhtymän pääjohtaja Woolard on sanonut: ”Kokemukseni mukaan ympäristökysymykset muodostavat vahvimman kannustimen organisaation motivoimiseksi yhteisen tavoitteen saavuttamiseen”. Huoli ympäristön tilasta on yhteinen asia, kukaan ei sano, ettei elinympäristön tila kiinnosta. Kestävän kehityksen visio luo mielikuvan yrityksestä, joka kantaa vastuunsa. Tähän visioon on helppo samaistua. Tämän päivän ihmisillä on voimakas tarve samaistua työhönsä ja olla osa jotain suurempaa kokonaisuutta, joka antaa työlle syvemmän arvopohjan (Linnanen, Markkanen & Ilmola 1997).

Syynä siihen, että ympäristöjohtaminen on noussut puheenaiheeksi on ympäristön tilan heikkeneminen ja sen ympärillä käyty keskustelu. Ympäristöjohtamisajattelun heräämiseen johtivat mm. otsonikerroksen ohentuminen ja maapallon lämpeneminen (ks. esim. Linnanen ym.1997, 29-30). Yhteiskunnalliset hallintopolitiikat ovat pakottaneet yritykset ottamaan myös ympäristönäkökohdat huomioon. Keskusteluun ovat vaikuttaneet myös luonnontiede ja ympäristöaktiiviset ryhmät. Tieteen kehittyminen on herättänyt sidosryhmät huomaamaan ympäristön tilan vakavuuden, ja useat ympäristöaloitteet ovatkin olleet markkinoiden paineesta syntyneitä. Ympäristölainsäädäntö ja sen myötä esimerkiksi ympäristöverot ovat tulleet mukaan yrityksen toimintaan. Yrityksillä on lukuisia mahdollisuuksia parantaa ympäristönsuojelun tasoaan ja samalla edesauttaa koko yhteiskunnan hyvää.

”Ympäristön tilassa tapahtuvat haitalliset muutokset eivät vielä itsessään ole yhteiskunnallisia ongelmia. Ne on ensin tulkittava, määriteltävä ongelmiksi ja tuotava yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon piiriin” (Väliaverron 1996). Ympäristöongelmat ovat seurausta ihmisen toiminnasta, ja kyky ratkaista ongelmat on ensin riippuvainen ongelman havaitsemisesta ja määrittelystä, samoin kuin siitä, millaisia ristiriitoja ratkaisuun liittyy. Sundqvist (1991) näkee neljä erilaista selitystapaa siihen, miksi ympäristöongelmista on tullut tärkeitä yhteiskunnallisia ongelmia. Ensimmäisen mukaan ympäristöongelmista on tullut selkeämpi uhka luonnon ja ihmisen toiminnalle. Ihminen on huomannut tilanteen vakavuuden ympäristökatastrofien jälkeen. Toisen selityksen mukaan syynä on tietoisuuden lisääntyminen, ei niinkään ongelman vakavuus. Tieto on

lisääntynyt saastumisen vaikutuksista ja ympäristön muutoksista, ja tieteelliset tutkimukset tuottavat lisää tietoa ei-aistittavista muutoksista. Kolmannen selityksen mukaan joukkoviestimet rakentavat mieliimme uhkakuvia ympäristömuutoksista, joista on näin tullut tärkeä sosiaalisten pelkojen ja uhkien käyttövoima. Neljännen selityksen mukaan ympäristökysymykset ja ongelmat nousevat tärkeiksi vasta silloin kun yhteiskunnat ja yksittäiset ihmiset ovat saavuttaneet tietyn taloudellisen kehityksen tason. (Sundqvist 1991, 2 –4.)

Kaikki selitykset ovat myös omasta mielestäni järkeviä ja ovat jokainen osin totta. Todennäköisesti kuitenkin ne vaikuttavat yhdessä edullisesti ympäristönsuojelun tasoon. Pigou taas tutki jo 1900-luvun alkupuolella sitä, miten kustannukset ja hyöty, joita ei ole sisällytetty markkinahintaan vaikuttavat siihen, miten ihmiset suhtautuvat ympäristöön. Pigoun (1962) mukaan luonnon monimuotoisuutta ei ole suojeltu, koska sen arvoa ei ole sisällytetty markkinoiden signaaleihin, jotka ohjaisivat tuottajien ja kuluttajien taloudellista päätöksentekoa ja sitä kautta koko taloussysteemin toimintaa. Kustannukset ja hyöty liittyvät kiinteästi yritysten käyttäytymiseen, joten myös ympäristöasenne on liitoksissa toiminnan tulokseen.

Ekologinen taloustiede

Ekologinen taloustiede keskittyy luonnon pääoman arvon määrittämiseen, mutta määrittää myös sosiaalisen pääoman ja ihmisen tuottaman pääoman. Luonnon pääomaa ovat elämää ylläpitävät toiminnot, eli luonnonvarat ja ”ekosysteemin palvelut”. Nimelliseksi arvoksi esimerkiksi Constanza ym. (ks. Haila & Levins 1992) antoivat 33 miljardia dollaria, mutta todellisuudessa arvo on monin verroin suurempi. Suuren vaikeuden tuottaa se, miten arvottaa hyödykkeitä, joita ei voi myydä markkinoilla. Esimerkiksi kuinka paljon itse olisin valmis maksamaan puhtaasta ja luonnonmukaisesta Jyväsjärvestä? Numeroilla ajatteleminen voi johtaa katastrofaalisiin virhearviointeihin. Luonnolla ei ole ”oikeaa” arvoa, vaan arvo on erilainen määrittelijästä riippuen. Luonnon hinta-arvolla on kuitenkin merkitystä vaikka se kyseenalaistettaisiinkin (mitä arvolla tekee, jollei siitä voi käydä kauppaa?), *sillä arvon määrittämisen tarkoituksena on herättää keskustelua, puhua sillä kielellä, jota yhteiskunnalliset vaikuttajat, kuten talousjohtajat, ymmärtävät*. Sillä kaikki yhteiskunnassamme perustuu arvottamiseen. Myös poliittiseen päätöksentekoprosesseihin tarvitaan ympäristön arvottamista, jotta asioista kyettäisiin keskustelemaan. Luonnon pääoma, taloudellinen pääoma ja sosiaalinen pääoma ovat toisiaan täydentäviä, eivät toistensa korvikkeita.

Ekologinen taloustiede yrityksen ympäristöjohtamisessa tavoittelee win-win -tilannetta, jossa ympäristö ei häviä teollisuuden voittaessa, vaan toisen teollisuuden tuottama jäte on toisen raaka-aine kokonaisuudessaan. Tilanne on mahdollinen, jos se on kustannuksiltaan selvästi kaikkia muita vaihtoehtoja edullisempi. Teknologian ja tietotaidon kehittyessä teollisuus on laajentanut kustannushyöty-analyysiaan kattamaan myös ympäristökustannukset. Ympäristön hyvinvointi ei aiheuta teollisuudelle ainoastaan kustannuksia: esimerkiksi Rauhalahden voimala Jyväskylässä elää ”symbioosissa” muiden teollisuuden alojen kanssa, sillä esimerkiksi lauhdevesien lämpöenergia hyödynnetään Kankaan paperitehtaan lämmityksessä. Ongelmana on usein ollut se, että uudenlaiset rakenteet ovat kalliita, maailman ympäristölainsäädäntö on epätäydellinen ja nykyiset rakenteet ovat painottuneet energia- ja materiaalivirtoihin, tehden tavallaan oikeutetuksi jätteiden tuottamisen.

2.1.5 Ympäristöpolitiikka

Sänkiäho (1992) mukaan hyvinvointivaltiosta on tullut uusi yhteiskunnallinen perusrakenne, joka omalla logiikallaan määrää politiikan asetelmia ja niiden kehitystä. Tämä on totta, ja asia on noussut erityisesti pinnalle Euroopan yhdentymisen myötä, kun skandinaavisen mallin rakenteita joudutaan osin muuttamaan. Suomalaisen hyvinvointivaltion katsotaan perinteisesti kehittyneen vahvan lakisidonnaisuuden kanssa. Toisaalta nykyään voimakkaammin hyvinvointivaltioon vaikuttaa talouden ja politiikan suhde. Markkinavoimat jylläävät nykyään myös politiikanteon sektorilla ja arvot saavat väistyä taloudellisten intressien tieltä. Puolueista on tullut ennemminkin eturyhmiä kuin arvosidonnaisia ideologisia ryhmiä. Myös politiikkalohkot ovat alisteisia talouspolitiikalle, joka määrää kehityksen rytmin ja suunnan. Poliitiikka on muuttunut päivän politiikaksi tyhjennyttyään ideologisista valinnoista (Sänkiäho, 1992). Rawls (1988) huomauttaakin, että oikeudenmukaisuudessa täytyy ottaa huomioon keskenään ristiriitaisia perusarvoja, kuten vapaus, tasa-arvoisuus ja solidaarisuus. Hyvinvointivaltion samoin kuin ympäristöpolitiikan ongelmana Rawls näkee sen, että kansalaiset kokevat jo nyt maksavansa liikaa veroja saamatta yhteiskunnalta riittävästi vastinetta sijoitukselleen.

Nykyisessä yhteiskuntarakenteessa samaistuminen yhteiskuntaan tapahtuu lähinnä kulutusmahdollisuuksien kautta enemmän kuin luokka-aseman. Ihmiset puhuvat tieteen ja talouden kieltä, jossa totuuden kriteerinä ovat yhteismitalliset määreet kuten raha ja todennäköisyys. Moraalisen keskustelun tasolla on vaikeampaa saavuttaa konsensus, kun kriteerinä on oikeudenmukaisuus, joka ei useinkaan ole kaikille samansisältöinen käsite. ”Vihreiden” voidaan katsoa edustavan sosiaalisen moraalin lohkoa ja useissa asioissa ristiriidan aiheuttaa juuri yhteisen

kielen puute. Moraalikeskustelun vaikeutena on se, että vaikka teoreettisen käytännönkeskustelun tasolla voidaan helposti päästä yhteisymmärrykseen, ei konsensuksen saavuttaminen moraalisisessa keskustelussa ole yhtä helppoa. Esimerkiksi Suomen ydinvoima-argumentaatiota tutkittaessa ilmeni, että käyttöä pyritään perustelemaan taloudellisteknisillä seikoilla, kun taas vastustajat käyttivät pääasiallisesti eettis-moraalisia argumentteja (Sänkiäho & Rantala 1987, 63-69). Taloudellisista lähtökohdista rakennettuun esitykseen vastataan usein eettis-moraalisilla argumenteilla. Poliitiikan on vaikea argumentoida moraalisen keskustelun tasolla. Ympäristöpolitiikkaan tarvittaisiin uusia menetelmiä, vaikka taloustieteellisetkin lähtökohdat saattavat johtaa perusteltuun luonnonsuojeluun. Luonnonsuojelun ja taloudellisen kasvun suhde on nykypäivän politiikan keskusteluaihe. Tästä syystä tutkimuksessa ei voida sivuuttaa politiikan osuutta, vaikka tutkimus tehdään ympäristöjohtamisen ja ympäristöetiikan näkökulmasta.

Usein huomataan ympäristönsuojelulla olevan myös suoria positiivisia taloudellisia vaikutuksia, etenkin yrityksille. Venäjän ympäristönsuojelun tason kohottaminen yhteistyössä olisi kaikkien edun mukaista, mutta kukaan ei halua siitä henkilökohtaisesti maksaa. Vaikka asennemittauksissa kansalaisten enemmistö asettaa luonnonsuojelun taloudellisen kasvun edelle (Tulokas, 1990), ei omasta elintasosta olla valmiita luopumaan luonnonsuojelun hyväksi. Luonnonsuojelun ja taloudellisen kasvun suhde on keskeisimpiä poliittisia kysymyksiä. Ennen uskottiin taloudellisen kasvun turvaavan myös ympäristönsuojelun, mutta jatkuva kasvu on ristiriidassa kestävän kehityksen periaatteiden kanssa. Jatkuvaan kasvuun ei ole mahdollisuuksia, mutta kansainvälisen kilpailukyvyyn retoriikan sisäistäneen kansan on vaikea muuttaa asenteitaan ja tavoitteitaan globaalin solidaarisuuden saavuttamiseksi. Uusitalon mukaan kansalaiset toimivat hyvän sydämen mukaan vain, jos he ovat varmoja, että muutkin toimivat samoin. Ongelmana on, miten luoda tiukka järjestelmä, jotta vapaamatkustajaongelma estettäisiin (Uusitalo 1991).

Politiikan ja tavallisen kansalaisen kuilu kasvaa, kun etenkin hallinnon tasolla ajatellaan yleisimmin teknisen rationalismin pohjalta, kun taas kansalaisten arkikäytäntö lähtee arvorationaalisista lähtökohdista. Tämä ristiriita on johtanut yhteiskunnassa erityyppisiin ongelmiin yhteiskunnan osalohkojen sisällä. Tekninen rationaalisuus näkee sosiaalisetkin ongelmat teknisinä optimointitratkaisuin, joihin tieteen ja tutkimuksen hyllyltä löytyy vastaus. Teknistä rationalismia vastaan asettuu elämän, elämäkokemusten ja lähiverkoston muodostama kokonaisuus. Kansalaisten elämänasenne on eräänlainen vastalause järjestelmän monimutkaisuudelle, jota ei arkikäytännöstä käsin pysty ymmärtämään, saati siihen vaikuttamaan. Poliittinen vaikuttaminen on melko pienen aktiivijoukon käsissä, minkä vuoksi suurin osa kansalaista on vaikuttamisen

ulkopuolella (Pesonen, Sänkiaho 1979). Kansalaisten aktivistijoukot tulevat toimeen ilman puolueitakin, ja poliittisen luottamuksen varassa eläneistä kansalaisista on kasvanut vaikuttavia aktivisteja. Julkinen valta ja puolueet eivät saa kiitosta siitä, että ympäristön tila on kohentunut, ja kansa vaatii julkista valtaa kiinnittämään entistä enemmän huomiota ympäristön tilaan. Poliitiikan ongelmaksi nousee, miten saavuttaa yhteisvastuu hajautuneiden intressien yhteiskunnassa. (Sänkiaho,1992.)

Energiamuotojen käyttöön liittyvien päämäärien valinnassa on kriteerinä käytetty kansallisen ja taloudellisen toiminnan tavoitteiden mukaista energiahuollon varmuutta, energian säästäväistä käyttöä (taloudellinen, tehokas ja tuhlausta välttävä) sekä omavaraisuuden nostoa. Kansallisen energiapolitiikan tulisi edistää turvallisen elinympäristön säilyttämistä ja ylläpitää luonnon tasapainoa. Energiapolitiikan päämäärinä ovat talouden, työllisyyden, ympäristön ja huoltovarmuusnäkökohtien yhteensovittaminen. Poliitiikan toteutuksessa korostuvat entistä enemmän kansainvälinen yhteisyö, aloitteellisuus ja vaikuttaminen erityisesti Euroopan unionissa ja Suomen lähialueilla (Suomen energiastrategia 2001).

2.1.6 Käsitteiden yhdistyminen yrityksen ympäristövastuiksi

Edellä esitetyn aikaisemman tutkimusmateriaalin perusteella voidaan teoriasta johtaa ympäristövastuun käsite. Ympäristövastuu kuvaa yrityksen ympäristönsuojelun laajentumista yhteiskunnalliseksi ympäristövastuiksi. Yritys ottaa perinteisen liikkeenjohtojattelon taustalle eettismoraalista pohdintaa. Ympäristövastuu ei merkitse yritykselle toiminnan aiheuttamien kustannusten maksamista, vaan se merkitsee ennakoivaa ja huolehtivaa suhtautumista niin luonnonympäristöön kuin sosiaaliseen kulttuuriympäristöön. Suppean näkökulman mukaisesti ympäristövastuun kustannuksiin kuuluvat sakot ja maksut, jotka aiheutuvat säännösten ja määräysten täyttämättä jättämisestä. Ympäristöjohtaminen on työkalu, jonka avulla ympäristövastuu voidaan liittää yrityksen liiketoimintastrategiaan. Ympäristöpolitiikka liittää ympäristöongelmat myös poliittiseen päätöksentekoon. Liiketoiminnan menestyksen mitaksi on noussut toiminnan oikeuttaminen sidosryhmien hyväksynnän kautta. Koska suuryritysten sidosryhmät ovat suuria, on julkisuuskuvan merkitys kasvanut.

Yrityksen ympäristövastuun määrittelyn tekee vaikeaksi se, että ympäristöongelmien kokonaisuudesta ei ole millään julkisella tai yksityisellä organisaatiolla täyttä vastuuta tai täyttä kontrollintimahdollisuutta. Ihminen on vastuussa omista tarkoituksellisista toimistaan ja ihmisten

muodostamalla organisaatioilla on kollektiivinen vastuu aiheuttamistaan vaikutuksista, mutta organisaatiolla ei ole omaatuntoa, vaan yhtiön ”omanatuntona” toimivat siinä työskentelevät ihmiset. Vastuu voi olla joko lakiin tai moraalisiin, tai näihin molempiin perustuvaa. Vastuu voidaan nähdä myös laajana inhimillisenä ja yhteiskunnallisena vastuun, joka voidaan ajallisesti ulottaa tuleviin sukupolviin asti. Ympäristövastuu on tämän määritelmän mukaisesti ympäristön säilyttämistä elinkelpoisena tuleville sukupolville.

Ympäristö käsitetään moraalisen toiminnan kohteeksi, jolle ei saa aiheuttaa vahinkoa. Yritystä voidaan käsitellä vaikuttavana yhteiskunnan jäsenenä. Yhteiskunta kehittyy, ja sen jäsenet tietävät enemmän ja kantavat huolta ympäristöasioista. Ympäristöstä on tullut keskeinen huomion kohde, ja yritysten tulisi nähdä itsensä ekologisenä yrityskansalaisena. Yritys on kokonaisuus, jonka eettistä tehtävää ja moraalista vastuuta yksilöt toteuttavat. Ympäristövastuun ajatusta kehittäessään yritykset arvottavat luonnonympäristöä ja määrittelevät moraalisen toiminnan kohteensa. Apunaan yritykset käyttävät ekologisen taloustieteen keinoja, joissa luonnolla nähdään itseisarvo.

Mikä on hyvää ja pahaa yrityksen toiminnassa? Se mikä näyttää tässä tilanteessa ja tänään hyvältä, saattaa olla kestävä kehityksen periaatteiden kannalta tai globaalisti katsottuna pahaa. Toiminnan hyvyys tai pahuus riippuvat moraalisen arvon määrittelyn aikajänteestä, määrittelijästä ja laajuudesta. Tämä antaa etiikan perusteiden pohdinnalle kompleksisuutta. Samalla voidaan pohtia yritystoiminnan päämäärää ja tarkoitusta.

Ympäristönäkökulman vahvistuminen yritystoiminnassa on väistämätöntä. Ympäristöasioiden voidaan katsoa kypsyneen sellaiseen vaiheeseen, ettei yrityksillä ole enää muuta keinoa erottua kilpailijoista kuin negatiivisesti: jättämällä ne hoitamatta. Samalla ympäristöosaamisen bisnesrelevanssista voidaan esittää vaihtelevia näkemyksiä. Erotukseksi kilpailijoista liiketoiminnassa on laajennettu keskustelua sosiaalisiin kysymyksiin, kuten työntekijöiden oikeuksiin ja yritykseen yhteiskunnan jäsenenä. Julkinen keskustelu on kuitenkin polkenut paikoillaan. Elinkaariajattelu on lanseerattu kokonaisvaltaisesti läpi, mutta varsinaisia uusia näkökulmia ei ole esitetty. Ympäristön media-arvo on kärsinyt, kun yrityksissä tehdään pääosin hyvää ympäristötyötä. Yritysten suhtautuminen on muuttunut viime vuosina, ja negatiivinen arvolataus on muuttunut positiiviseksi yritysten aktiivisen roolin myötä.

Sosiaalinen ja yhteiskunnallinen vastuu, yrityskansalaisuus ja kestävä liiketoiminta ovat sitä, mitä kuluttajat tulevaisuudessa odottavat yrityksiltä: Reilua meininkiä ja vastuuta. Ajatuksen mukaisesti

yrietykset eivät ole enää erillinen saareke, vaan oleellinen osa yhteiskuntaa. Yrityksellä on tuloksenteon ja verojenmaksun lisäksi muitakin velvoitteita. Vaikeutta tuottaa edelleen se, että ympäristöasiat ovat erillinen osa ydintoimintoja, jolloin yhteiskunnallisesta vastuustakaan ei voida puhua. Vielä usein yrityksen ja paikallisten asukkaiden taloudelliset intressit ovat ristiriidassa ympäristönsuojelutavoitteiden kanssa. Tästä on hyvä esimerkki Natura 2000 suojelutoimenpiteet, jotka kaikki kokonaisuudessaan myöntävät hyväksi, kunhan suojelutoimenpiteet eivät ulotu omalle talousmetsätontille.

Väliverroksen (1996) mukaan ympäristökysymysten painoarvon kasvu yrityksissä, yhteiskunnassa ja politiikassa, sekä yksittäisten ongelmien nousu huomion keskipisteeksi riippuu monesta muustakin tekijästä kuin ympäristön tilan heikkenemisestä. Jos kiinnostusta laajennetaan ongelmien kehittymiseen, on pohdittava, ketkä ympäristöongelmista puhuvat ja miten he niitä määrittelevät. On tutkittava toimijoita, ongelmien määrittelyn sosiaalisia ja kielellisiä käytäntöjä, instituutioita ja organisaatioita. On tutkittava myös sosiaalista ympäristöä, jossa ongelma määritellään ja määrittelypaikan kulttuurisia arvoja ja asenteita, jotka liittyvät ympäristöongelmiin. Tärkeäksi nousevat myös joukkoviestimet - miten ne suosivat joitain yhteiskunnallisia toimijoita, teemoja ja ongelmanmäärittelyä. (Väliverronen, 1996, 38-43.)

2.2 Diskurssiteoreettinen tutkimusmenetelmä

2.2.1 Puheen merkitys todellisuuden tuottajana

Liikkeenjohdon työtä ja yrityksen olemusta voidaan tietystä näkökulmasta tutkia puheena. Useat merkittävät organisaatiotutkijat korostavat kielen, puheen ja symbolisten merkitysten osuutta todellisuuden määrittymisessä (ks. Takala 1993; March & Sevón 1984). Tämä tarkoittaa, että todellista todellisuutta ei ole, vaan todellisuus koetaan ns. symbolisten järjestelmien kautta, jotka asettavat ehtoja, rajoituksia ja suuntaviivoja subjektin omalle todellisuuden muodostumisprosessille. Organisaatiolle tämä symbolinen elementti on puhe. Puhe on yrityksen viestintästrategian perusta, joka samalla palvelee strategista johtamista. Puheen tarkoituksista tässä tutkimuksessa keskitytään sellaisiin kuin tiedottaminen, uskottavuuden hankkiminen toiminnalle ja koko toimialan olemassaoloon perustuvan oikeutuksen luomiseen. Näihin tehtäviin käytettävässä puhunnassa liikkeenjohto ja muut ydinvoimadiskurssin osallistujat joutuvat käyttämään kiistanalaisia termejä ja perusteita. Tämä edellyttää puheen tuottajalta erilaisia puhetyylejä riippuen tilanteesta, viestintävälineestä ja viestinnän kohteesta. (Takala 1993.)

Takalan (1993) mukaan tutkittaessa liikkeenjohdon, ja tässä myös muita ydinvoimadiskurssin osapuolia, on tunnustettava kielen perustavanlaatuinen merkitys johtamistyössä. Kieli on osa sosiaalista elämää ja kommunikaation väline. Tässä tutkimuksessa keskityn siihen, *miten ydinvoimadiskurssissa erilaiset perusteet ja periaatteet sekä intressit tulevat osaksi todellisuutta eli miten eri rationaliteetit muokkaavat ja määrittävät todellisuuskuvaa*. Teollisuuden on saatava ydinvoimahankkeelleen ja toiminnalleen hyväksyntä pohjimmiltaan kansalaisilta, yhteiskunnalta ja poliittiselta järjestelmältä. Teollisuuden ongelmana on, miten luoda tätä oikeutusta, ja yksi keino on luoda sitä puheen avulla. Tällaisessa tilanteessa, jossa teollisuus joutuu hakemaan hankkeelleen pitkän prosessin kautta lupaa valtioneuvostolta, vaaditaan taitoa ottaa tilanne haltuun. Teollisuus näyttää valinneen maltillisen, ei-provokatiivisen kannan. Keinoja tilanteen haltuunottoon ja määrittelyyn ovat mm. erilaiset puhunnat. Tilanteen määrittelyprosessi on enemmän kuin kaikkien yhteiskuntaryhmien hyväksyttävissä olevien faktojen esille tuomista. Puhujan on kyettävä nimeämään ja perustelemaan faktat antamalla niille oma tulkintansa. Takalan (1993) mukaan merkityksenanto on pitkälti symbolista toimintaa, jossa merkityksenantaja rakentaa termeillä todellisuutta. Kieli ja puhe eivät peilikuvamaisesti heijasta totuutta, vaan useissa sosiaalisissa ilmiöissä on hyväksyttävä monien ja monimerkityksellisten totuuksien olemassaolo. Kieli usein tarkoituksellisestikin värittää sitä, mitä sen on tarkoitus kuvata. Liikkeenjohdon ja ydinvoimadiskurssin vaikuttajien puhe voi olla erilaista ja eri muodoissa esiintyvää, riippuen siitä, missä puhunutta käytetään (esim. julkilausumat, tiedonannot, haastattelut yms.) (Takala 1993.)

Retoriikalla tarkoitetaan sellaisia puheen tai kirjoituksen keinoja, joilla pyritään vetoamaan siihen yleisöön, jolle argumentointi on suunnattu (Palonen 1988: 39-40). Aristoteles puolestaan määrittelee retoriikan kyvyksi keksiä mahdollisia taivuttelun tapoja, minkä tahansa aiheen kyseessä ollen (Kanerva 1994:23).

2.2.2 Diskurssianalyysi

Diskurssi tarkoittaa sivistyssanana käytettynä keskustelua. Diskursiivinen taas tarkoittaa loogisesti etenevää, erittelyä. Diskurssin ongelmana onkin monet päällekkäiset osin ristiriitaiset määritelmät (Fairclough, ks. Lämsä & Tiensuu, 2000). Faircloughin mukaan diskurssi voidaan määritellä kielenkäytön tavaksi ja sosiaalisen käytännön muodoksi (ks. Lämsä & Tiensuu 2000). Diskurssi myös rakentaa, muuttaa ja vahvistaa/heikentää puheena olevaa kohdetta ja kehittää sosiaalisia käytäntöjä (Foucault ks. Lämsä & Tiensuu, 2000).

Diskurssianalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, joka on erityisen kiinteässä yhteydessä teoriaan, ja tutkija joutuukin pohtimaan ratkaisujaan enemmän kuin perinteisiä laskentakaavoja soveltava tutkija. Tulkintateoreettinen viitekehys rakentuu tutkimukseen diskurssianalyysin avulla. Teoria voidaan katsoa aikaisemmin asiasta esitetyn yleistyksenä tai selityksenä siitä, miten ongelmaa on aiemmin selitetty (Eskola & Suoranta 1998).

Laajimmillaan diskurssianalyysillä tarkoitetaan kaikkea kielen sosiaalista ja kognitiivista tutkimusta (Hoikkala 1989, 142). Diskurssianalyysissä etsitään tekstin merkitysten sijasta sitä, miten merkityksiä tekstissä tuotetaan (Luostarinen & Väliverronen 1991, 54). Todellisuus ei ole yksinkertainen; sanottu ei heijasta totuutta, vaan aktiivisesti muodostaa sitä. Esityksen ja todellisuuden välisen suhteen sijasta diskursiivisessa tutkimuksessa keskeiseksi nousee eri esitysten välinen suhde (Karvonen, 1991, 25-26). Diskurssianalyysi on määritelty kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 1993). Kieltä käyttäessään puhuja tai kirjoittaja pyrkii tekemään jotakin, saamaan aikaan jotakin. Tekstin mukana kulkee informaatiota puhujan tarkoituksista, hänen suhtautumisestaan kuulijaan ja siihen tietoon, mitä hän on välittämässä (Hoikkala, 1989). Tulkintojen perusteltavuus on mahdollista vasta perusteellisen aineiston kanssa keskustelun jälkeen. Myös tutkimusraportit ovat erilaisia muodoltaan ja sisällöltään. Diskurssianalyttinen tutkimus tarkastelee ihmisen sanomista siinä kontekstissa, jossa puhe on tuotettu eikä irrota sanomaa yhteydestään. Aiheen kuvaukset nousevat tilanteesta ja luovat todellisuutta siitä. Myös vähemmän totuudenmukaiset tarinat muovaavat kuulijan ja jopa sanojan todellisuutta (Jokinen ym. 1993).

Diskurssianalyysin materiaalina tässä tutkimuksessa käytetään valmista tekstimateriaalia (lehtiartikkelit ja ympäristöraportit). Valmiin aineiston käyttöä puoltaa tutkimuksessa se, että silloin aineisto on tuotettu ilman tutkijan vaikutusta. Tutkijan vaikutus näkyy tutkimuksessa kuitenkin aineiston valinnassa ja aineistosta esiin nostetuissa tekstinkohdissa, jotka ovat valintoja, eli tutkijan tulkinta, ei totuus. Samoin on vaikeata välttää ”tekijän” käsitettä (Väliverronen & Luostarinen (1991). Tietoisuus tekijästä ohjaa lukijaa, eikä lukija lue vain tekstejä, vaan tieto tekijästä (yritys) ja asemasta vaikuttaa tapaan lukea. Diskurssianalyysiin sopii kaikenlainen kieli, haastattelumateriaalista lehtiartikkeleihin ja ympäristöraportteihin. Tutkimuksessani sovellan tutkimusaineistoon erilaisia lähestymistapoja eli lukutapoja. Luen tekstiä uudelleen ja uudelleen tarttuen toistumiin ja mielenkiintoisiin puheenkohtiin. Tarkoitukseni on luoda erilaisia mielikuvia

puheen merkityksestä, tavoitteesta ja sisällöstä. Diskursiivinen lukutapa edellyttää aineiston tematisointia kulttuurissa tuotetuiksi kulttuurituotteiksi. (Jokinen ym. 1991.)

Diskurssianalyysissä aineiston koko vaihtelee suuresti. Analyysiin riittävät jo melko pienet aineistot, eikä onnistuminen ole materiaalin laajuudesta kiinni. Perusteellinen analyysi on vaikeaa tehdä runsaasta aineistomäärästä, mutta näkemyksen saamiseen ei riitä pieni määrä. Tutkimuksessani käytän ajanjaksolta 1995 – 1999 ympäristöraportteja ja kahden vuoden jaksolta lehtiartikkeleita. Aineistoa on kahdentyylistä: ympäristöraportit ovat sisällöltään suhteellisen yhtenäisiä ja lehtiartikkelit muodostavat toisen, ei aivan yhtä homogeenisen aineiston. Käyttämäni lehtiartikkeliaineisto on melko suuri (34 kpl), ja päädyin analysoimaan aineiston melko yleisesti, syventymättä yksittäiseen artikkeliin. Aineistoani lukemalla tekstistä alkoi näkyä kiinnostavia osia, jotka sitten johtivat etsimään samantapaisia lausumia, aineiston eroja ja yhtäläisyyksiä tuon teoreettisesti kiinnostavan teeman kannalta. Laadullisen tutkimuksen menetelmissä yleensä suunnataan kiinnostus puheen lisäksi puhujaan, samoin kuin voidaan tekstejä analysoitaessa painottaa tekstintuottajaa. Ympäristöraportteja lukiessani oletin kirjoittajaksi organisaation ylimmän johdon, koska hyväksyntä julkaisemiselle annetaan johdolta. Diskurssianalyysi keskittyy tuottajaa enemmän itse puheeseen ja siihen, miten puhe tuottaa todellisuutta.

Aineisto saattaa vaihdella sen mukaan mihin tarkoitukseen aineisto kerätään, samoin puhetta voidaan varioida tilanteen mukaan. Esimerkiksi sijoittajille saatetaan antaa erimuotoista informaatiota kuin lehdistölle. Aineiston laatu riippuu siitä, mille sidosryhmälle kyseinen tieto on tarkoitettu. Vaihtelevuutta ei tarvitse peitellä. Luokittelu, kuten sisällön analyysi, ei sovi sellaisenaan diskurssianalyttisen tutkimukseen, sillä luokittelu poistaa sanotun omasta kontekstistaan ja heijastaa herkästi tutkijan omia käsityksiä ja ennakkoluuloja, ei tutkittavaa asiaa. Tekstejä voidaan ryhmitellä omiksi tyypeikseen, joissa tiettyä puhetapaa ilmenee. Teksti kuitenkin ymmärretään kontekstisidonnaiseksi, ja nämä ryhmät eroavat tutkijan määrittelemällä tyylillä toisistaan. Tekstit eivät kuvaa kohdettaan, vaan niillä luodaan tilanteeseen sopiva kuva asioista. Ryhmät eivät ole yhtä selkeärajaisia kuin esimerkiksi ikäjakauma tai sukupuoli. Kiinnostus kohdistuu diskurssiin, siihen miten se on organisoitu, mitä sillä tehdään, mitkä ovat sen funktiot. (Potter & Wetherell 1987).

Diskurssianalyttisen tutkimuksen luotettavuuden tärkein kriteeri on diskurssien rakentumisesta esitettyjen tulkintojen perusteltavuus. Tutkimuksessa on luotettavasti kyettävä osoittamaan se ajatteluprosessi, joka johti ryhmittelemään aineiston juuri kyseisellä tavalla. Riskinä tutkimuksessa

on, että siirtäessäni käsitteitä ja tekstejä ”uuteen” kontekstiin, olen kenties sivuuttanut niiden oikean merkityksen. Ennakkokäsitykseni omasta tutkimuksestani johtavat siihen, että katson sidosryhmillä olevan suuri merkitys ympäristöpuheeseen. Paine on tullut yrityksiin ulkoa käsin, kun trendinä Euroopassa on olla ympäristöystävällinen. Tutkimuksen arvoa ei vähennä se, että tutkitaan vain puhetta, sillä suurin osa tiedosta sosiaalisesta maailmasta välittyy puheen kautta. Diskurssianalyttisen tutkimuksen tutkimusraportissa esitellään muutakin kuin tulokset, siinä annetaan lukijalle mahdollisuus laajasti esitetyn materiaalin pohjalta tehdä omat tulkintansa.

Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa korostetaan sitä, että tutkimuskäytänteet kuvaavat tutkimuskohdetta mahdollisimman tyhjentävästi ja heijastavat sitä totuudenmukaisesti. Tutkimuskäytäntö ja sen rekonstruointi eivät ole koskaan täysin yhtenevät. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Tutkimushavainto on ulkoisesti validi, kun se kuvaa tutkimuskohteen täsmälleen sellaisena kuin se on.

Ydinvoima on kysymys, joka voimakkaasti jakaa kansalaisten mielipiteitä. Ydinvoimasta on vallalla useita käsitteellistämisen tapoja, jotka vaihtelevat ajallisesti ja paikallisesti. Ydinvoiman vastustajilla ja kannattajilla on vastakkaiset näkemykset, mutta voimakkaammin mielipiteeseen vaikuttaa tapa käsittää asioita. Molemmat osapuolet haluavat luonnon ja ihmisen parasta, mutta heidän tapansa katsoa kokonaisuutta poikkeavat toisistaan. Ympäristöraporteissa ja lehdistötiedotteissa nousee esille diskurssien ajallinen muuntuvuus. Vastustajien ja kannattajien perustelutapa on muuttunut ja keskustelun kenttä on siirtynyt turvallisuusalueelta enemmän taloudelliseksi kysymykseksi. Tämän tutkimuksen analyysimenetelmän tavoitteena on purkaa ydinvoiman osapuolten todellisuuskäsityksiä ja toisaalta koota käsityksistä kuvaavia diskursseja. Analyyttinen diskurssiteoreettinen ajattelu esittää metodologisen tavan purkaa itsestäänselvyksiksi vakiintuneita konstruktioita.

2.2.3 Sosiaalinen todellisuus saa merkityksiä puheessa

Sosiaalinen todellisuus, joka on ihmistieteiden tutkimuskohtena, rakentuu merkityksistä, joita tuotamme puheessa, eleissä ja ilmeissä. Allardtin (1992) mukaan on tärkeää tutkia ei vaan merkitysten ja diskurssien välisiä suhteita, vaan erityisesti toiminnan ja merkitysten ja toisaalta aineellisten olojen ja merkitysten suhteita. Kvalitatiivinen tutkimus työskentelee juuri symbolifunktioiden kanssa, jotka kuvaavat inhimillisen tietoisuuden ilmiöksi. Ihmisen toiminta

käsitetään yleensä järkiperäiseksi, mutta symbolifunktiolla on oma merkityksensä. Ihminen havainnoi maailmaa antaen asioille merkityksiä. Havainnoista muodostetaan mieli- tai muistikuvia, jotka toimivat maailman ymmärtämisen välineinä. Ihmiset antavat jo yhden kulttuurin sisällä hieman erilaisia merkityksiä asioille, vaikka puhuvat samaa kieltä. Todellisuuden hahmottamisen on kuitenkin oltava jollakin tasolla yhdenmukaista, jotta yhteinen ymmärtäminen on mahdollista. Erimielisyydet viidennen ydinvoimalan lisärakentamisen tarpeellisuudesta johtuvat juuri todellisuuden hahmottamisen ristiriidasta. Tutkimuskohde, eli ydinvoima moraalisenä ympäristövastuu kysymyksenä, esiintyy diskurssianalyysissä merkityksinä, eli symbolisena puheena. Tässä tutkimuksessa tutkitaan puhetta erillisenä todellisuuden tuottamisvälineenä, jolloin muut merkityksen tuottamisen keinot jäävät vähemmälle huomiolle. Kielelliset merkitykset ovat yleisemmän merkityksen erityistapauksia ja nousevat tavastamme hahmottaa ympäristömme merkityksinä. (Varto 1992).

2.2.4 Kriittinen diskurssianalyysi (valtasuhteiden analysointi)

Valtasuhteet ilmenevät sosiaalisissa käytännöissä ja heijastuvat diskursseissa. Tästä syystä usean tutkijan kiinnostus kohdistuu siihen, miten valtasuhteita tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä. Jotkut tiedot saavat puhuttuna totuuden aseman, ja tähän prosessiin kiinnitän tutkimuksessani erityisen huomion. Tällöin tutkimuksen lähtökohtana on löytää valta-asetelmia kuvaavia diskursseja tekstistä. Valta-analyyseistä Jokinen ja Juhila (1993) ovat löytäneet seuraavia painotuskohteita:

Kiinnostus voidaan kohdistaa diskurssien *välisiin valtasuhteisiin*, jolloin esimerkiksi yritysjohton antama kuva yrityksen ympäristönsuojelun tasosta on luotettavasti perusteltuna muuttunut yleisesti hyväksytyksi totuudeksi. Valitsemaani aineistoa voidaan toisaalta pitää hyvinkin hegemonisena, koska institutionaalisen tekstin, kuten ympäristöraportit, tarkoitus on luoda tietynlainen kuva lukijalle. Myös lehtiartikkelimateriaali on hegemonista siinä mielessä, että toinen osa puheesta on ydinvoiman puolesta ja toinen vastustaa ydinvoiman lisärakentamista. Hegemonisten diskurssien rakentaminen tapahtuu kiinnittämällä huomio yhtäläisyyksiin eli samojen merkityssystemien osiin.

Toisaalta valta-analyysia tarkennettaessa tarkastelu keskittyy diskurssin *sisäisiin valtasuhteisiin*. Tällöin tarkastellaan sitä, mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään, millaisia ovat diskurssin toimijoiden väliset suhteet ja millaisiin asemiin ja millaisten asenteiden taakse ihmiset ovat asettuneet. Diskurssin toimijoilla on eri tavoin valtaa ja resursseja käytössään. Ei nimittäin ole selvää, että kaikilla olisi diskurssissa puhevaltaa, eikä ainakaan kaikkien puhetta oteta vakavasti.

Aineistoa tutkittaessa on huomioitava, mistä diskurssissa saa puhua, ja mitä kohteesta voidaan sanoa. Osanottajilla on erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia diskurssin suhteen. Eniten valta kiinnittyy tilanteeseen: jossain tilanteessa henkilöllä saattaa olla puhevaltaa. Ympäristöasioissa puhevaltaan vaikuttaa usein myös kuka kysyy: on julkisia raportteja, mutta vain tietyillä henkilöillä on oikeus luovuttaa perusteellisempia tietoja yrityksen ulkopuolisten käyttöön. Toimijoiden välisiin suhteita voidaan rajoittaa erilaisin tavoin: esimerkiksi diskurssiin sisäänpääsyä voisi rajoittaa ammattisanaston käyttö, tai muu osanottajan taitoihin liittyvä rajoitus. Yrityksen ympäristöraporteista pyritään tekemään kansantajuisia, jotta tämän kaltaisen rajoituksen olemassaolo estettäisiin. Toisaalta ammattisanaston käyttö saattaa antaa lukijalle ammattimaisen ja luotettavan kuvan. Valtasuhde ei ole kuitenkaan näin yksisuuntainen: valtaa ei ole ilman sitä määritteleviä käytäntöjä, eli se ei ole kiinnittynyt fyysisiin henkilöihin. Diskurssin sisäisillä tapahtumilla on merkityksensä siihen, millaiset tiedot/totuudet, sosiaaliset suhteet ja toimijan asemat saavat oikeutuksen sekä millaisiksi diskurssien keskinäiset suhteet muotoutuvat.

Diskurssien hegemonisoitumisessa on kyse tiedon, vallan ja totuuden yhteenkietoutumisesta. Analysoin aineistoa myös siitä näkökulmasta, onko yksinkertaistaminen syrjäyttänyt monipuolisen asian kompleksisuuden ja ristiriitaisuuden. Yksinkertaistaminen voi olla ensinnäkin yrityksen strateginen valinta sen oikeuttaessa olemassaoloaan ja pyrkiessään pitämään kokonaisuuden hallussaan. Toiseksi, hegemonisoimisstrategia voi olla vetoaminen yleiseen hyväksyntään. Konsensus voidaan rakentaa asiantuntemukseen vetoamalla tai yleiseen mielipiteeseen viittaamalla. Tätä on ydinvoimakeskustelussa käytetty tehokkaasti. Kuluttajat, teollisuus ja hallintovalta joutuvat suhteuttamaan toimintansa ja asenteensa kasvavaan energian tarpeeseen. Energian tarve on toisaalta tehokas kulttuurinen konventio, argumentti, johon vedota puhujan halutessa hegemonistaa diskurssia. Mielenkiintoisia ovat myös tavat, joilla eri diskurssit kietoutuvat yhteen. Otteet toisista merkityssysteemeistä useissa tapauksissa pönkittävät diskurssia, toisaalta hämmentäen ja toisaalta selkeyttäen kuulijaa ja tutkijaa.

Diskursseilla on välittömän käyttöyhteytensä lisäksi usein laajempia, yhteiskunnallisia vaikutuksia. Yksittäistä diskurssia tutkimalla voi tuottaa tuloksina yhteiskuntaa laajemmin koskevia eettisiä ja moraalisia päätelmiä. Ydinvoimakeskustelussa etenkin vastustajat ovat nostaneet yhteiskunnallisia kysymyksiä esiin. Länsimaissa ollaan vähentämässä ydinvoimaa, Suomi olisi poikkeus lisätessään ydinvoimaa. Diskurssien käyttöön ja vakiintumiseen liittyy usein ideologisia käytäntöjä. Tilanteesta ei kuitenkaan etsitä oikeaa tai väärää, vaan halutaan tutkia, miten seurauksiltaan usein hyvinkin erilaiset sosiaalisen todellisuuden versiot saavat hallitsevan aseman. Diskurssianalyysissä on hyvä

toisinaan paneutua ideologisiin seurauksiin ja kritisoida hallitsevia sosiaalisia käytäntöjä ja diskursseja, eli ottaa niitä vastustavien ja heikentävien tulkintojen näkökanta asiaan. Ideologiat ovat väittämiä, jotka käyvät tekstistä ilmi epäsuorasti ja esiintyvät yleensä sen alkuoletuksissa (itsestään selvyudet) myötävaikuttaen eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden ylläpitämiseen ja muotoutumiseen. Ideologia liittyy toisten, aiempien tekstien läsnäoloon kielessä. Jotta merkitysten ideologisuus voitaisiin osoittaa, on osoitettava, että merkitykset joskus palvelevat valtasuhteita (Fairclough 1997: 26). Spekulatiivisessa seurausten analysoinnissa pohditaan millaisia mahdollisia asioita kyseinen diskurssi muun muassa voi olla oikeuttamassa. Mikään yksittäinen teko tai puhe ei tee analysoitavasta puheesta negatiivista tai positiivista, vaan ratkaisevaa on minkälaisen kokonaisuuden osana puhe tai teko rakentuu.

Valtaa tutkittaessa tutkija helposti rakentaa asiantiloista ja tapahtumista liian staattisen kuvan. Hegemonisiin diskursseihin keskittyminen saattaa liiaksi pelkistää asioita. Hegemonisia diskursseja voidaan kyseenalaistaa nostamalla jo samasta aineistosta palasia jalkoihin jääneistä vaihtoehtoisista diskursseista. Tutkijat ovat menestyksekkäästi kyseenalaistaneet hegemonisia diskursseja omassa pohdinnassaan, esimerkiksi suhteellistamalla aineistosta vakiintuneita tulkintoja (Jokinen ym. 1993) Samalla tutkijalla on mahdollisuus testata omia valtadiskurssista tekemiään tulkintoja ja kyseenalaistaa oma työtään. Merkityksiä ei voi määritellä kokonaisuudessaan aineiston ominaisuuksiksi, vaan kyse on tutkijan esiin nostamista yksinkertaistetuista merkityksistä. Valtasuhteista kiinnostunut tutkija joutuu jatkuvasti kyseenalaistamaan omia tulkintojaan säilyttääkseen aineiston merkittävän moninaisuuden. Tutkijana on kyettävä perustelemaan miksi nosti juuri nämä seikat merkittäviksi diskursseiksi.

Kamppailu symbolisesta vallasta korostuu ydinvoiman interssiosapuolilla, kuten yritysjohdolla ja poliittisilla päättäjillä. Kamppailu on pitkälti sitä, kuka saa ja millaisten symbolien kautta määrittää todellisuutta. Ydinvoimakeskustelun kentällä vaikuttavat teollisuus, politiikka ja yhteiskunta. Valtataistoa käydään myös monella nimellä: toisille se on raaka-ainekysymys, toisille yhteiskunnallinen työvoimapoliittinen kysymys ja kolmansille kyse on poliittisesta vaikutusmahdollisuudesta. Ristiriidan selvittääkseen puhujan on käytettävä erilaisia keinoja ja tyylejä päästäkseen omaan tavoitteeseensa. Teollisuudelle tämä on myös imagokysymys, joka tuo mukaan uuden ja haastavan areenan: julkisuus ja sen hallinta. Yksittäisen yrityksen asema helpottuu, kun suurteollisuus on vielä tällä hetkellä suhteellisen yhtenäisenä rintamana ydinvoiman takana. Toisaalta on entistä tarkempaa *kuka ja mitä* ydinvoimadiskurssissa saa sanoa. Kiinnostukseni on erityisesti ydinvoimakamppailun tavoitteiden, keinojen, ehtojen ja varustuksen

tutkimisessa (Takala 1993). Takalan (1993) käsitteellistä termistöä mukaillen ydinvoimakampailun tavoitteeksi voidaan osapuolilla nähdä yhteiskunnallisen tilanteen määrittely ja hallinta. Kampailun keinona on esimerkiksi puhe, johon kiinnostukseni olen kohdistanut. Puhe sisältää puhujan ”faktoja”, päätelmäketjuja, johtopäätöksiä ja merkityksenantoa näille edellisille. Tämän symbolisen kamppailun mahdollistaa sopiva yhteiskunnallinen tilanne, joka on suotuisa tällaiselle legitimoivalle kielen käytölle (Takala 1993).

Tutkimuksessa ei kuitenkaan oteta kantaa siihen mielenkiintoiseen vaikutukseen, joka lehtien uutisointityylillä on diskurssien muodostumisessa. Esimerkiksi uutisointi korostaa joitakin aspekteja sanotusta enemmän kuin toisia. Samaten ne kehittelevät sanottua eteenpäin ja tekevät siitä johtopäätöksiä (Fairclough 1997). Media luo asioille merkityksiä sillä tavoin, miten ne kertovat asioita. Keskustelusta voisi tehdä kielitieteellisen tutkimuksen, joka pohtisi lehtien sanavalintojen merkitystä lukijan mielikuvan muodostumiselle. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistetaan kuitenkin enemmän diskurssiin kokonaisuudessaan, vaikka sanavalinnoillakin on merkitystä. Lehti tarkoituksella esimerkiksi otsikoi uutiset tietyllä provosoivalla tavalla, jolloin mielipidettä ”johdatellaan”. Moraalista puhuminen on usein sensaatiohakuista yksittäisten toimien tuomitsemista. Tällöin keskustelu yritysetiikasta ja vastuullisesta suhtautumisesta ympäristöön jää usein syyllisten etsimisen ja tuomitsemisen tasolle. Yritysetiikka keskittyy nimenomaan tällaisten ongelmien ratkaisumallien kehittämiseen.

3 YDINVOIMAKYSYMYS

3.1 Suomen ydinvoimalat

Suomessa on neljä ydinvoimalaitosyksikköä, joista kaksi sijaitsee Loviisassa ja kaksi Olkiluodossa. Ydinvoimalla tuotetun sähkön osuus oli vuonna 1997 n. 30 prosenttia sähkön kokonaiskulutuksesta.

Fortum Power and Heat Oy omistaa Loviisan Hästholmenissa sijaitsevat kaksi ydinvoimalaitosyksikköä. Loviisa I otettiin kaupalliseen käyttöön vuonna 1977 ja Loviisa II vuonna 1981. Loviisan laitos on tyypiltään painevesireaktorilaitos. Molempien nettosähköteho on 488MWe.

Teollisuuden voima Oy (TVO) omistaa Eurajoen Olkiluodossa sijaitsevat kaksi laitosyksikköä. Olkiluoto I otettiin kaupalliseen käyttöön vuonna 1979 ja Olkiluoto II vuonna 1982. Olkiluodon laitos on tyypiltään kiehutusvesireaktorilaitos. Molempien laitosyksiköiden nettosähköteho on 840MWe.

Ydinvoimalaitos on sähköntuotantoon suunniteltu lämpövoimalaitos, jossa lämpö syntyy tavanomaisen polttoaineen (esim. hiili, maakaasu, turve) palamisen sijasta ydinreaktorissa tapahtuvassa uraaniatomien ytimien halkeamisreaktion eli fission seurauksena. Sopivissa olosuhteissa ytimien halkeamisen ketjureaktio pitää yllä itseään mahdollistaen hallitun lämmöntuotannon.

Fissioreaktioissa vapautuva energia kuumentaa ydinpolttoainetta ja siirtyy edelleen reaktorin jäähdytteeseen. Jäähdyte voi joko kulkea suoraan reaktorista turbiinille, tai sillä voidaan kuumentaa höyrystimessä erillisen sekundääripiirin vettä, joka höyryksi muututtuaan pyörittää turbiinia. Turbiinissa höyryn lämpöenergia muutetaan liike-energiaksi ja edelleen generaattorin avulla sähköksi. (Lähde www.stuk.fi/ydinvoimalat.)

3.2 Sähkömarkkinat Suomessa

Sähkön tuotanto aiheuttaa lähes kolmanneksen Suomen hiilidioksidipäästöistä. Jos Olkiluodon tuottama sähkömäärä tuotettaisiin fossiilisilla polttoaineilla, se kaksinkertaistaisi Suomen sähköntuotannon hiilidioksidipäästöt. Ydinvoiman ympäristövaikutukset jäävät pieniksi, jos laitos

toimii häiriöttömästi. Myös ydinvoimalaitokset ovat sitoutuneet kestävän kehityksen ja jatkuvan parantamisen periaatteisiin. Ympäristöpolitiikan rakentaminen ja sen noudattaminen katsotaan molemmissa yhtiöissä tärkeäksi. TVO on asettanut tavoitteekseen minimoida syntyvän jätteen määrän ja huolehtia, ettei niistä aiheudu haitallisia vaikutuksia luonnolle.

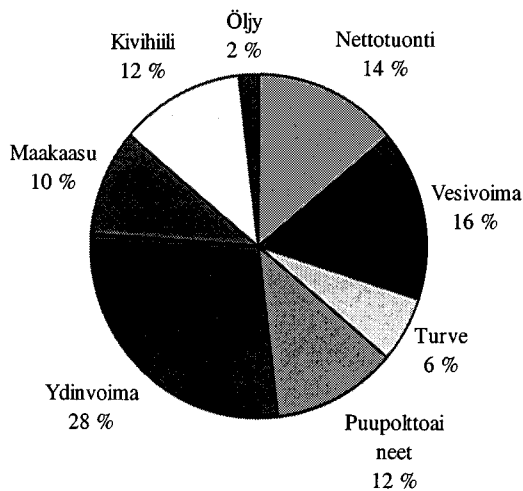
Tällä hetkellä teollisuus käyttää n. puolet Suomessa kulutettavasta sähköstä ja metsäteollisuus n. 1/3 koko maan sähköstä. Suomi tuottaa sähköstä n. 28 % ydinvoimalla. Suomen energian kokonaiskulutuksen kasvun arvioidaan hidastuvan tulevaisuudessa, mutta lisääntyvä osuus energiasta kulutetaan kuitenkin sähköinä. Energia-alan keskusliiton Finergyn tekemän tutkimuksen (Sähkömarkkinat 2015) mukaan teollisuuden tuotannon lisäys ja jalostusasteen kasvu lisäävät sähkönkäyttöä huolimatta jatkuvasta energiankäytön tehostamisesta. Kotitalouksien sähkönkulutusta lisäävät ruokakuntien koon pieneneminen, sekä sähköllä toimivien koneiden määrän ja asumisväljyyden kasvu.

Energiayhtiöiden on pakko huomioida energiantuotannon vaikutukset ympäristöön, koska ihmisen toiminta on lisännyt ilmakehässä luonnostaan olevien kasvihuonekaasujen määrää. Maapallon lämpeneminen vaikuttaa myös Suomen sähkömarkkinoihin. Lisääntyvä kaasumäärä vähentää lämpösäteilyn heijastumista avaruuteen ja maapallon pintalämpötila kohoaa. Maapallon keskilämpötilan arvioidaan nousevan 1 – 3 astetta seuraavan 40 vuoden aikana ja 3 – 6 astetta vuoteen 2060 mennessä. Nousu olisi nopeampi ja korkeampi kuin koskaan 150 000 vuoteen. Tärkeimmät kasvihuonekaasut ovat hiilidioksidi, freonit, metaani, typpioksiduuli ja alailmakehän otsoni. Hiilidioksidin osuus ilmastonmuutoksesta on yli puolet. Hiilidioksidin lisääntyminen ilmakehässä johtuu yli 80-prosenttisesti fossiilisten polttoaineiden käytöstä ja noin 20-prosenttisesti sademetsien hävittämisestä. Suomen hiilidioksidipäästöt ovat 3 promillea maailman hiilidioksidipäästöistä. (Lähde IVO ympäristöraportti 1998 s. 5.)

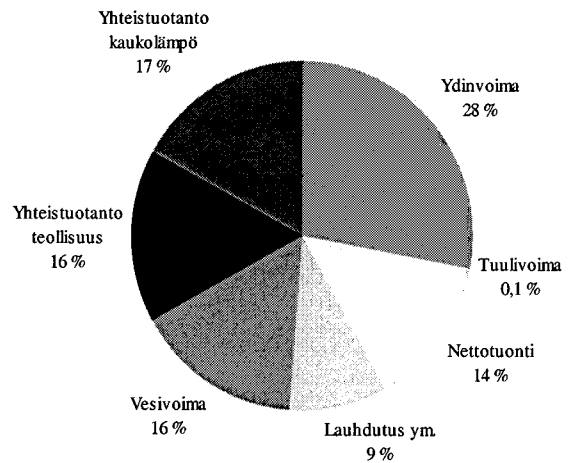
Suomessa kyseeseen tulevat sähkön suurtuotantoon soveltuvat laitostyyppit ovat ydin-, hiili- ja turvevoimalaitos. Ydinvoiman tuotannossa raaka-aineiden osuus kustannuksista on huomattavasti pienempi kuin muilla tuotantolaitoksilla, joilla polttoainekustannukset muodostavat selkeästi suurimman osan sähkön tuotantokustannuksista. Ydinvoimalan rakennuskustannukset ja jätehuollon kustannukset ovat kuitenkin suuret. Jos kivihiilen tuotantoa lisättäisiin, olisi ilmastopäätös tehty ilman todellisia parannusaikeita. Kivihiili on tuotantomuodoista eniten ympäristöä kuormittava, koska sen hiilidioksidipäästöt ovat suurimmat. Maakaasun käytön lisäys olisi hiilidioksidipäästöjen osalta parempi vaihtoehto, mutta se lisäisi riippuvuutta Venäjältä, josta tuodaan suurin osa

maakaasusta. Maakaasu on kustannuksiltaan edullinen vain silloin, jos sitä käytetään sähkön ja lämmön yhteistuotannossa. Tuulivoima on tällä hetkellä marginaalinen energianlähde, mutta sen tulevaisuus on vielä avoin. Tuulivoima on ydinvoimakeskustelussa käsitellyistä energialähteistä puhtain. Vesivoimaa ei ilman Vuotoksen tekoaltaan loppuunrakentamista kyetä lisäämään, muuten vesivoimavarat on Suomessa valjastettu. Jo nyt merkittävä osa vesivoimalla tuotetusta sähköstä tuodaan muista Pohjoismaista. Käydyssä keskustelussa ei mainita aurinkoenergiaa sähköntuotantovaihtoehtona. Bioenergiaa ja sähkön ja lämmön yhteistuotantomenetelmiä katsotaan kuitenkin voitavan lisätä. *Tuuli-, turve- ja vesivoimaa sekä puuta ja jätettä on järkevää lisätä, mutta ne eivät riitä yksistään taloudelliseksi ratkaisuksi* (Mikko Kara, VTT, Kauppalehti 15.6.99).

Suomen sähkönhankinta on monipuolista. Suomessa käytetään kaikkia yleisesti käytössä olevia energialähteitä. Lisäksi Suomelle on ominaista puun ja turpeen huomattava käyttö. Monipuolisuus on tuonut varmuutta sähkön hankintaan, samalla kun se on edistänyt eri energialähteiden välistä kilpailua ja siten myötävaikuttanut sähkön edulliseen hintaan. Seuraava kuvio esittää energian ja sähkön tuotantomenetelmiä Suomessa.

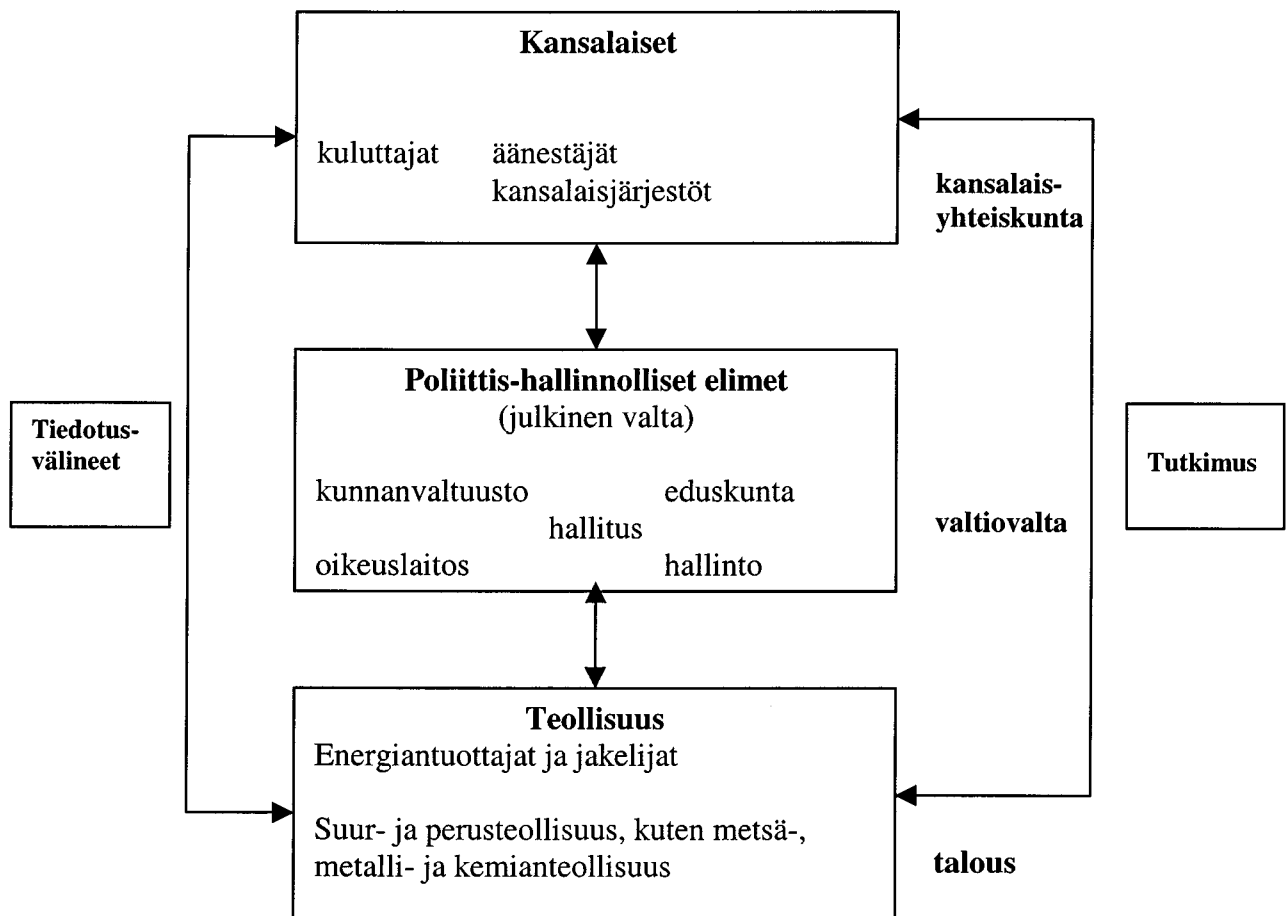
Kuvio 4.
Energian tuotantotavat Suomessa
Lähde Adato Energia Oy

Kuvio 5.
Sähkön tuotantotavat Suomessa
Lähde Adato Energia Oy

3.3 Ydinvoimakysymyksen toimijat

Suomen energiapolitiikassa institutionaalista vaikutusvaltaa on erityisesti suurilla energiayhtiöillä (Fortum) ja energiamuodon (ydinvoiman) ympärille syntyneellä intressiryhmällä sekä metsäteollisuudella myös omana intressiryhmänään (Sairinen 1991). Aktiivisena intressiryhmänä voidaan mainita Greenpeace. Kansalaisia ei voi vielä pitää aktiivisena intressiryhmänä, koska he eivät ole vielä saaneet kertoa mielipidettään. Tiedotusvälineillä on kansalaisten käsityksiin merkittävä vaikutus. Tiedotusvälineiden antama kuva todellisuudesta voi muodostua mielipiteeksi niille, joilla ei vielä aikaisemmin ollut selkeää kantaa asiaan. Tutkimus tuottaa tietoa teollisuuden ja julkisen vallan käyttöön. Myös aktivistiryhmät teettävät omia tutkimuksiaan erilaisesta näkökulmasta. Tiedotusvälineillä ja julkisen keskustelun laajuudella onkin tärkeä rooli energiapolitiikan sisältöjen määrittelyssä ja rajaamisessa.

Kuvio 6. Energiapolitiikan toimijat (Lähde: Sairinen 1991, s. 125)

3.4 Aineiston esittely

Aineistoksi valitsin lehtiartikkeliaineiston ja ympäristöraportit. Tutkimuksessa ei ole varsinaista tapausyritystä, mutta ympäristöraportit ovat Imatran Voiman (IVO) ja myöhemmin Fortumin laatimia. Fortumin vastuullisuus näkyy luultavasti voimakkaammin kuin muiden energia-alan yritysten vastuullisuus. Lehtiartikkeliaineiston olen tietoisesti valinnut pääasiassa ydinvoiman kannattajien suosimasta Kauppalehdestä. Aineiston valinta asettaa ”valtaan” ydinvoiman kannattajat ja vastustajat esittävät ”vastadiskurssin”. Olen analysoinut perusteellisemmin lehtiartikkelit. Ympäristöraportit ovat tukemassa käyttämäni varsinaista aineistoa. Ympäristöraportteja analysoimalla olen vahvistanut lehtiartikkeleista tekemäni analyysin luotettavuutta.

3.4.1 Lehtiartikkelit

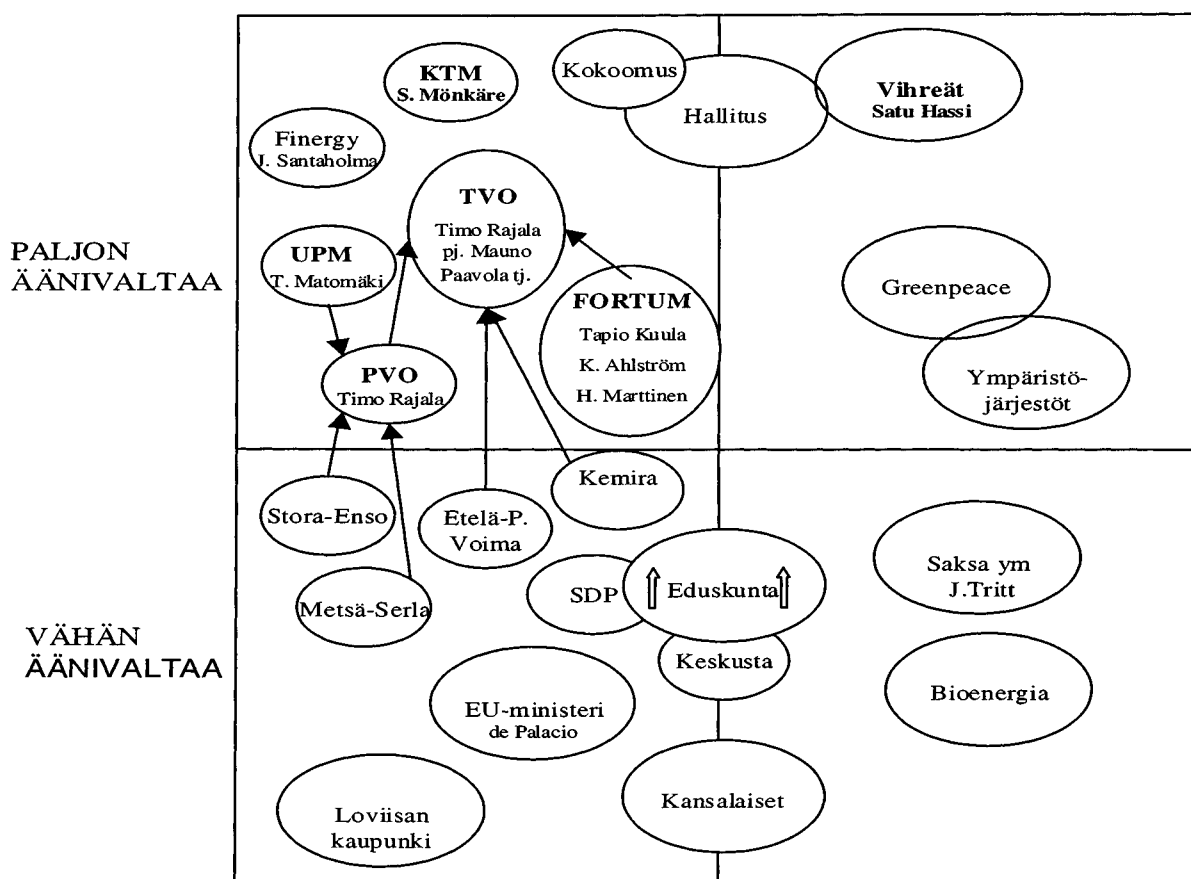
Analysoitavanani oli yhteensä 34 artikkelia eli mediatekstiä (ks. liite 1). Artikkeleista kaikissa esiintyi ydinvoiman lisärakentaminen tavalla tai toisella. Lukumäärä olisi kasvanut merkittävästi, jos analyysiin olisi otettu mukaan myös ydinjätteenloppusijoitusta koskevat tekstit, tai vielä laajemmin, myös hallituksen energiapoliittisia linjauksia koskevat uutisoinnit. Olisi ollut mielenkiintoista analysoida myös vaihtoehtoisten energiamuotojen kehitystä koskeva uutisointi, joka pääasiassa toi esiin ydinvoiman vastustajien näkemyksiä energiakysymyksen tulevaisuudesta. Ilmastokysymystä käsittelevät artikkelit liittyivät poikkeuksetta jollain tavoin ydinvoiman lisärakentamiseen. Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen artikkelit valitsin satunnaisesti vuoden 2000 marraskuulta, jolloin aiheesta uutisoitiin voimakkaasti.

Selkeimmät löydökset aineistosta olivat arvatenkin kannanotot viidennen ydinvoimalaitoksen puolesta ja vastaan. Ensimmäisenä tehtävänäni jaottelin aineiston tämän perusteella. Lehtiartikkeleissa kiinnitin huomioni artikkeleihin, joissa ydinvoiman lisärakentaminen esiintyi tavalla tai toisella. Kauppalehden artikkelit vuosilta 1999 ja 2000 olivat keskeinen tutkimusaineistoni. Kauppalehti edustaa lähinnä ydinvoiman kannattajien puolta, koska se on liike-elämän keskeinen ammattilehti ja merkittävä tiedon välittäjä. Teollisuuden kannanotoilla on Kauppalehden uutisissa paljon tilaa ja merkitystä. Lisäksi huomioin Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen uutisoinnin kyseisestä temasta teollisuuden hallitukselle jättämän periaatepäätöksen jälkeen. Helsingin Sanomien artikkeleissa esiintyi lukumääräisesti useammin ydinvoimalle vastakkainen kanta. Ydinvoima ponnahti otsikoihin uudelleen 15.11.00, kun Teollisuuden Voima (TVO) jätti

valmistelemansa periaatepäätöksen hallituksen käsiteltäväksi. Päätös hakemuksesta tehtiin TVOn hallituksessa yksimielisesti, joten sen takana ovat suurista alan toimijoista mm. Pohjolan Voima (PVO), Fortum, Etelä-Pohjanmaan Voima sekä UPM-Kymmene. Hakemuksen taakse laajaksi rintamaksi ryhmittyneet Suomen energia- ja perusteollisuusyritykset toivovat, että viides ydinvoimala tuottaa sähköä Loviisassa tai Eurajoen Olkiluodossa seitsemän vuoden kuluttua.

TVO pyörittää Eurajoella Olkiluodon ydinvoimalaa, jossa valtaa käyttää valtion energiayhtiö Fortum ja Pohjolan Voima (PVO). PVO:n takana taas ovat mm. suuret metsäyhtiöt UPM-Kymmene, Stora-Enso ja Metsäliitto. Fortum isännöi Loviisan ydinvoimalaa ja on antanut TVO:lle luvan hoitaa koko ydinvoimahankkeen toteutuksen. Ydinvoimaa omistava teollisuus näkyy ydinvoimaa puoltavissa kannanotoissa. Lausuntoja antavat ovat esittäneet politiikan edustajat, jotka kuitenkin istuvat usean ydinvoimahankkeen takana olevan yhtiön hallituksessa. Lisärakentamista vastaan uutisotsikoissa esiintyy Kauppalehdessä useimmin vihreät ja etenkin keulahahmo Satu Hassi. Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa ovat myös ympäristöjärjestöt, kuten Greenpeace saaneet uutistilaa.

Edellinen hakemus viidennen ydinvoimalan rakentamiseksi kaatui hallituksen kielteiseen kantaan vuonna 1993. Seuraavassa esitän kaaviossa lehtiartikkeliaineiston ydinvoimakeskustelun toimijat. Toimijat sijoitin nelikenttämatriisiin, jossa jaottelin toimijat ensin puolesta ja vastaan -kannan mukaisesti. Saadut kaksi luokkaa jaoin edelleen käydyssä keskustelussa paljon äänivaltaa ja vähän äänivaltaa saaneisiin. Äänivaltaa eniten käyttäneet näkyvät vahvistettuina matriisin yläosassa. Äänivaltaa ovat rajoittaneet lähdeaineistona käyttämäni lehdet, toimijoiden keskinäiset valtasuhteet ja osaltaan myös aineiston keruun ajankohta.

Kuvio 7. Ydinvoimakysymyksen toimijoiden kenttä

3.4.2 Ympäristöraportit

IVO-yhtiöt ja Neste muodostivat yhdistyessään eurooppalaisella mittapuulla mitattuna suuren energiakonsernin vuonna 1998. Ydinvoimala oli IVO-yhtiöiden, mutta Nesteellä oli myös ydinvoimalaomistuksia maailmalla. Valitsin Fortumin TVO:n sijaan, koska Fortum julkisti ensimmäisenä suomalaisena yrityksenä yhteiskuntaraportin. Selonteko kuvaa yhtymän toimintaa yrityskansalaisena, energiatuotteiden toimittajana, ympäristön kuormittajana sekä työnantajana. Fortum toteutti globaalia vastuutaan osallistumalla yli 30 miljoonalla markalla Maailmanpankin hiilirahastoon, jonka tarkoituksena on toteuttaa kehitysmaissa ja siirtymätalouden maissa kasvihuonekaasupäästöjä vähentäviä projekteja. Fortumin tavoitteena on ottaa kaikessa toiminnassaan huomioon ympäristölliset, yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset (Fortum ja yhteiskunta 1999).

Ympäristöraporttien laatiminen on yrityksille vapaaehtoista, mutta useimmat suuret yhtiöt laativat raportin sidosryhmilleen. Raporttien avulla sidosryhmät saavat tietoa yrityksen toiminnasta ja

vaikutuksista luontoon. Raportit osoittavat jo olemassa olollaan yrityksen jonkinasteista vastuullista suhdetta ympäristöönsä. Tutkimukseni toisena aineistona olivat IVO-yhtiöiden ja Fortumin ympäristöraportit. Tutkimuksessani analysoin IVO-yhtiöiden ympäristöraportit vuosilta 1995 – 1998, sekä Fortum-konsernin yhteiskuntaraportin vuodelta 1999. Valitsin ympäristöraportit vastapainoksi tiedotusvälineiden manipuloimalle lehtiartikkeli-materiaalille. Myös ympäristöraporteista nostin esiin diskursseja, jotka ilmentävät yrityksen suhtautumista sidosryhmiin ja ympäristöön.

3.5 Aineiston tulkintaprosessi

Etiikka ja sen erityisalueena yritys- ja ympäristöetiikka ovat tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. Lähdin tutustumaan ympäristöraportteihin ja lehtiartikkeleihin kirjoitettuani teoriaosuudesta jo suurimman osan. Alustava lehtiartikkelianalyysi ei nostanut teollisuuden ja muiden ydinvoimakeskustelun osapuolten eettistä suhtautumista keskeiseksi. Ensimmäisellä lukukerralla kuitenkin korostuivat ydinvoimadiskurssin poliittinen merkitys ja valtataistelu. Siitä syystä olen korostanut energiaa myös poliittisena kysymyksenä. Myös energiapolitiikan kentän hahmottamisen katsoin tärkeäksi. Yritys- ja ympäristöetiikka ovat kuitenkin merkittävä osa ydinvoimakeskustelua, vaikkei asia nouse ensilukemalla esiin. Ydinvoiman puolestapuhujat käyttävät eettisiä argumentteja, esimerkiksi kysyessään; hyväksyttekö uuden ydinvoimalan hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi. Silloin useampi vastaaja katsoo velvollisuudekseen sallia ydinvoiman lisärakentamisen. Jos taas kysytään pelkästään; sallitteko uuden ydinvoimalan rakentamisen, vastaus on ei (HS 16.11.2000).

3.5.1 Aineiston tulkintaprosessin viitekehys

Ympäristövastuuksi kootusta taustateoriasta ja diskurssianalyysistä tulkintateorianaa voidaan hahmotella ydinvoimalle viitekehystä, jossa ydinvoima käsitetään laajemmin energiapolitiittisena kysymyksenä, johon osallistuvat ydinvoimaa tuottavan teollisuuden lisäksi kansalaiset ja poliittiset päättäjät. Viitekehysten tarkoituksena on kuvata ydinvoimaan liittyviä yhteiskunnallisia kysymyksiä. rakentamani viitekehys auttoi minua käsittämään ydinvoimakysymyksen moninaisuuden ja käsittelemään tekstistä olennaisia kohtia. Viitekehysten tarkoituksena ei ollut olla koko tutkimuksen viitekehys, vaan ennemminkin valintoja ohjaava rakennelma.

Kasvavaa energian käyttöä on alettu pitää korkean tulotason ja hyvinvoinnin edellytyksenä. Energiapolitiittisia ristiriitoja ovat teollisuuden, hallinnon ja kansan välille synnyttäneet energian

riittävyys, hintakysymykset ja riippuvuus tuontienergiasta sekä ympäristöhaitat ja –riskit. Energia-yhtälön keskeiset tekijät ovat *energian tarve, ihmisten hyvinvointi, luonnon kestävyys ja vallankäyttö*. Ongelmayhtälön tekijöiden suhteet muuttuvat, kun ympäristöongelmista ovat kiinnostuneita yhä useammat. Energian kulutuksen kasvu ja energiantuotanto eivät enää pelkästään lisää hyvinvointia ja edistä kansantalouden kasvua. Myös muut seikat on huomioitava. Samalla yhä useamman sidosryhmän tarpeet on huomioitava energiapoliittisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Energia-asiat eivät enää kuulu yksinomaan asiantuntijoille, vaan teknistä taloudellisen suunnittelun on laajennettava ymmärrystään energiatalouden vaikutuksista ja sidosryhmistä. Tekniikan ongelmat muuttuvat yhteiskunnallisiksi ja poliittisiksi ympäristöongelmien pahentuessa. (Massa & Sairinen 1991.)

3.5.2 Energian yhteiskunnalliset merkitykset

Ydinvoimalla on yhteiskunnallista merkitystä, jota voidaan tutkia myös diskurssianalyttisin menetelmin. Lukiessani aineistoa ensimmäisiä kertoja, käytin apuna Massan ja Sairisen (1991) tekemää yhteiskunnallisten merkityksien jaottelua. Massa ja Sairinen ovat jakaneet energian yhteiskunnalliset merkitykset viiteen luokkaan seuraavasti:

1. Markkinahyödykkeenä energia on myymisen ja ostamisen kohde. Markkinakysyntä ilmentää energiankuluttajien tarpeita, asenteita ja käyttäytymistä, ja näiden vaatimusten täyttäminen on energiantuottajien tehtävä. Valtiovallan puuttuminen energiemarkkinoihin on tämän näkemyksen mukaan haitallista, koska se horjuttaa markkinatasapainoa. Energian tuotannon ja kulutuksen kansantaloudelliset vaikutukset nähdään rahamääräisinä. Energia on keskeinen Suomen energiaintensiiviselle perusteollisuudelle, ja siksi ydinvoimakysymyksessä energia nähdään myös markkinahyödykkeenä. Osaltaan tämä näkyy teollisuuden suhtautumisessa ydinvoimakeskusteluun. Teollisuus, joka ylläpitää hyvinvointiamme, tarvitsee lisää energiaa. Kuitenkin valtiolta jarruttaa yhteistä edistystä kieltämällä lisäydinvoiman rakentamisen.
2. Strategisen materiaalin näkökulmasta energia liittyy valtioiden sotilaallisen ja etenkin taloudellisen turvallisuuden tarpeeseen. Energia on strategisesti tärkeä talousjärjestelmän ylläpidolle, ja valtioiden välisissä kriisitilanteissa myös yhteiskunnan ylläpidon kannalta. Suomi ei ole energiaomavarainen, ja energian saanti olisi turvattava myös kriisitilanteessa. Taloudellinen energiaturvallisuus edellyttää energiansaantia niin, että kansantalous pysyy tasapainossa. Suomessa suurteollisuus vaatii energiapolitiikkaa, jossa yhteiskunta ylläpitäisi kansainvälisen kilpailukyvyn turvaavaa energiantuotantorakennetta.

3. Sosiaalisen tarpeen näkökulmasta energia on ihmisten hyvinvoinnin edellytys ja väline. Tämä tarkoittaa perusenergian eli valon ja lämmön tarjoamista kohtuulliseen hintaan. Aineellisen elintason kohoamisen myötä riippuvuus energiasta on kasvanut. Energian kulutus on aiheuttanut eriarvoisuutta maailmassa, kun teollisuusmaat käyttävät 75 % maailman energianvaroista. Tällaisella eettisellä näkökulmalla teollisuus on vedonnut lisäydinvoiman tarpeeseen. Tämänhetkisestä edullisesta sähkönhinnasta huolimatta tulevaisuuden kohtuuhintainen sähkö ei ole itsestäänselvyys.
4. Ekologisen resurssin näkökulmasta energian kulutusta ja tuotantoa tarkastellaan energiavarojen riittävyyden ja energiankäytön luonnolle aiheuttaman vaikutuksen kannalta. Riittävyyden perusteella energiavarat jaetaan uusiutuviin (tuuli, vesi, aurinko ja biomassa) ja uusiutumattomiin (fossiiliset polttoaineet). Energiantuotannolla ja kulutuksella on jatkuvia vaikutuksia luonnon ekosysteemin toimintaan, kuten päästöt ilmaan ja veteen. Ympäristöhaitoista pahimpia ovat kasvihuoneilmion voimistuminen, kolmannen maailman pula polttopuista ja ydinreaktorionnettomuudet. Nyt energiapolitiikka sopeutetaan kestävän kehityksen periaatteisiin ja ekologisen resurssin näkökulma on voimakkaasti esillä ydinvoimakeskustelussa.
5. Poliittis-institutionaalisen intressin näkökulmasta energia on yhteiskunnallisen vallankäytön ja vaikuttamisen väline. Esimerkiksi ydinvoima on luonut ympärilleen valtaintressien ja – instituutioiden verkoston, jotka hallitsevat keskustelua. Monimutkaistuvien ja riskejä sisältävien energiajärjestelmien kehittäminen on johtanut asiantuntijavaltaistumiseen ja tavallisen kansalaisen on vaikea ymmärtää kaikkia haittoja ja riskejä eri tuotantopäätöksissä.

Tärkeimmät energiastrategian kysymykset ovat poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia. Energia-ajattelun radikaaleja muutoksia hidastaa vallitsevien organisaatioiden ja instituutioiden rakenteellinen ja ideologinen valta. Uusi energiastrategia ei saa ääntänsä kuuluville, vaan vahvan institutionaalisen asemansa avulla suurtuottajat pystyvät vaikuttamaan myös politiikan ja hallinnon ohjaussysteemeihin.

Nämä viisi näkökulmaa olivat apunani etsiessäni aineistoa kuvaavia diskursseja. Löysin tekstistä näiden kaltaisia diskursseja, ja teoreettista taustaa vasten peilaamalla nostin tekstistä vielä muutamia uusia diskursseja. Energiapolitiikan toimijoita kuvaavan kaavion avulla hahmotin ydinvoimakeskustelun osapuolet.

4 DISKURSIIVINEN TULKINTA

Tässä pääluvussa esitän diskurssianalyttisen tulkintani ensin lehtiartikkeliaineistosta ja sitten IVO-yhtiöiden ja Fortumin ympäristöraporteista. Lehtiartikkeleista ja ympäristöraporteista olen molemmista nostanut kolme diskurssia esiin. Pääluvun lopussa esitän molemmista aineistoista yhteenvetokaavion.

4.1 Lehtiartikkelit

Huolimatta siitä, että toimijoiden kenttää havainnollistaessani jaottelin aineiston puolesta ja vastaan -puhunnan mukaisesti, keskityn tutkimuksessani sellaisiin puhuntoihin kuin *poliittinen valtataistelu, vastuun diskurssi ja taloudellinen diskurssi*. Puolesta ja vastaan -kannat esiintyvät jokaisessa diskurssissa, mutta eivät ole jaottelun perustana. Poliittisen valtataistelun diskurssissa pohdin vallan esiintymistä ja käyttöä ydinvoimakeskustelussa. Vastuun diskurssi kuvaa yhteiskunnallisen ja ympäristövastuun ilmentymistä ydinvoimakeskustelussa. Taloudellinen diskurssi korostaa ydinvoimaa taloudellisena kysymyksenä, huomioiden mm. vaikutukset teollisuuden kilpailukykyyn.

4.1.1 Poliittisen valtataistelun diskurssi

Tässä diskurssissa olen kiinnostunut ydinvoimasta poliittisen vallankäytön työkaluna. Diskurssianalyysi korostaa perinteisesti, että kaikki viestintä ja vuorovaikutus ihmisten välillä luovat ja ylläpitävät myös valtasuhteita (Väliverronen 1998). Diskurssissa korostuvat valtasuhteet ja politiikka. Ydinvoimakysymys on ennen kaikkea poliittinen diskurssi, sillä kyse ei ole vain viidennestä ydinvoimalasta, vaan laajemminkin energia- ja ympäristöpolitiikasta. Tämä diskurssi kuvaa teollisuuden vallankäyttöä ammattilehdissä ja poliittisten päättäjien ja teollisuuden vaikuttajien roolia ydinvoimakysymyksessä. Seuraava otteessa havainnollistan diskurssia:

Ote 1

”Koska sopimus kohdistuu puolelta sähköistä käyttävään teollisuuteen, kyllä silloin poliittinen taho voisi kertoa, millä tavoin sopimus (viittaa Kioton ilmasopimukseen) on tarkoitus täyttää.” (Tauno Matomäen haastattelu Kauppalehdessä 15.6.99)

Puhe politiikasta on aina ongelmallista. Monimerkityksisen politiikasta puhumisen sijaan tässä tutkimuksessa keskityn politiikkaan liittyviin puhe- ja käsitystapoihin (Palonen 1988). Myös arkipäiväiseen politiikkapuheeseen sisältyy erilaisia, osin vastakkaisiakin tulkintoja politiikan ilmiöstä. Tämän diskurssin tehtävänä on kuvailla politiikkaa koskevia puhetapoja ja käsityksiä, ei ottaa kantaa niiden välillä.

Teollisuus käyttää valtaansa Kauppalehdessä ja myös eduskunnan energiapoliittisessa päätöksenteossa. Keskustelun analysoinnissa keskityn sisäisiin valtasuhteisiin, ja tarkastelun kohteena ovat toimijoiden väliset suhteet ja asenteet (Jokinen ym. 1993). Kauppalehden artikkeleissa näkyy selkeästi se, kenellä on puhevalta. Puhevaltaa rajoittavat media ja keskeiset intressiryhmät. Media vaikuttaa puhunnan laatuun ja tyyliin, samoin kun siihen, ketä haastatellaan. Tiedotusvälineet vaikuttavat mielipiteisiin ja rakentavat todellisuutta (ks. Held 1993, Lämsä & Tiensuu 2000). Ydinvoima on luonut ympärilleen selkeän valtaintressien ja –instituutioiden verkoston. Metsäteollisuus on perinteisesti ollut suomalaisen teollisuuden keulakuva, jonka mielipidettä kuunnellaan niin ammattilehdissä kuin poliittisessa keskustelussa. Ydinvoimakysymyksen intressiryhminä ovat metsäteollisuuden lisäksi muu perusteollisuus kuten kemianteollisuus ja metalliteollisuus. PVO ja TVO näkyvät keskustelussa, mutta ovat kuitenkin mainitun perusteollisuuden ”työrukkasia”¹. Teollisuudelle on tärkeää ylläpitää hyviä suhteita poliittisiin päättäjiin, jotta saavutetaan teollisuuden tavoite, viides ydinvoimala.

Valtasuhteiden analyysissä kiinnostuin Fortumin asemasta keskustelussa. Fortum omistaa Loviisan voimalaitokset, mutta on myös TVO:n toiseksi suurin omistaja. Fortumin mielipide valtionyhtiönä on myös ratkaiseva. Muut ydinvoimadiskurssin osapuolet ”pelkäävät ” Fortumin vaikutusvaltaa. Fortumin kielteinen suhtautuminen lisärakentamiseen vaikuttaisi voimakkaasti energiapolitiikan linjauksiin. Fortum vähättelee omaa ilmeistä vaikutusvaltaansa, kuten seuraavasta otteesta käy ilmi:

Ote 2

”Tämän tyyppisiin asioihin tulee helposti ylimääräistä dramatiikkaa. Minä en sellaista näe. Ydinvoima käsitellään TVO:ssa ja Fortum on mukana TVO:ssa niin kuin ennenkin.” (viittaa vihjailuihin Fortumin jättäytymisestä ydinvoimahankkeesta) (T. Kuula, Fortum, Kauppalehti 8.6.00)

Valtadiskurssista on mahdollista rakentaa eräänlainen peliteoria, jossa lehdet ovat pelikenttänä. Ydinvoimapelin pelaajina erilaisissa rooleissa ovat teollisuus, poliittisista päättäjistä puolesta ja

¹ ”Työrukkanen” on mediatekstiaineistosta lainattu ilmaus, joka kuvaa hyvin TVOn ja PVOn asemaa keskustelussa.

vastaaan -ihmiset omissa rooleissaan. Edellinen ote kuvaa samalla ydinvoimapeliä. Valtaa siirrellään, ja sitä osoitetaan lehtien artikkeleissa. Toimijat, eli pelaajat tekevät siirtoja lehtien sivuilla. Teksteissä kannanottoja laaditaan vastineeksi toisen näkökannan aiempiin kannanottoihin tai niistä tehtyihin lehti uutisiin, niihin lainataan merkityksiä toista kannanotoista ja toisaalta pyritään kumoamaan aiemmissa teksteissä esitettyjä merkityksiä. Molemmat mielipiteet tuovat keskustelussa esille omaa totuuttansa ydinvoimasta. Puhujina ovat vaikutusvaltaiset teollisuuden johtajat ja tunnetut poliitikot. Teksteissä ja puheessa korostetaan omaa kantaa ja sivuutetaan vastadiskurssin esittämät perustelut.

Teollisuuden on oltava mahdollisimman yhtenäisenä rintamana ydinvoiman lisärakentamisen takana, jolloin teollisuudelta edellytetään yhtenäisiä lausuntoja. Fortumin hallituksen varapuheenjohtaja Krister Ahlström aiheutti julkisen kohun toteamalla lisäydinvoiman rakentamisen Suomeen olevan tarpeetonta. Fortum kuitenkin kannatti periaatepäätöksen hakua, mutta ei ole vielä sitoutunut hankkeeseen. Fortum keskittyy ydinvoimalan sijaan pörssikursseihin ja sijoitetun pääoman tuoton kasvattamiseen. Fortum valmistautuu tulevaisuuteen monipuolisesti, eivätkä Fortumin sijoittajat ole osoittaneet kiinnostusta sijoittamaan ”perinteisen” tekniikan suurvoimalaan. Fortum osti huhtikuussa 2000 Stora Ensolta voimantuotantoa Suomesta ja Ruotsista. Voimalat tuottavat sähköä yhteensä noin 1500 megawatin teholla vuodessa. Fortumin sähköntuotannon kapasiteetti kasvoi merkittävästi, ja näin ollen Fortumin kapasiteetin lisäystarpeet ovat aikaisempaa pienemmät. Ydinvoimala tuskin on muullekaan teollisuudelle henkiinjäämiskysymys, sillä myös niillä on mittavia hankkeita vaihtoehtoisten energiamuotojen osalta. Kuten seuraavasta otteesta käy ilmi, Fortum ei halua olla valtionyhtiönä poikkeava, tai että Fortumin suhtautuminen uuteen ydinvoimalaan ratkaisisi energiakysymyksen.

Ote 3

”Me olemme omalta osaltamme tehneet aika selväksi, että kaikki investoinnit ja divestoinnit, jotka ylipäätään fortumissa arvioidaan, tehdään niiden taloudellisten kriteerien perustella, joita meillä on liiketoiminnalle ylipäätään asetettu...- Ei. Fortumin velvollisuus osakkeenomistajia kohtaan, joista keskeinen tietenkin on valtio enemmistöomistajana, on ennen kaikkea liiketoiminnan kannattavuus.”
(M.Vuoria Kauppalehden haastattelussa 24.8.00)

Edellisestä epäonnistuneesta ydinvoimalahankkeestaan viisastuneena ydinvoimamiehet eivät lähde voimakkaaseen käännytystyöhön, vaan liikkuvat matalalla profiililla. Myöskään yhtiöt eivät ole halukkaita itse esiintymään julkisuudessa ydinvoiman tapaisissa periaatekysymyksissä. Yrityksen

yleinen ympäristöprofiili pyritään säilyttämään matalana, ja yritys keskittyy luotettavuuden lisäämiseen asiakkaiden silmissä. Viestintä sidosryhmille on silti aktiivista ja avointa. Esimerkiksi valvontaviranomaisten ja asiakkaiden kanssa yhteistyö on tiivistä.

Suomessa ja Euroopassa on politiikan merkitys korostunut yritystoiminnassa, ja on palattu taas politiikan aikaan, jossa argumentoinnilla ja poliittisella vaistolla on merkitystä. Argumentit ovat esimerkiksi moraalisia, kuten tunteisiin vetoavia tai vastuuta korostavia. Kehityksessä pysyvät mukana vain ne yritykset, joiden johdossa on poliittisen arvioinnin elementti. Poliittiseksi vaistoksi käsitän kyvyn hallita kokonaisuus, kyvyn ennakoida poliittiset tilanteet ja taidon vaikuttaa asioihin. Poliittinen vaisto edellyttää tilanteiden ennakointia, vaikutusmahdollisuuksien hyödyntämistä ja puhunnan valitsemista tilanteeseen sopivaksi. Vaikutusvaltaan kuuluu keskeisesti kokonaisuuskuvan hankkiminen politiikan diskurssikentästä. Vaikuttamaan pyrkivän tahon tulee ymmärtää mahdollisten ja olemassa olevien poliittisten kantojen kirjoa ja suhteita sekä hankkia tuntuma poliittiseen peliin.

Energia- ja ympäristöpolitiikka ovat nousseet 1980-luvulla politiikanteon keskeiseksi kysymykseksi, joka koskettaa laajasti kaikkia puolueita. Samalla tavoin ympäristö koskettaa kansalaisia, ja ympäristöstä onkin tullut keino mobilisoida kansa asian tiimoilta liikkeelle. Kansa on ottanut omakseen ympäristökysymyksen, ja etenkin sen osana saastumisen ja ilmaston lämpenemisen. Ydinvoiman lisärakentamisesta on kiitettävästi informoitu kansalaisia, ja etenkin niitä, joiden välittömään lähiympäristöön mahdollinen rakentaminen vaikuttaisi. Informaation perusteella mielipiteen muodostaminen on mahdollista, joten on ratkaisevaa, miten ydinvoimasta keskustellaan tiedotusvälineissä. Tavallisella kansalaisella ei ole käytännön kokemusta ydinvoimasta, ja todellisuuskäsitys rakennetaan tiedotusvälineiden avulla. Ympäristöaktiiviset kuluttajat ymmärtävät keskustelun vastuusidonnaisuuden. Lukija kokee ympäristövastuunsa ja edellyttää vastuullista suhtautumista myös poliittisten päättäjien ja teollisuuden puolelta. Seuraava ote kuvaa ydinvoimakeskustelun ja kansalaisten välistä suhdetta.

Ote 4

”PVO:n toimitusjohtaja Rajala pitää ydinvoimaa monessa suhteessa varteenotettavana vaihtoehtona, kunhan vain yleinen ilmapiiri ja poliittinen tahto osoittaisivat myönteistä suhtautumista.”

(Rajalan haastattelu Kauppalehti 22.5.00)

Rajala osaa esittää asian niin, ettei se herätä lukijassa ärtymystä. Valtadiskurssi vetoaa epäröiviin kansalaisiin. Ydinvoiman kannattajat ja vastustajat näkevät median keinona kääntää yleinen ja poliittinen ilmapiiri puolelleen. Vastustaja myös tarkoituksellisesti tulkitsee toisen tekstejä omiin tarkoituseriinsä sopiviksi. Lukijalle annetaan tilaa tehdä oma ratkaisunsa, mahdollisesti vähemmän negatiivisen vaihtoehdon hyväksi. Ydinvoimalapäätöksessä on paljon tunnetta ja yksinkertaisen ajattelukaavan ulkopuolelle jääviä asioita, eikä kantaa puolesta tai vastaan pysty rationaalisesti perustelevaan. Ydinvoiman kannattajaa tai vastustajaa ei pysty arvioimaan ulkoisen olemuksen, poliittisen vakaumuksen tai yhteiskunnallisen aseman perusteella.

Teollisuus ja yritykset ovat keskustelun taustalla, mutta todellinen diskurssien välinen taistelu käydään politiikan alueella. Sisällöllisesti poliittisessa valtakurssissa esiintyvät myös poliittisten puolueiden mielipiteet ydinvoimakysymyksessä. Vastakkain asettuneet kokoomus ja vihreät vääntävät kättä siitä, kenen mielipide on paras. Vihreiden on vaikea saada pienempänä puolueena julkisuutta suurempien puolueiden hallitsemasta Kauppalehdestä. Puolueiden välillä puolesta ja vastaan -kannat eivät ole selkeitä, vaan molempia kantoja löytyy. Kokoomus kannattaa rintamana uutta ydinvoimalaa, ja suurin osa vihreistä on lisärakentamista vastaan. Muut puolueet ovat hajanaisempia. Ydinvoimalan lisärakentamisen kaltaisiin ympäristökysymyksiin, on perinteisesti vihreällä puolueella ollut etuoikeus vastata. Nyt muut puolueet ovat kuitenkin ”ryöstämässä” kysymystä vihreiltä. Tutkimuskysymyksiin viitaten poliittisen tahon ja etenkin vihreiden ympäristövastuullinen suhtautuminen jää epäselväksi.

Hakemuksesta tuli hallituskysymys Vihreälle Liitolle, joka on rakentanut hallitusohjelmansa ydinvoiman lisärakentamisen estämiselle. Vihreän Liiton mahdollisen hallituseron taustalla saattavat olla myös muut kuin ympäristönsuojelulliset syyt.

Ote 5

”Mikäli Eduskunta ottaa aikanaan myönteisen kannan ydinvoiman lisärakentamiseen, esittää Vihreän Liiton puheenjohtaja, ympäristöministeri Satu Hassi, että Vihreä liitto vetää ministerinsä hallituksesta.”
(Keskisuomalainen 18.11.00)

Hallitus antaa eduskunnalle periaatepäätöksen aikaisintaan kesäkuussa 2001. Siitä eteenpäin voidaan eduskunnalle laskea käsittelyaikaa noin vuosi. Silloin ovat vuoden 2003 eduskuntavaalit riittävän lähellä kääntääkseen eron hallituksesta vihreiden vaalivoitoksi seuraavissa

eduskuntavaaleissa. Ydinvoimaa ei valtakurssissa määritellä suoraan suhteessa ympäristövastuuseen, vaikka energiapolitiikka onkin liitoksissa ympäristövastuuseen.

Ote 6

”Hallituksen on siinä pakko sitoutua johonkin ja joihinkin vaihtoehtoihin. Vaikka energiayhtiö on vaikea ja hallituksella vähän liikkumavaraa, linjaa on vedettävä.” (S. Mönkäreen KTM haastattelu Kauppalehdessä 24.7.00)

Diskurssin taustalla on halu vaikuttaa yleisön mielipiteeseen ja käännä epäilijät puolelleen. Jokisen ym. (1993) käyttämä käsite hegemonisoimisstrategia tarkoittaa ydinvoimakeskustelussa vetoamista yleiseen mielipiteeseen. Sekä kannattajat että vastustajat ovat teettäneet mielipidetutkimuksia, joiden tuloksia he käyttävät edukseen. Suomella on kaksi keskenään suhteellisen yhdenvertaista energian lisätuotantovaihtoehtoa: maakaasu ja ydinvoima. Olen pohtinut tutkimuksen kuluessa sitä, onko kumpikaan vaihtoehto toista parempi, vai onko tärkeintä se, kuka sanoo viimeisen sanan. Keskustelulle on tyypillistä korostaa omaa kantaa ja yksinkertaistaa aihetta omaan näkökantaan sopivaksi. Sanasota muodostuu ajoittain itse kannanottojen käsittelemää teemaa, ydinvoiman lisärakentamista tärkeämmäksi. Vuoropuhelussa tekstin tuottajan asenteet ja arvotukset muodostuvat tekstien varsinaiseksi sisällöksi, mikä on tyypillistä vaikuttamaan pyrkiville teksteille (Mäkinen 2001).

4.1.2 Vastuun diskurssi

Vastuun diskurssissa ydinvoima jäsentyy suhteessa yhteiskunta- ja ympäristövastuuseen. Vastuun diskurssin taustalla ei ole edellisen diskurssin tavoin poliittinen valtataistelu, vaikka vaikutusvallasta onkin kyse myös silloin, kun puhunnassa korostuu vastuullinen suhtautuminen ympäristöön. Ydinvoimaan liittyy monia eettis-moraalisia kysymyksiä, joita ovat esimerkiksi suomalaisen yhteiskunnan ja teollisuuden hyvinvointi, maapallon elinolosuhteiden säilyttäminen ja elinympäristön turvallisuus. Vastuun diskurssin tavoitteena on johdattaa lukijan mielipidettä eettisiin argumentteihin. Vastuun diskurssi korostaa tekstissä ydinvoiman yhteiskunnallisia vaikutuksia korostuksena ja tavoitteena on osoittaa ydinvoima hyveeksi. Käytetyt argumentit ovat moraalisia, kuten esimerkiksi tunneperäisiä ilmauksia, tai ne korostavat vastuuta luonnosta ja tulevista sukupolvista. Esimerkkinä tunneperäisistä ilmauksista esitän otteessa myös poliittisen valtataistelun diskurssissa käyttämäni otteen:

Ote 7

”Koska sopimus kohdistuu puolet sähköstä käyttävään teollisuuteen, kyllä silloin poliittinen taho voisi kertoa, millä tavoin sopimus on tarkoitus täyttää.” (metsäteollisuusmies Matomäen haastattelu Kauppalehdessä 15.6.00)

Ote 8

”Suomen on voitava valita sähkön tuotannossa ne keinot, jotka tukevat taloutemme hyvää kehitystä ja vaikuttavat päästötavoitteiden saavuttamiseen – päätös uudesta ydinvoimalasta olisi hyvä ratkaisu. Ydinvoima ei yksin ratkaise kasvihuonekaasujen päästöjen vähentämistä, mutta ilman sitä tavoite näyttää mahdottomalta.” (Finergyn toimitusjohtaja Ilmari Peltola, kauppalehti 18.11.2000.)

Tässä diskurssissa kuvailen ydinvoiman kannattajien ja vastustajien puhunnalle tyypillisiä piirteitä ja eroja. Kannattajat pitävät ydinvoiman lisärakentamista ympäristövastuullisena tekona. Ydinvoima on hyvä, koska se vähentää hiilidioksidipäästöjä. Metsäteollisuus on suomalaisuuden vertauskuva, ja on yhteiskunnan velvollisuus ylläpitää metsäteollisuuden kilpailukykyä. Kilpailukykyinen teollisuus tuottaa hyvinvointia yhteiskunnalle lisäämällä bruttokansantuotetta. Tämä tarkoittaa sitä, että sähkön saatavuus olisi myös kriisitilanteessa taattu. Kansallisen ilmasto-ohjelman laskelmien mukaan tulisi edullisemmaksi lisätä ydinvoimaa, kuin korvata kivihiili maakaasulla. Olisi yhteiskunnan kokonaisedun mukaista sallia ydinvoiman lisärakentaminen, teollisuuden hyvinvointi ja talouden kasvu, sillä tämä lisäisi verotulojen kasvun myötä kansalaisten hyvinvointia. Ydinvoimahanke voi Turun Kauppakorkeakoulun yritystoiminnantutkimuskeskuksen mukaan lisätä tuotantoa Suomessa 15 miljardilla markalla (Kauppalehti 17.11.01). Yhteiskunnalliseen vastuuseen vetoaa myös seuraava ote:

Ote 9

”Uuden ydinvoimalan rakentaminen työllistäisi satoja insinöörejä ja muita alan ammattilaisia”..
(TVO:n toimitusjohtaja Mauno Paavola, Helsingin Sanomat 16.11.00)

Ote 10

”Sähköntuonti ei ratkaise pitkän aikavälin lisäenergian tarvettamme...Kenen asia on ylläpitää kapasiteettia, jos sähköä ei saadakaan rajojemme takaa?” (Santaholma, Finergy Kauppalehti 22.5.00)

Elintasoargumentti merkitsee ydinvoiman tarjoamaa elämän laatua kohottavaa vaikutusta. Samalla viitataan sosiaalisen tarpeen näkökulmaan (ks. s. 41), jonka mukaan energia on ihmisten hyvinvoinnin edellytys ja väline. Yhteiskunta tarvitsee energiaa ja ydinvoima on edullisin ja

tasapuolisin energialähde. Sosiaalisen tarpeen näkökulma voidaan yhdistää myös Takalan (2000) esittämään laajan vastuun näkemykseen, jota mukaillen ydinvoiman lisärakentaminen osoittaa poliittisten päättäjien laajaa yhteiskunnallista vastuuta. Yritys, ja tässä koko perusteellisuus, kokee vastuunsa niin voimakkaasti, että pyrkii lievittämään sosiaalisia epäkohtia ja lisäämään tasa-arvoa. Ydinvoima parantaisi elämän laatua etenkin sijoituspaikkakunnallaan, jossa uuden ydinvoimalan sosio-ekonomiset vaikutukset näkyisivät selvimmin. Ympäristövaikutusten analyysin perusteella ydinvoimalalaitoshanke vaikuttaa monella tavalla esimerkiksi Loviisan seudun talousalueen työllisyyteen ja yritystoimintaan, sekä niiden kautta väestökehitykseen, palvelujen kysyntään ja kuntien talouteen. Vaikutukset parantavat elämän laatua Loviisan seudulla myös rakennusvaiheen jälkeen (IVOn teettämä ympäristövaikutusten arviointi 1999). Tasa-arvoa ydinvoima lisäisi tarjoamalla kaikille edullista perussähköä. Ydinvoima vähentäisi hiilidioksidipäästöjä ja kolmas maailma saisi paremmat mahdollisuudet kehittää teollisuutta ja yhteiskuntaa. Ydinvoiman merkitys ei rajaudu vain Suomeen, vaan ydinvoimalla on maailmanlaajuisia hyvinvointia ja elämänlaatua lisäävä vaikutus.

Eurooppa on ilmastokysymyksessä suhteellisen yhtenäinen, ja kannattajat toivovat Euroopan hiilidioksidipäästöihin yhtenäistä ratkaisua. Sekä kannattajat, että vastustajat pitävät kivihiilen tuotannon lisäämistä ilmastonkannalta huonoimpana vaihtoehtona. Ihmisen toiminta on lisännyt ilmakehässä luonnostaan olevien kasvihuonekaasujen määrää. Lisääntyvä kaasumäärä vähentää lämpösäteilyn heijastumista avaruuteen ja maapallon pintalämpötila kohoaa. Vaikka toimintamme vaikutukset aluksi näyttävät paikallisilta, on tämän teorian perusteella otettava huomioon myös länsimaisen energiateollisuuden globaalit vaikutukset. Saksan kieltäytyminen ydinvoimasta lisää muiden EU-maiden velvollisuuksia ja vastuuta. Jos Saksa jatkaa kivihiilisähkön tuotantoa, se tarkoittaa muille EU-maille kovempaa työtä hiilidioksidipäästöjen osalta, jotta yhteisesti laskettuna tavoite EU:n osalta saavutettaisiin. Seuraava ote kuvaa globaalien ympäristövastuun ilmentymistä vastuudiskurssissa:

Ote 11

”Saksa on Euroopassa merkittävä taakan jakaja Kioton kasvihuonekaasujen päästösopimuksessa. Suomen tavoite palauttaa päästöt vuoden 1990 tasolle edellyttää samanaikaisesti sitä, että Saksa pysyy leikkaamaan omia päästöjään yli 20 % vuoteen 2010 mennessä”

(Santaholman haastattelu, kauppalehdessä 1.2.00)

Vastustajien puhunnassa korostui huoli uusiutuvien energiamuotojen kehitystyöstä, jonka tulevaisuutta suunniteltu uusi ydinvoimala uhkaa. Ydinvoimala ratkaisisi energiatarpeen vuosikymmeniksi ja tämä laimentaisi intoa uusiutuvien energiamuotojen tutkimus- ja tuotekehitystyössä. Samalla huonontuisi Suomen maine uuden energiatekniikan kärkimaana ja laitteiden kasvavana valmistajana. Vastustajat painottavat myös ydinvoiman tuotannon ympäristövaikutuksia, joita kannattajat taas pitävät pieninä. Vastuun diskurssissa toimijoina olivat myös ympäristöjärjestöt, kuten Greenpeace, jonka liikkeet kiinnostavat kansalaisia. Seuraavassa esitän otteen Greenpeacen kannanotosta Suomen ydinvoimakysymykseen:

Ote 12

”Ydinjätteen varastointi, uraanin louhintaan ja kuljetuksiin liittyvät ongelmat sekä voimalaonnettomuuden mahdollisuus ovat riskejä, joiden takia ydinvoimaa ei pitäisi rakentaa lisää.”
(Greenpeace -järjestön haastattelu HS 16.11.00).

Ydinvoima on ”hyppy tuntemattomaan”, ja vastustajat käyttävät tätä riskiargumenttia yleisesti. Vastustajien puhunnassa ydinvoimalainvestointi on kallis, ja tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa kannattamaton. Euroopan vapautetut energiamarkkinat ovat laskeneet sähkön hinnan alas mahdollistamalla sähkön hankinnan ulkomailta, eikä monopolihinnoittelu ole enää mahdollista. Lisäksi Suomi-kuvalle ja teollisuuden kansainväliselle imagolle ei ole hyväksi kannattaa taantuvaa energiamuotoa, ydinvoimaa. Voidaan esimerkiksi olettaa, että ydinvoimalla tuotettu tuote on ympäristötietoisilla Eurooppalaisilla markkinoilla heikommassa asemassa kun uusiutuvilla energiamuodoilla tuotettu vastaava tuote. Esimerkiksi Saksassa ja Ruotsissa on päätetty mittavista ydinvoiman alasajoprojekteista. Suomi lähtisi ydinvoimamyönteisen päätöksensä kanssa eri teille kuin muut länsimaat, jotka ovat vähentämässä ydinvoimaansa. Päätös ydinvoimasta luopumisesta on Saksassa ja Ruotsissa tehty pitkälti yhteiskunnallisista ja ympäristösyistä - taloudellisuus ja Kioton ilmastopimuksen tavoitteet saavutetaan joillain muilla keinoin. Poliittisen ilmapiirin ei katsota näiden perusteiden valossa olevan otollinen ydinvoimalle.

Vastuudiskurssissa tuo näkyviin energiapolitiikan eettisiä liittymäkohtia. Diskurssi pyrkii vakuuttamaan ydinvoiman oikeudenmukaisuudesta ja tarpeellisuudesta. Tyypillistä diskurssille on nostaa ympäristö ja yhteiskunta keskusteluun mukaan. Diskurssissa korostetaan globaalia ympäristövastuuta ja energiaratkaisun laajoja yhteiskunnallisia seuraamuksia. Vastuullisuus ilmenee myös ilmastokysymyksessä.

Vaikka en erottele diskursseja puolesta ja vastaan -kantojen mukaisesti, on ehkä syytä havainnollistaa kahden ääripään eroja ajattelussa ja suhtautumisessa ympäristövastuuseen. Litmanen (2000) mukaan argumentoinnin ongelmat nousevat erilaisten perinteisten maailmankatsomuksellisten näkemysten väliin, ja ovat ongelmana päämäärän kannalta. Ympäristökysymykset koskevat elämismaailman käsittämisen ja siinä toimimisen ongelmaa, jolloin erilaisten näkökantojen ero on selkeä myös argumentoinnissa. Esimerkiksi analyytikon, joka on tottunut määrittelemään käsitteitä, ei ole helppo vastata kysymyksiin, jotka lähtevät ihmisen elämismaailmasta. Siksi helposti tehdään jako rationaalsiin kannattajiin ja tunneperäisiin vastustajiin. (Litmanen, 2000.)

Julkinen keskustelu lukittuu tyypillisesti korkean riskitason teknologisista hankkeista asetelmiin asiantuntijoiden riskinäkömykset vastaan maallikoiden näkemykset. Ydinvoima on esimerkki julkisesta keskustelusta, missä asiantuntijat eli teollisuus edustaa kylmää teknistieteellistä järkevyyttä, ja kansa (myös ympäristöaktivistit) jarruttavat hanketta irrationalisella ja tunneperäisellä suhtautumisella. Samankaltainen jakautuminen on tapahtunut hallituksen ja eduskunnan sisällä, missä ydinvoiman kannattajien joukko arvostelee kiivaasti vastustajia. Vastustusta pidetään tunneperäisenä, epärationaalisenä toimintana, kun taas kannatukseen liitetään sellaisia ominaisuuksia kuin loogisuus, järki ja tieto (Litmanen, 2000 SopHi 44). Edes ne, jotka kuuluvat näihin tunneperäisiin vastustajiin, eivät näe jaottelussa mitään erikoista. Realistisemman kuvan ydinvoimakielteisyydestä ja –myönteisyydestä saisi, jos lähtökohdaksi otettaisiin ajatus, että molempiin asennoitumistapoihin liittyy järkeilyä ja tunteilua.

Vastustajilla on mielessään sellaiset asiat kuin syöpävaara, ydinaseiden leviäminen ja terroristiuhka, jotka ovat luonteeltaan eriytymättömiä tuntemuksia ja pelkoja ilmaisevia (Hoikka, Kiljunen & Pehkonen 1984, 75). Vastustajan ajattelun lähtökohta on usein hankkeen täydellinen torjunta. Hänen suhteensa hankkeen toteuttajien jakamaan tietoon on myös torjunta. Kannattaja taas ei useinkaan kyseenalaista ydinvoimaa ainoana ratkaisuna, ja suhtautuu torjuen ja halveksuen ydinvoiman vastustajien mielenilmauksiin.

Perusasetelmaan ydinvoima-asiassa kuuluu, pystyykö Suomi vastaamaan Kioton ilmastopimuksen haasteisiin ilman lisäydinvoimaa. Ilmastopimus on sekä yritys- että ympäristöeettinen kysymys. Kansalaisia ja kaikkia ydinvoimadiskurssin osapuolia revitään eri suuntiin: teit niin tai näin, aina väärin päin. Ydinvoiman kannattajat käyttävät eettis-moraalista argumenttia, eli nykyisten sukupolvien vastuuta säilyttää maapallo *elinkelpoisena* myös tuleville

sukupolville, ja vastustajien mielestä yhteiskunnan moraalinen velvollisuus on säilyttää elinympäristö *turvallisena* tuleville sukupolville. Suomi on Kiotossa 1997 tehdyn ilmastopöytäkirjan mukaan sitoutunut palauttamaan kasvihuonekaasujen päästöt vuoden 1990 tasolle vuoteen 2012 mennessä. Kannattajat näkevät ainoana mahdollisuutena tuottaa lisää sähköä ydinvoimalla ja rakentaa viides ydinvoimala. Jos vastustaa ydinvoiman lisärakentamista, sitoutuu ”väärään kantaan”, ja sallii hiilidioksidipäästöjä lisäävillä energiamuodoilla tuotetun sähkön. Ydinvoiman kannattajat pitävät itsestäänselvyytenä, ettei bioenergialla voida tyydyttää kasvavaa energiantarvetta. Bioenergia on toistaiseksi marginaalinen lisäenergialähde, ja suurin osa on tuotettava edelleen ydinvoiman lisäksi kivihieillä ja maakaasulla. Teollisuuden ympäristövastuullisuutta osoitetaan myös artikkelissa, jossa uutisoidaan PVO:n 2 miljardin investoinnista biovoimaloihin. Artikkelin on eräänlainen vastine väitteisiin, joiden mukaan ydinvoima laimentaisi intoa kehittää uusiutuvia energiamuotoja. Teollisuus haluaa bioenergiaa - heti kun se on taloudellisessa mielessä mahdollista, siihen asti käytetään ydinvoimaa.

Ydinvoiman kannattajat ja vastustajat kiistelevät siitä, millainen energiapolitiikka voisi tässä kehityksessä olla järkevää ja eettisesti hyväksyttävää. Kahden leirin näkemykset menevät ristiin myös siinä, *tuleeko sähkön tarve kasvamaan*. Jos on moraalisesti väärin sallia hiilidioksidipäästöjä lisäävä energiatuotanto, eikö ole myös kestävän kehityksen periaatteiden vastaista kannattaa jatkuvaa teollisuustalouden kasvua? Tekniset argumentit vastuun diskurssissa, kuten esimerkiksi kova teknologia vastaan pehmeä luonnonläheisempi teknologia, aiheuttavat ristiriidan siitä, mihin suuntaan yhteiskuntaa ollaan kehittämässä. Ydinenergian nähdään edustavan nykyisenlaisen teknistaloudelliseen rationalismiin perustuvan suunnan jatkumista. ”Pehmeän” vaihtoehdon kannattajat pitävät ydinenergiaa keskeisimpänä esteenä suunnanmuutokselle kohti pehmeämpää ja luonnonläheisempää yhteiskuntaa.

Ote 13

”Vaihtoehtoisten energiamuotojen tämänhetkisen vajaakäytön ja korkeiden investointikustannusten perussyys on perinteisiä energiamuotoja ja energiayhtiöiden etua puolustava energiapolitiikka ja -talous.” (World Watch Institute: Maailman tila 1999, Kauppalehti, 21.3.00).

Kestävän kehityksen periaatteiden mukaan olisi lisättävä uusiutuvien eli ekosysteemin kiertokulun mukaisten energiamuotojen tuotantoa. Ympäristöjärjestöjen teettämä ”Uusiutuva energiapolitiikka” -raportti (1999) on ristiriidassa teollisuuden laskelmien kanssa. Ympäristöjärjestöjen raportin mukaan Suomessa voidaan vähentää hiilidioksidipäästöjä nopeammin ja tehokkaammin kuin

”virallisissa” laskelmissa oletetaan. Tavoitteisiin pääseminen ei edellytä uutta ydinvoimaa tai vesivoimaa, vaan satsaamista uusiutuviin energialähteisiin.

4.1.3 Taloudellinen diskurssi

Taloudellisessa diskurssissa ydinvoima jäsenyy suhteessa talouteen ja suomalaisen perusteellisuuden kilpailukykyyn. Taloudellisesta diskurssia hallitsee lähinnä metsäteollisuuteen liittyvä sähköenergian lisätarve. Taloudellisessa diskurssissa usein esiintyviä argumentteja ovat *kansainvälinen kilpailukyky, elintaso, energiantarve, edullisuus, tehokkuus, tuontiriippuvuus, tuotantovarmuus ja energian säästäminen*.

Ydinvoimasta syntyy kannattajien puheessa kuva suomalaisen teollisuuden pelastajana. Ydinvoimaa perustellaan aineistossa sillä, että se tarjoaa ainoan *kansainvälisesti kilpailukykyisen* lisäkapasiteettimahdollisuuden. Muut energian tuotantomuodot ovat liian kalliita, ja tuotantokustannuksilla on ratkaiseva merkitys vientituotteiden kilpailukyky. Erityisesti perinteisen näkemyksen mukaisesti *elintaso* on suoraan riippuvainen kulutetun energian määrästä! Elintaso argumenttia teksteissä käytettiin hyvin varovaisesti taloudellisessa diskurssissa, kun taas vastuu diskurssissa se oli keskeinen. Vuoteen 2010 mennessä KTM:n laskelmien mukaan sähkön kulutus kasvaa 15 %, 77 terawattitunnista 92 terawattituntiin. Teollisuus ei usko tämän hetkisen sähkön alhaisen hintatason olevan pitkäaikaista. Nykyinen hintataso johtuu sähkömarkkinoiden vapautumisesta Euroopan alueella, sekä Pohjoismaiden sateisista kesistä, jotka ovat lisänneet vesivoimalla tuotetun sähkön määrää. *Energiantarve* on keskeinen argumentti: Voimaloiden rakentaminen on siitä kiinni, millaiseksi tulevaisuuden energiankulutus arvioidaan. Teollisuuden mukaan tarvittaisiin kauaskantoisempaa näkemystä, jossa arvioitaisiin tulevaisuuden sähkömarkkinoiden laajuus. Ydinvoimalla tuotetun sähkön hinta on teollisuuden laskelmien mukaan *edullisempaa* kuin muilla energiamuodoilla tuotettu sähkö.

Ote 14

”Teknillisen korkeakoulun tekemän tutkimuksen mukaan ydinvoimalla tuotettu sähkö on edullisinta. Uuden ydinvoimalan tuottama sähkö maksaa prof. Tarjanteen ja tutkija Rissasen mukaan 128 markkaa megawattitunnilta, kun kivihiihellä tuotettavan sähkön tuotantokustannus on samalla kapasiteetilla 143 markkaa ja maakaasusähkön tuotantokustannus 155 markkaa. Jos hinnoitteluun otetaan ympäristökustannus mukaan, tulee ydinvoimasta suhteellisesti vielä edullisempi”. (Kauppalehti 13.11.00).

Öljyn hinnannousu on parantanut edelleen ydinenergian asemaa taloudellisessa mielessä. Sähkön hinta on kuitenkin tällä hetkellä niin alhainen, ettei mitään voimalainvestointia voi pitää taloudellisesti kannattavana. Teollisuusyrityksillä on suunnitelmissa muitakin kuin ydinvoimalainvestointeja, esimerkiksi kaasukombivoimala. Tekstissä spekuloidaan voimalainvestoinnilla, jotta lukijalle saataisi tulevaisuuden visio, jossa ei olisi enää halpaa pohjoismaista vesivoimalla tuotettua sähköä, vaan sähkö nähtäisiin ”niukkana raaka-aineena”.

Ydinvoima tuottaa kannattajien puhunnassa lisäsähköä ja korvaa tulevaisuudessa käytöstä poistettavia hiilivoimaloita. Ydinvoima ei estäisi uusiutuvien energiamuotojen kehitystä, vaan ydinvoima olisi yksi Suomen monipuolisesta tuotantovalikoimasta. Riippuvuutta maakaasusta ei haluta lisätä, eikä maakaasuvaihtoehtoa siksi korosteta puhunnassa. *Tuontiriippuvuusargumentissa* viitataan myös muiden fossiilisten tuontipolttoaineiden tuonnin vähentämiseen. *Energiansäästö* on lähinnä vastustajien argumentti, kun esimerkiksi sanotaan, ettei kaikkia mahdollisia energiansäästötoimia ole vielä teollisuudessa ja kotitalouksissa käytetty. Laskelmien mukaan yhden ydinvoimalan sähköntuotannon verran voitaisiin säästää sammuttamalla kotitalouskoneiden herätevirta ja huoneistojen turha valaistus!

Lisäksi epäiltiin, että Suomeen ei rakennettaisi enää uutta perusteollisuutta, vaan teollisuus joutuisi muuttamaan halvan sähkön perässä muualle. Toisaalta perusteluissa nostettiin esiin ydinvoiman mahdollisuus korvata ikääntyvää omaa kapasiteettia. Esimerkiksi kivihiihivoimalaitokset ovat useat vanhoja, ja uutta energiavoimalaitosta tarvitaan. Ydinvoimalla on kannattajien mukaan edulliset tuotantokustannukset, koska raaka-aine on halpaa. Uraanin osuus ydinsähkön hinnasta on alle kaksi penniä kilowattitunnilta, ja kolmannes hinnasta tulee käyttö- ja kunnossapitokustannuksista. Vastustajat taas perustelevat kantaansa investoinnin korkeilla kustannuksilla. Hakemus tehtiin kuitenkin siinä vahvassa vakaumuksessa, että ydinvoiman lisärakentaminen on yhteiskunnan kokonaisedun mukaista.

Taloudellinen diskurssi erottuu kuvaamistani diskursseista sillä, että perusteluina käytetään yhteiskunnan taloudelliseen hyvinvointiin liittyviä väitteitä. Sisällöllisesti tämä diskurssi rakentuu kustannusten, talouden ja kilpailukyvyn ympärille. Diskurssi vetoaa lukijaan, joka tekee päätöksensä liiketaloudellisesta näkökulmasta.

Silloin kun ydinvoima nähdään tämän diskurssin mukaisesti markkinahyödykkeenä, horjuttaa valtiovallan puuttuminen energiainmarkkinoihin myös markkinatasapainoa. Valtiovalta jarruttaa

kielteisellä päätöksellään yhteistä edistystä. Strategisen materiaalin näkökulmasta nähdään ydinvoima liittyväksi Suomen sotilaallisen ja etenkin taloudellisen turvallisuuden tarpeeseen. Koska Suomi ei ole energialtaan omavarainen, edellytetään energiapolitiikalta taloudellisen turvallisuuden takaamista niin, että energiansaanti on myös kriisitilanteessa taattu. Edellä mainittu ”niukka raaka-aine” –mielikuva on lähellä strategisen materiaalin näkökulmaa. strategisen materiaalin näkökulmaa kuvaa samalla *tuotantovarmuusargumenttia*.

Taloudelliseen diskurssiin vaikuttaa ns. ”teknisen järjen ylivalta” (Sänkiäho 1988). Tällöin oletetaan voimakkaasti, että vallitsee yksimielisyys toiminnan päämääristä, joka on yhtä kuin taloudellinen kasvu. Rationaalisen toiminnan ja puhunnan kriteerein hyväksytään teknis-taloudelliseksi luonnehditut seikat. Tämä diskurssi oikeuttaa olemassaolonsa ja toimii tyydyttävästi niin kauan kuin päätöksenteko ja suunnittelu pysyvät teknisissä ja taloudellisissa kysymyksissä. Ristiriitoja syntyy, kun ongelman määrittely laajenee ja tekniset ongelmat muuttuvat yhteiskunnallisiksi ja poliittisiksi. Julkinen keskustelu lehdissä on horjuttanut perinteisten teknis-taloudellisten totuuksien asemaa.

Taloudellisessa diskurssissa esiintyy odotetusti runsaasti numeerista ”faktatietoa”, kuten myös kaavioita ja taulukoita. Tiedon määrällä ja tilastolaskelmilla pyritään oikeuttamaan diskurssi. Taloudellinen diskurssi esiintyy osana lähes jokaista analysoimaani kauppalehden artikkelia. Oletan tämän johtuvan Kauppalehden lukijakunnasta, jolle on tärkeää uutisoida teemasta taloudellisesta näkökulmasta. Keskusteluista teeman ympärillä hallitsi usein jompikumpi poliittisen vallan diskurssi tai vastuudiskurssi, mutta yleensä artikkeleihin liittyi jossain määrin myös taloudellinen diskurssi. Tästä johtuen taloudellinen diskurssi voidaan käsittää alisteiseksi suhteessa muihin esittämiini diskursseihin. Toisaalta taas voidaan ajatella taloudellisen diskurssin olevan johtava ajatus verrattuna kahteen edelliseen diskurssiin; taloussektorin Kauppalehden uutisointi on aina jossain määrin ”taloudellista”.

Myös vastustajat korostavat puhunnassaan taloudellisia tekijöitä. Seuraavat otteet kuvastavat vastustajien taloudellisia perusteita ja samalla ilmentävät ristiriitaa vastustajien ja kannattajien perusteluissa. *Säästäminen* on vastustajien argumentti.

Ote 15

”Ydinvoima investointina on niin kallis, että se kannattaa Saksan ympäristöministeri Jürgen Trittin mukaan vain monopolisoiduilla ja subventoiduilla markkinoilla. Talouden näkökulmasta ydinvoimala on huono sijoitus. Pääsääntöisesti on niin, että samalla pääomalla voi rakentaa kaksi nykyaikaista kaasuvoimalaa, joilla on kaksikertainen määrä kapasiteettia.”(Saksan ympäristöministeri Jürgen Trittin haastattelu Helsingin Sanomissa 19.11.00)

Ydinvoima nähdään vastustajien leirissä taloudellisena riskinä, jonka kustannukset siirretään kuluttajien maksettaviksi, ja hankkeeseen vuotaa eläkerahoja (Hassi HS 19.11.00). Tällä väitteellä rakennetaan lukijalle kuvaa ydinvoimasta hyvinvointiyhteiskunnan uhkana. Kuitenkaan kannattajien rakentamassa tulevaisuuden näkyvässä ydinvoimala kustannetaan ilman yhteiskunnan panosta.

Ote 16

”Edellytykset hankkeen rahoitukselle on jo selvitetty, eikä rahoitus muodosta ongelmaa hankkeen toteuttamiselle. Rahoitus hankitaan normaaleista lähteistä, eikä siihen tarvita TVO:n omistajien tai hanketta kannattavien yritysten panosta”(TVO:n toimitusjohtaja Mauno Paavolan haastattelu HS 16.11.00).

Vaihtoehtoiset energiamuodot kannattaisivat paremmin, jos talousjärjestelmämme pohja olisi erilainen. Energiapolitiikkaa, kuten muutenkin politiikan suuntaviivoja on hidasta muuttaa konservatiivisessa järjestelmässä. Vastustus on voimakasta, kun uuteen siirtymisessä ovat esteenä suomalainen perusteollisuus. Kuitenkin ympäristöjärjestöt ovat tutkimuksillaan osoittaneet myös muita vastauksia energiakysymykseen.

Seuraavassa kuviossa esitän yhteenvedon lehtiartikkeliaineiston tutkimustuloksista.

Millaisia ympäristövastuuta kuvaavia puhuntoja ydinvoimakeskustelusta on erotettavissa?	Poliittisen vallankäytön diskurssi	Vastuun diskurssi	Taloudellinen diskurssi
<p>Tutkimuskysymykset:</p> <p>Millaisena ydinvoima jäsentyy suhteessa ympäristövastuuseen?</p> <p>Millaisena ydinvoima jäsentyy lehtiartikkeleissa?</p> <p>Mikä oikeuttaa diskurssin?</p> <p>Mikä on diskurssin tavoite? Seuraus?</p> <p>Mistä asioista kirjoitetaan?</p>	<p>Ydinvoima on poliittisen vallankäytön työkalu. Ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun suhde on keskeinen poliittinen kysymys</p> <p>Ydinvoimalan lisärakentamisessa on kysymys Suomen energia- ja ympäristöpolitiikasta</p> <p>Poliittinen valtataistelu Politiikan kietoutuminen liike-elämään</p> <p>Vallan käyttö ja sen osoittaminen</p> <p>Puolueiden, teollisuuden ja ydinvoimayhtiöiden rooli ydinvoimapelissä</p>	<p>Ydinvoiman lisärakentaminen on eettis-moraalinen kysymys</p> <p>Ydinvoima on sidoksissa teollisuuden kilpailukykyyn Kioton ilmastopöytäkirjään ja yhteiskunnan hyvinvointiin</p> <p>Hyvinvointiyhteiskunnan ylläpito</p> <p>Ydinvoima jakaa kansalaiset tunneperäisiin vastustajiin ja rationaalisiiin kannattajiin</p> <p>Globaali ilmastokysymys Yhteiskunnallinen merkitys Sosio-ekonomiset vaikutukset Suomen imago</p>	<p>Ydinvoima jäsentyy suhteessa talouteen ja teollisuuden kilpailukykyyn.</p> <p>Ydinvoima on edullisin/kallein energiantuotantomenetelmä</p> <p>Taloukasvun ympärille rakentunut yhteiskunta</p> <p>Ydinvoiman taloudellisten vaikutusten näkyväksi tekeminen</p> <p>Ydinvoimahankkeen rahoitus, taloudelliset vaikutukset ja sähkön hinta</p>

4.2 Ympäristöraportit

Tässä aluvussa käsittelen Imatran Voiman ja myöhemmin Fortumin ympäristöraportteja. Tässä tutkimuksessa olen luokitellut aineiston edellisen aluvun mukaisesti kolmeen diskurssiin. Teksteistä nostin esiin seuraavat diskurssit: vastuun diskurssi, hyvediskurssi ja julkisuusdiskurssi. Vastuun diskurssissa puhe keskittyy osaamiseen ja luotettavuuteen, ja osoittaa tätä kautta vastuullista suhtautumista yhteiskuntaan ja ympäristöön. Diskurssi eroaa lehtiartikkeleista luokittelemastani vastuun diskurssista sillä, että nyt painotetaan yhtiön kokonaisvaltaista osaamista ydinvoiman hyväksyttävyyden sijaan. Ydinvoima on tapa osoittaa osaamista. Hyvediskurssi korostaa energiayhtiön velvollisuutta yhteisen hyvän tuottajana. Tämä eroaa lehtiartikkelin vastuun diskurssista sillä, että tässä puhutaan yhtiöstä hyveenä, kun taas lehtiartikkeleissa puhutaan ydinvoimasta hyveenä. Julkisuusdiskurssissa ympäristövastuuta ilmentää avoimuus ja tiedottaminen yrityksen asioista.

4.2.1 Vastuun diskurssi

Vastuun diskurssi tarkoittaa, että yritys tuntee toimintansa ympäristövaikutukset ja suhtautuu vaikutuksiinsa vastuullisesti. Yritys tuntee merkityksensä yhteiskunnallista hyvinvointia tuottavana yksikkönä, mutta tuntee myös toimintansa negatiiviset vaikutukset. Ensimmäinen askel tähän suuntaan on toiminnan kokonaisuuden hahmottaminen. Ydinvoimateollisuuden kannalta on pohdittava millaista ympäristövastuullinen ydinvoiman tuotanto on.

Hyvä moraalit ei merkitse kannattavuudesta luopumista, vaan on välttämätön yrityksen maineelle, joka on taas tärkeää menestymiselle. Jos yrityksen julkisuuskuva on ydinvoimamyönteinen, on samanaikaisesti vaikea korostaa ympäristövastuuta, sillä yleisön asenne ydinvoimaan on melko negatiivinen. Toiminnan ympäristövaikutuksista ja riskeistä tiedotetaan sidosryhmille. Monet sidosryhmät arvostavat ja korostavat ympäristönsuojelun tarvetta, mutta ympäristönsuojelun kannattaminen on eri asia, kuin ympäristöystävällisen käyttäytymisen valitseminen. Ympäristönsuojelulla ja samoin yrityksen ympäristövastuulla on hohtoa. Moraalin julkittaminen ja ympäristövastuullisuus vähentävät lainsäädännön ja valvonnan tarvetta.

Ote 17

”Voiko energiayhtiö, jonka tuotevalikoimassa ovat kaikki energiantuotantomuodot – auringosta ja tuulesta öljyyn, kivihiileen ja ydinvoimaan – ylipäättään puhua kestävästä kehityksestä? Mielestäni voi, ja tuleekin puhua”. (Fortumin toimitusjohtaja Eero Aittola, Fortumin yhteiskuntaraportti 1999)

Analyysissäni pohdin tällaisen puheen taustaa ja merkitystä. Yritys on tässä tapauksessa sisäistänyt toimintansa merkityksen ja vaikutukset sosiaaliseen- ja luonnonympäristöön. Puhunta osoittaa, että yritys tietää moraalisen merkityksen. ”Todellisen” kestävän kehityksen saavutus ei olisi edes mahdollista, jos siitä puhuisivat ainoastaan ympäristöaktivistit. Jos halutaan tuloksia, on juuri eniten saastuttavien yritysten keskusteltava yhteisestä tavoitetilasta eli säilyttää maapallo elinkelpoisena.

Merkittävä tämän hetken rajapinta yrityksen ja ympäristön välillä on ilmastokysymys. Etenkin energiayhtiöiden on otettava toimintansa globaalit ja paikalliset ilmastovaikutukset huomioon. Suomalaiset energiayhtiöt ovat onnistuneet merkittävästi parantamaan toimintansa vaikutuksia maaperään ja vesistöön, nyt huomio on kiinnitettävä vaikutuksiin ilmaan. Kioton ilmastopimuksen velvoitteita Fortumissa täyttää käyttämällä parasta käyttökelpoista tekniikkaa. Pidemmän aikavälin tavoitteena Fortumilla on lisätä uusiutuvien ja vähähiilisten energialähteiden osuutta tuotannossa. Fortumin kaltaiset suuret organisaatiot ovat käytännössä jo hahmottaneet toimintansa ympäristövaikutukset ja tehneet hyvinkin laajoja elinkaarianalyyskejä tuotteilleen ja tuotantoprosesseilleen.

Ote 18

”Venäläisen raaka-aine-, polttoaine- ja energiantuotannon alkuperän selvittäminen on tulevinakin vuosina yksi Fortumin suurimmista haasteista tuotantoketjujen elinkaaritiedouden parantamiseksi... Uutta tuotantokapasiteettia hankkiessa ympäristövastuullinen yritys selvittää aina sen vaikutukset hiilidioksidipäästöihin.” (Fortum ja yhteiskunta 1999)

Ote 19

”Fortumin visio on olla ympäristövastuullisesta toiminnastaan tunnettu laajaa energiapalvelu- ja tuotevalikoimaa tarjoava energiatalo.” (IVO-yhtiöt ympäristöraportti 1997)

Teollisuuden Keskusliitto (1993) muistuttaa, että vaikka teollisuutta arvostetaan yhteiskunnan vaurauden lisääjänä, ovat asenteet yrityksen toimintaa kohtaan kriittiset. Yritysten epäillään pyrkivän voittoon ihmisistä ja ympäristöstä piittaamatta, ilman moraalista vastuuta. Teollisuuden moraalinen olemassa olo asetetaan kyseenalaiseksi, kun ydinvoiman lisärakentaminen edellyttää luvansaamista valtiovaltalta. Vaatimuksen taustalla on näkemys, jonka mukaan moraalinen harkinta ei kuulu yrityksille, ja että teollisuus toimii vastuuntuntoisesti vain kun laki siihen pakottaa. Vastuun diskurssilla yritys pyrkii vaikuttamaan kielteiseen julkisuuskuvaan, *jonka mukaan moraalit ei kuuluisi, tai se olisi liike-elämässä jollain tavoin erilaista*. Antaakseen vastuuntuntoisen kuvan

talouselämästä ja yritystoiminnasta, tulee yrityksen osoittaa se yhteiskunnallisesti tärkeä tehtävä, jonka suorittamisella yritys pyrkii saavuttamaan voittoa (Teollisuuden keskusliitto 1993). Vastuun diskurssiin liittyvät kiinteästi myös arvot ja ihmisoikeudet. Ihmisoikeudet ovat hyvän elämän ehtoja ja niiden taustalla ovat moraalikäsitteet. Ydinvoimakysymykseen liittyy ristiriitaisia moraalisperusteisia asioita. Ydinvoima tuottaa yhteiskunnalle hyvää, mutta toisaalta ydinkatastrofin uhka on vastoin perusihmisoikeuksia: olemassaoloa, turvallisuutta ja vapautta. Ihmisoikeuksista puhuttaessa on otettava huomioon tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksien turvaaminen. Moraaliset ristiriidat ovat tavallisia, eikä mikään yksittäinen normi ole niin voimakas, että se aina kulkisi muiden moraalinormien edellä.

Diskurssin tavoitteena on lisätä lukijan tietoa yrityksen suhtautumisesta ympäristöön. Tietämätön leimaa ydinvoimaa tuottavan energiatalon helposti amoraalisesti ympäristöön suhtautuvaksi. Diskurssi vetoaa lukijaan, joka tietää yrityksen ympäristövaikutuksista ja osaa arvostaa yrityksen tekemiä ympäristöparannuksia.

Yritys käyttää myös teknisiä argumentteja kuten luotettavuus ja turvallisuus. Ydinturvallisuus on teknisen ja tieteellisen tiedon ja osaamisen lisäksi tunnetta elämisen ja olemisen turvallisuudesta. Tämän hetkinen ongelma on vastakkainasetelma, jossa yhtäältä painotetaan teknis-tieteellistä hallittavuutta, kun taas toisaalta julkisuuskeskustelut liittyvät osin turvattomuuden tunnetta lisääviin asioihin. Sisällöllisesti diskurssi korostaa yhtiön osaamista ja tätä kautta perustelee ydinvoimaa turvallisenä energiantuotantovaihtoehtona. Yhtiö tuntee vastuunsa, joten kuluttaja voi luottavaisin mielin antaa yhtiön toteuttaa tehtävänsä. Suomalainen arvostettu tietotaito oikeuttaa diskurssia. Ydinsähköä voidaan tuottaa joko turvallisesti ja asiantuntevasti, tai sitten ydinsähkö tuodaan ulkomailta. Tulkitsen vastuun diskurssin vaikuttavan mielikuviin. Valistuneet kuluttajat ja herkkä energiatoimiala pitävät yllä diskurssia. Yhtiön on jatkuvasti todistettava, että se osaa parhaiten huolehtia sähkön tuotannosta. Vastuun diskurssi vetoaa myös lukijaan, jolla on sosiaalisia ja psykologisia huolia ydinvoiman lisärakentamisesta. Näistä merkittävin on elämän turvallisuus.

Osaamista on myös henkilöstön terveyden ja turvallisuuden huomioon ottaminen. Ydinvoimalla on oletettavasti pelkoja aiheuttava myös työpaikkana. Osaamista on niinkään ympäristönsuojelun kustannusten hallinta. Sijoittajien sidosryhmälle ei ”pelkkä” ympäristövastuu riitä, vaan yritykseltä edellytetään myös tuottoa sijoitetulle pääomalle. Yritys on siis vastuussa myös pääomasta. Yritys vie maailmalle korkeatasoista ympäristötekniikkaa, sekä konsultoi ja avustaa useissa ympäristöprojekteissa.

Energiayhtiöiden tulisi osoittaa vastuullista suhtautumistaan säästämällä energiaa. Paremmuuden mittana olisi silloin mahdollisimman pieni energiankulutus, eikä tuotetun sähkön maksimaalinen määrä. Yhteiskuntakulttuuri on kuitenkin esteenä, sillä se pyrkii epätoivoisesti säilyttämään vallitsevia toimintatapoja ja sen ympärille syntyneitä valtarakennetta. Energiantuotantovaihtoehtojen sijaan tulisi keskittyä kysymykseen, kuinka energian kulutuksen kasvu saadaan pysähtymään. Vasta tämä osoittaisi energiayhtiön todellista vastuuta ympäristöstä ja yhteiskunnasta. Tällaisia radikaaleja energia-ajattelun muutoksia hidastaa vallitsevien organisaatioiden ja instituutioiden rakenteellinen ja institutionaalinen valta (Sänkiäho 1988). Ajattelutavan tulisi muuttua ensin näissä valtainstituutioissa, sillä tasapaino puuttuu, eikä esimerkiksi uusiutuvien energiamuotojen yrityksillä ole vastaavaa valtarakenteiden tukea kuin perinteisillä yhtiöillä.

Ote 20

”Haasteena on muuttaa uhkat mahdollisuuksiksi ja kehittää ympäristömyötäisyydestä kannattava liiketoimintaa. Painopisteenä on kehittää ja kaupallistaa ympäristö- ja ilmastomyönteisiä teknologioita, tuotteita ja palveluita.” (Fortumin yhteiskuntaraportti 1999)

Kilpailukyvyyn parantuminen rohkaisee yritystä soveltamaan luonnonsuojelun periaatteita toimintaansa. Yhtiöissä on nähty, että korkeatasoinen ympäristöasioiden hoito on pidemmällä aikavälillä energialiiketoiminnassa menestymisen ehdoton edellytys. Mielenkiintoista on myös se, että myös moraalikysymykset näyttävät tulevan liiketoiminnan suunnitteluun mukaan vasta menestyksen myötä. Onko niin, että vasta menestyvien yritysten on varaa kiinnittää huomiota moraaliin? Tämä todistaa ainakin sen, etteivät moraalit, ympäristö ja kannattavuus ole ristiriidassa. Vai johtuuko menestys eettisestä toiminnasta? Kumpi on syy ja kumpi seuraus?

4.2.2 Hyvediskurssi

Tässä diskurssissa ollaan kiinnostuneita siitä, miten yritys voi toimia, jotta sen toiminta on ympäristövastuun näkökulmasta mahdollisimman hyväksyttävää. Diskurssille on tyypillistä, että siinä korostetaan yrityksen tuottamaa hyvää yhteiskunnalle. Yritys haluaa tarjota yhteiskunnalle parasta energiaa ympäristön ja yhteiskunnan kannalta, oli se sitten bioenergiaa tai ydinvoimaa. Fortum korostaa, että yhteiskunta päättää mitä se haluaa, energiayhtiö elää yhteiskunnan jäsenenä ja toimii sen vaatimusten mukaisesti. Kustannukset rajoittavat vielä uusiutuvien hyödyntämistä. Ydinvoimaa korostetaan yhteiskunnallisena hyveenä. Diskurssin tavoitteena on ydinvoiman hyväksyttävyyden ja yhtiön olemassaolon merkityksen esilletuominen. Kuitenkin ydinvoiman

käsittäminen hyveeksi riippuu määrittelijästä. Ihmiset arvostavat eri asioita ja kokevat hyvinvointinsa ja aineellisen elintasonsa *sosiaalisen ja luonnollisen ympäristönsä laadun* perusteella (Teollisuuden Keskusliitto 1993). Seuraava diskurssi rinnastaa ydinvoiman vesivoimaan samanlaisena ”hyveenä”:

Ote 21

”Suuri osa IVO:n toimittamasta sähköstä on tuotettu vesi- ja ydinvoimalla, joiden käytöstä ei aiheudu hiilidioksidipäästöjä eikä happamoittavia päästöjä.” (IVO-yhtiöiden ympäristöraportti 1998)

Ote 22

”Ilmastokysymys on haaste johon energiasektorin on vastattava. Kioton ilmastopöytäkirjan vaikutukset ovat merkittäviä, kun kustannustehokkaimmat keinot, kuten vesi- ja ydinvoima ja yhdistetty sähkön- ja lämmöntuotanto ovat jo suuressa mittakaavassa käytössä ... Omassa voimantuotannossaan Fortum panostaa jatkossa mm. biopolttoaineiden käytön lisäämiseen, tuulivoimakapasiteetin kasvattamiseen sekä ydinvoiman lisärakentamisvalmiuden ylläpitoon.” (IVO-yhtiöiden ympäristöraportti 1998)

Mielenkiintoista on kuitenkin se, etteivät ympäristöraportit ilmennä yrityksen asennoitumista viidenteen ydinvoimalaan. Yhtiö sanoo ylläpitävänsä valmiutta rakentaa viides ydinvoimala, mutta epäselväksi jää, miten yhtiö suhtautuu lisärakentamiseen. Toisaalta tämä korostaa yhtiön roolia yhteiskunnan jäsenenä. Yhtiö ei tee päätöksiä, vaan kansa päättää ja yhtiö toteuttaa. Ydinvoimasta yksinään ei annetta kuvaa hyveenä, yhtiö on hyve. Diskurssia ylläpitää ilmastokeskustelu ja viidennen ydinvoimalan sosioekonomiset ja taloudelliset seuraamusvaikutukset.

Ympäristöraportit sisältävät paljon tietoa lainsäädännöstä, määräyksistä, lupaehtoista ja viranomaisten päätöksistä, joiden puitteissa yrityksen on toimittava. Alkujaan ympäristöraportit ovat olleet karkeaa tilastotietoa ympäristöparannuksista sekä todisteita sääntöjen mukaisesta toiminnasta. Nyt ympäristöraporttien taustalla on entistä voimakkaammin halu luoda kuvaa yrityksestä aktiivisena toimijana, joka pitää lupaehtoja vähimmäisvaatimuksena. Yritys kuitenkin toimii paljon paremmin kuin lupaehdot edellyttäisivät. Etenkin ydinvoiman kaltaisissa energiamuodoissa luotettavuus ja osaaminen osoittavat toiminnan hyväksyttävyyttä. Ydinenergiaa voidaan pitää puhtaana, jos toiminta on häiriötöntä. Hyve diskurssi vetoaa epäilevään lukijaan. Epäilevä lukija rauhoittuu lukiessaan avointa tiedotetta yrityksen toiminnasta.

Ote 23

”Hyvällä suunnittelulla ja toteutuksella sekä huolellisella käytöllä ja kunnossapidolla on päästy siihen, että ydinvoimalaitos on erittäin pieni ionisoivan säteilyn päästölähde luonnon taustasäteilyyn verrattuna.” (IVO –yhtiöiden ympäristöraportti 1998)

IVO-yhtiöllä oli Fortum-konsernia paremmat edellytykset korostaa tuotantomenetelmiensä puhtautta. IVO-yhtiöiden Suomessa ja Ruotsissa tuottamasta sähköstä 74% oli tuotettu energiamuodoilla, joilla ei ole hiilidioksidipäästöjä eikä happamoittavia päästöjä.

Hyveenä ydinvoimasta ja yhtiöstä puhutaan myös kun päästömäärät ovat kasvaneet. Päästölisäys oli hyväksyttävää, koska tuotettiin myös paljon enemmän sähköä.

Hyvediskurssista voidaan puhua myös (vrt. vastuun diskurssi), kun raporteissa korostetaan yhtiön tekemiä energiansäästötoimia. Yhtiö panostaa sähkön ja lämmön yhteiskäyttöön, sekä neuvoo asiakkaitaan käyttämään energiaa mahdollisimman tehokkaasti. Yritysassiakkaille tarjotaan myös energiakartoituksia. Fortumilla on ns. halko- ja huolto- ja palvelu, jonka tarkoituksena on lisätä kotitalouksien puunkäyttöä pakkaspäivinä ja samalla tasata energiatehohuippuja. Monet yhtiön kehittämät energiansäästötuotteet, kuten esimerkiksi kosteiden polttoaineiden sekoituskuivuri, ovat menestyneet kaupallisesti. Energiansäästötuotteet ovat parantaneet myös kilpailukykyä. Ydinvoiman energiansäästötoimia ovat olleet modernisoinnin avulla saavutettu tehonkorotus, jonka tavoitteena on voimalaitoksen turvallisen ja taloudellisen käytön varmistaminen pitkällä aikavälillä.

Hyveenä korostetaan viidennen ydinvoimalan rakentamisen sosioekonomisia vaikutuksia. Ydinvoimalla on ympäristövaikutusten arviointimenettelyn perusteella merkittävästi positiivisia vaikutuksia. Ydinvoimalaitoshanke vaikuttaa monella tavalla Loviisan seudun talousalueen työllisyyteen ja yritystoimintaan ja niiden kautta väestökehitykseen, palvelujen kysyntään ja kuntien talouteen. Uuden ydinvoimalaitoksen rakentaminen ja toiminta tuovat Loviisan seudun talousalueelle huomattavan määrän uusia työpaikkoja. Alueen kantaväestön työllistymien nostaa asukkaiden tulotasoa ja sitä kautta tuloveron määrää. Loviisan kaupungille merkittävin hankkeen tuoma taloudellinen hyöty on laitoksen maksama kiinteistövero.

Loviisan talousalueella, johon suorat ympäristö ja sosioekonomiset vaikutukset kohdistuvat, suhtaudutaan viidenteen ydinvoimalaan myönteisesti. Monilla pienillä paikkakunnilla Fortum on suuri työllistäjä, ja sillä on huomattava vaikutus seudun taloudelliseen hyvinvointiin. Yrityskuvaa

kartoittavat tutkimukset (IVO:n asukaskysely 1998) ovat osoittaneet asukkaiden suhtautumisen yhtiöön olevan laajasti hyväksyvää. Loviisalaisista enemmistöllä on myönteinen yleiskäsitys IVO:sta. Noin joka kahdeksannella tämä kuva on kielteinen.

Ote 24

”Huolellisella etukäteissuunnittelulla voidaan vahvistaa hankkeen aikaansaamia myönteisiä vaikutuksia ja samalla minimoida hankkeen aiheuttamat kielteiset vaikutukset Loviisan seudun talousalueella.”
(Loviisa 3 ydinvoimalaitoshanke YVA, Fortum ja yhteiskunta 1999)

Taloudellisilla tavoilla ajattelevat sidosryhmät ottavat huomioon hankkeen taloudellisen hyödyn heille itselleen. Sosioekonomiset hyödyt jättävät alleen ydinvoiman pelon ja jäteongelman.

4.2.3 Julkisuusdiskurssi (imagodiskurssi)

Julkisuusdiskurssi kuvaa niitä keinoja, joita yritys käyttää osoittaakseen vastuullista suhtautumista ympäristöön. Yrityksen ympäristöraportit ovat yksi todiste tehdyistä ympäristöparannuksista. Diskurssissa korostuu se, miksi ympäristö otettu arvokeskusteluun mukaan. Ympäristö on kilpailukeino ja edellytys sidosryhmien hyväksynnälle. Paljon ympäristövaikutuksia omaavan teollisuudenalan on mahdotonta jättää ottamatta ympäristöasiat huomioon. Yrityksen sidosryhmien arvostus haetaan nykyään hyvän toiminnan kautta. Hyvää toimintaa ei ole maksimaalisen voiton tuottaminen vaan vastuullinen suhtautuminen ympäröivään yhteiskuntaan ja luonnonympäristöön. Tieto on julkista ja luotettavaa. Ympäristöraportti sisältää tilastotietoa parannuksista. Raportin taustalla on halu osoittaa hyvää tasapainoa ympäristön vaatimusten, asiakkaiden tarpeiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin välillä. Julkisuusdiskurssissa ympäristövastuu ilmenee tiedottamisena ja avoimuutena.

Puhunnan taustalla on halu kertoa toiminnasta, tavallaan *halu saada kaksi edellistä diskurssia sidosryhmien tietoon*. Ympäristöpolitiikan yhtenä osa-alueena on kehittää jatkuvasti ympäristönsuojelutoimia koskevaa tiedotustoimintaa. Tiedotuksella kohotetaan yrityksen ympäristöimagoa sidosryhmien silmissä ja saavutetaan näin kilpailuetua. Sisällöllisesti diskurssissa korostuu sidosryhmien huomioonottaminen, ympäristösertifikaatit, ympäristövaikutusten arviointi tutkimukset ja muu julkinen tiedotus.

Ote 25

”Tavoitteenamme on saavuttaa tärkeimpiä kilpailijoitamme parempi yrityskuva kolmen seuraavan vuoden kuluessa.” (Fortum ja yhteiskunta 1999)

Yritys on osoituksena vastuullisesta suhtautumisesta käynnistänyt ympäristöasioiden hallinnan kehityshankkeita. Keskeisiä kysymyksiä energialiiketoiminnan ympäristöjärjestelmien kehittämisessä ovat pitkän aikavälin ympäristötavoitteiden määrittely, alihankkijoiden ja urakoitsijoiden ympäristölaadun valvonta sekä sähkötuotteiden kehittäminen. Yrityksillä on mahdollisuus osallistua aktiivisesti kansainvälisten ympäristöohjelmien ja –säännösten valmisteluun. Keskeisenä tavoitteena on tällöin seurata ympäristönsuojelun kehitystä ja vaikuttaa siihen saattamalla energia-alan kannalta tärkeimmät näkökohdat päättäjien tietoon. Yrityksen tulisi päästä yhteismitalliseen keskusteluun näiden keskeisten sidosryhmien kanssa, jossa muodostettaisiin samalla myös yhteismitallinen käsitys turvallisuutta uhkaavista asioista. Kaikkia sidosryhmiä eivät asiantuntijoiden vakuuttelut turvallisuusriskeistä ja todennäköisyyksistä ja epätodennäköisyyksistä aina vakuuta. Jos todennäköisyysluvut eivät ole tuttuja arkielämän tutumpien vaarojen yhteydestä, ne eivät merkitse mitään tavalliselle kansalle (Sänkiäho 1988). Riskit nähdään yleensä samana kuin seuraus. Yrityksen eettisenä tavoitteena voidaankin nähdä esimerkiksi ydinjätteen kohdalla tilanne, joka pysyy turvallisena ilman yhteiskunnan valvontaa, huoltamista tai mitään aktiivista toimenpidettä. Ydinjäteongelmaa argumenttinaan käyttävät eivät usko teknologian mahdollisuuksiin löytää jäteongelmalle turvallista ratkaisua. Jäteongelmaan liittyy moraalisia аспекteja, kuten huoli tulevien sukupolvien elinympäristön turvallisuudesta. Yritys haluaa avoimuudella vaikuttaa ihmisiin, jotka muuten vierastavat teknologiaa, ja samalla siis monimutkaista ydinteknologiaa.

Tässä diskurssissa (vrt. vastuun diskurssi) yritys hakee ympäristöliiketoiminnalla positiivista julkisuutta. Ns. engineering-palvelu on erikoistunut energiantuotanto- ja siirtojärjestelmien kokonaistoimituksiin, projektinjohtoon, rakentamiseen, suunnitteluun ja konsultointiin. IVO (Fortum) on menestyksekkäästi avustanut erilaisissa kansainvälisissä ympäristöprojekteissa. IVO on urakoinut esimerkiksi Tšekissä ja Puolassa avustaen ydinvoimaloiden peruseräparannus- ja korjaustöissä. Myös Venäjällä IVO on ollut puhdistamassa ydinsukellusveneitä. Näiden toimien avulla julkisuuskuva on parantunut merkittävästi.

Samaa avoimuutta ja aktiivista julkisuuskuvaan vaikuttamista on myös laaja, yli lakinormien ulottuva yhteistyö energia- ja ympäristöviranomaisten kanssa. Samalla yritys voi vaikuttaa ja

osallistua energia-alan ja kansalaisjärjestöjen väliseen keskusteluun, ja vaikuttaa myös omaan julkisuuteensa. Raporteissa ja tiedonannoissa on merkitystä sillä, miten asia sanotaan. Toiminnan luotettavuus kärsii, jos korostetaan ainoastaan paremmuutta ja riskittömyyttä. Yrityksen imago vahvistuu tunnustamalla myös heikkoudet. Myös vastuullinen suhtautuminen toiminnan heikkouksiin on esillä ympäristöraporteissa.

Julkisuuskuvaa on parannettu myös lukuisilla ympäristövaikutusten analyyseillä. Näissä analyyseissä on tutkittu voimalan vaikutuksia lähiympäristöön ja sen asukkaisiin. Analyyseissä on huomioitu myös sosioekonomiset vaikutukset. Julkisuuskuva kirkastuu, kun asukkailla on tunne, että he voivat vaikuttaa. Toisaalta näistä analyyseista tiedottamalla julkisuuskuva paranee muiden sidosryhmien silmissä.

Ote 26

”Loviisan YVA:ssa on korostettu erityisesti yhteistyön ja vuorovaikutuksen merkitystä. Hanketta varten perustetussa yhteisyöryhmässä on Loviisan alueen kuntien ja eri alojen viranomaisten edustajia.”
(Loviisa 3 voimalaitoshanke YVA 1999)

Puhunnan tavoitteena on halu parantaa imagoa, joka on herkällä energia-alalla toimimisen perusedellytys. Avoin tiedottaminen osoittaa ympäristövastuuta.

Tiedotuksen avulla yrityksen katsotaan nyt olevan aikaisempaa ihmisläheisempi, ympäristö- vastuullisempi ja inhimillisempi yritys. Mielikuvien ja mielipiteiden kehittymistä tutkitaan säännöllisesti ja tulokset ohjaavat yrityksen toimintaa.

Ote 27

”Sidosryhmien luottamus on nyky-yhteiskunnassa yksi tärkeimmistä liiketoiminnan menestystekijöistä. Luottamus on mahdollista saavuttaa ylläpitämällä aktiivista ja avointa vuorovaikutusta sidosryhmien kanssa.” (Fortum yhteiskuntaraportti 1999)

Avoimuutta ydinvoimayhtiöt osoittavat mm. kutsumalla vuosittain kymmeniä tuhansia vierailijoita tutustumaan tuotantolaitoksiin. Vierailijoille esitellään niin voimalaitosten toimintaa kuin ympäristönsuojelutoimintaakin. Vierailijaryhminä ovat keskeiset sidosryhmät, kuten asiakkaat, yhteistyökumppanit, viranomaiset, lähiseudun asukkaat, opiskelija ja koululaiset.

Myös erilaisten laatu- ja ympäristösertifikaattien tavoitteena on myös parantaa imagoa. Sertifikaatit osoittavat toisaalta osaamista, mutta hakuprosessin takana on usein halu parantaa yrityksen julkisuuskuva. Ympäristösertifikaattien hakuprosessien yhteydessä yritykset laajentavat ympäristönsuojelun sisältymään kaikkeen toimintaan ja voidaan puhua jo ympäristövastuusta. Ympäristöjärjestelmän sertifiointi ei sinällään vielä takaa korkeatasoista ympäristöasioiden hoitoa. Standardin mukainen ympäristöjärjestelmä tarjoaa kuitenkin systemaattisen toiminnallisen kehikon, joka helpottaa toiminnan kehittämistä ja varmistaa saavutetun tason säilymisen. Lisäksi ympäristöjärjestelmä antaa vertailukelpoista tietoa sidosryhmille yrityksen toiminnasta. Imagodiskurssin potentiaalinen seuraus on yhtiön ympäristöimagon parantuminen. Samalla pyritään estämään negatiivinen imago. Diskurssissa halutaan vastata ympäristöimagon rakentumisen ongelmiin, joita ovat sidosryhmien tunnepitoinen ja henkilökohtainen suhtautuminen ympäristöön ja viestinnän uskottavuusongelmat.

Millaisia ympäristövastuuta kuvaavia puhuntoja ydinvoimakeskustelusta on erotettavissa?	Vastuun diskurssi	Hyvediskurssi	Julkisuusdiskurssi
<p>Tutkimuskysymykset:</p> <p>Millaisena ydinvoima jäsentyy suhteessa ympäristövastuuseen?</p> <p>Millaisena ydinvoima jäsentyy ympäristöraporteissa?</p> <p>Mikä oikeuttaa diskurssin?</p> <p>Mikä on diskurssin tavoite? Seuraus?</p> <p>Mistä asioista kirjoitetaan?</p>	<p>Moraali kuuluu myös liike-elämään. Yhteiskunnallinen ja ympäristövastuu liittyvät myös liiketoimintastrategiaan.</p> <p>Yritys toteuttaa tehtävänsä, ja ydinvoima on (nyt) parasta käyttökelpoista tekniikka ympäristön kannalta.</p> <p>Suomalainen tietotaito ja osaaminen, luotettavuus ja turvallisuus. Tehdyt ympäristöparannukset.</p> <p>Vaikuttaa mielikuviin ja sidosryhmien asenteisiin.</p> <p>Yhteiskunnallinen vastuu Osaamista ja vastuuta korostetaan teknisiin argumentein.</p>	<p>Ydinvoiman avulla yritys toteuttaa ympäristövastuutaan. Hyväksyttävyyks on toiminnan edellytys.</p> <p>Ydinvoima ja etenkin yritys on hyve. Yritys toteuttaa yhteiskunnan sille määräämää tehtävää.</p> <p>Diskurssia ylläpitää ja oikeuttaa ilmastokeskustelu, ydinvoiman sosioekonomiset vaikutukset ja taloudelliset seuraukset.</p> <p>Oikeuttaa yrityksen toiminta</p> <p>Yhteiskunnan hyvinvointi. Energian säästö. Ydinvoiman vaikutukset Loviisan talousalueeseen.</p>	<p>Tiedotuksella yritys saa kaksi edellistä diskurssia kansalaisten tietoon. Yritys on avoin, luotettava, rehellinen ja turvallinen</p> <p>Avoimuus pehmentää ihmisten asenteita.</p> <p>Kaksi edellistä diskurssia: imagon merkitys kilpailukyvyyn ja menestyksen kannalta.</p> <p>Tavoitteena on parantaa imagoa sidosryhmien silmissä. Vaikuttaa teknologia-asenteisiin.</p> <p>Ympäristösertifikaatit ja viestinnän merkitys.</p>

5 PÄÄTELMÄT JA POHDINTAA

Vastuuta koskeviksi vaikeiksi kysymyksiksi ovat osoittautuneet onnettomuusriskien ja ilmastonmuutoksen seurauksien arvottaminen. Hyötyjen ja haittojen vertaileminen pitkällä aikajänteellä on epävarmaa erilaisten arvostusten ja yhteiskunnan kehittymisennusteiden muuttumisen vuoksi. Myös sosiaalisten vaikutusten ja luontovaikutusten määrän arvioiminen ja muuttaminen rahalliseen arvoon on osoittautunut erittäin ongelmalliseksi tehtäväksi yksinkertaisten syy-seuraussuhteiden puuttuessa.

Tutkimusongelmiin vastasin kahdessa yhteenvetotaulukossa. Ydinvoimaa korostetaan etenkin ympäristön kannalta parhaana käyttökelpoisena vaihtoehtona. Yhteiskunnassa esiintyy kuitenkin pelkoja ydinvoimaa kohtaan. Suomalainen osaaminen ja vastuuntunto oikeuttavat puheen ydinvoimasta turvallisena sekä yhteiskunnan että ympäristön kannalta. Ympäristönsuojelusta on todellakin tullut etenkin suurille, herkillä toimialoilla toimiville yrityksille, merkittävä myös liiketoiminnan kannalta. Yritysten on muututtava yhteiskunnan mukana. Yritysten on pakko siirtyä tuloskeskeisestä voitonmaksimointi näkökulmasta kohti laajaa sosiaalista vastuuta. Yritykset ovat vastuussa toimintansa seurauksista ympäristöön ja yhteiskuntaan. Lait ja asetukset asettavat toiminnalle rajat, mutta sidosryhmät määräävät kehityksen vauhdin. Imagosta on tullut suurille yrityksille entistä tärkeämpi. Ympäristötietoiset sidosryhmät reagoivat voimakkaasti etenkin yritysten ympäristövaikutuksiin.

Aineiston analyysin perusteella yrityksen tehtävänä on edistää yhteiskunnan hyvinvointia ja ihmisten elämän laatua. Yritys on kuitenkin vastuussa myös kannattavuudestaan sidosryhmille. Ympäristöstä yritys on siis vastuussa kannattavuuden rajoissa. Analysoimani energiayhtiö on sisäistänyt vastuunsa laajasti ja sillä on myös resursseja toteuttaa vastuutaan. Metsäteollisuudella on tämän tutkimuksen perusteella ennemminkin sidosryhmälähtöinen näkemys ydinvoimakysymykseen, kuten myös ympäristövastuuseen. Metsäteollisuus pitää yhteiskuntaa kehityksen jarruna, jollei se salli uuden ydinvoimalan rakentamista.

Siihen kysymykseen, onko ympäristövastuu kilpailukeino, vai onko sillä eettiset lähtökohdat, tutkimus ei anna oikeaa vastausta. Ympäristövastuu on myös kilpailukeino, mutta se liittyy moraalikysymykseen monella tavalla. Sitä paitsi, ”ympäristövastuu” tarkoittaa yritysten puheessa vastuuta toiminnan ympäristövaikutuksista. Haluan korostaa sitä, että yrityksessä ympäristövastuu-käsite ymmärretään hieman eritavalla, kuin tutkimuksessani. Teksteissä käytettiin termejä

ympäristönsuojelu ja kestävä kehitys osoittamaan yrityksen vastuullista suhtautumista ympäristöasioihin. Ympäristövastuun käsitettä ei käytetty siinä laajuudessa, missä sitä käytetään tutkimuksessani. Ympäristövastuu merkitsi yritykselle sen aikaisemman toiminnan aiheuttamia ympäristökustannuksia. Yhteiskunnallinen vastuu käsitettiin yrityksessä toiminnan eettisen painoarvon huomioon ottamisena. Aineistossa pyrittiin korostamaan yrityksen yhteiskunnallista vastuuta ja toimintaa yrityskansalaisena (ks. Takala 2000). Ympäristöraportin perusteella yrityksen ympäristövastuuta voitaisiin lähestyä aikaisemmin esittämäni yritys- ja ympäristöetiikan erityisaloja kuvaavan lähestymistavan avulla. Raporteissa näkyy selvästi yrityksen siirtyminen ympäristöetiikan tasoilla syvemmälle, kohti laajaa sosiaalista vastuuta. Suuri muutos on tapahtunut organisaation sitoutumisessa ja vastuunkannossa.

Yrityksen ympäristövastuun lisäksi puheessa korostuu myös yhteiskunnallinen vastuu, mutta korostuksen syyt jäävät silti arvailujen varaan. Eettinen vastuu on moniselitteinen kysymys, johon ei ole yksinkertaista vastata edes henkilökohtaisella tasolla, saati määritellä yrityksen eettinen vastuu yhteiskunnasta ja ympäristöstä. Ydinvoiman ympäristövastuullisuus on kuitenkin enemmän energiapoliittinen kysymys kuin markkinointikeino.

Kioton ilmastopöytäkirja asettaa tavoiterajat hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi seuraavan parinkymmenen vuoden aikana. Sopimuksen noudattamisella olisi näkyvä vaikutus valtioiden energiapolitiikkaan, teollisuuden rakenteisiin, hyödykkeiden hintoihin, veroihin ja ihmisten jokapäiväiseen elämään ja heidän kulutustottumuksiinsa. Näillä näkymin tavoitteeseen pääsy on vaikeaa.

Energiateknisen ja –taloudellisen tutkimuksen perinteiset faktat eivät riitä kuvaamaan ilmiötä, kun se laajenee yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, eikä tekninen tieto enää tyydytä kaikkia sidosryhmiä. Julkisen keskustelun myötä ilmiöstä vaaditaan monipuolisempaa tietoa, koska asianomaiset hahmottavat energiakysymyksen eri tavoin. Faktatieto on erilaista riippuen viestin lähettäjistä; painotukset muuttuvat, ja korostetaan valittuja näkökantoja. Hermeneuttinen näkökulma energia- ja ympäristökeskustelussa tuo pirstoutuneen kiistellyn tiedon sijasta esille erilaisia käsityksiä ja lähtökohtaeroja.

Sidosryhmien erilaisia näkemyksiä energiahuollon, yhteiskunnan ja luonnon vuorovaikutussuhteista voi kuvata käsitteellä energianäkemyks. Energianäkemyks koostuu arvoista, intresseistä ja todellisuuskäsityksistä (Paldanius & Sairinen). *Arvojen* perusteella ihminen laittaa ajatuksissaan ja

toiminnassaan asioita tärkeys- ja hyvyysjärjestykseen. Ristiriidat ydinvoimakeskustelussa ovat koskeneet esimerkiksi teollisuuden ja talouden kasvua, turvallisuutta, elämän laatua, hyvinvointia ja ilmaston lämpenemistä. Onnettomuusriski lienee edelleen merkittävin vasta-argumentti ydinvoimaan suhtautumista kuvaavissa kyselyissä (esim. Sänkiaho 1988). Ydinjäteongelma on vasta-argumenttina myös tärkeä, mutta on menettänyt painoarvoaan. Energiapoliittisiksi intresseiksi voidaan käsittää energiahuoltoon kohdistuvat edut, tavoitteet ja hyötynäkökohdat. Intressinä voi olla taloudellisuus, tietyn tekniikan kehittäminen tai voitto. Ydinvoimakysymyksessä teollisuuden intressinä on taata suomalaisen teollisuuden kansainvälinen kilpailukyky edullisella perusenergialla. Erilaisista näkemyksistä johtuen ei ole päästy yhteisymmärrykseen ydinvoiman paremmuudesta ja kokonaisedusta yhteiskunnalle. Todellisuutta koskevat käsitykset ovat käsityksiä energiahuollon, luonnon, ihmisen, eri valtainsstituutioiden ja yhteiskunnan välisistä vuorovaikutussuhteista. Yksilön todellisuuskäsitykseen on vaikea vaikuttaa, se sisältää eri ihmisillä erilaisia käsityksiä realiteeteista ja totuuksista. Todellisuuskäsitys riippuu siitä, millaista informaatiota yksilö hyväksyy ja saa asiasta. Oman mielipiteen säilymiseen energiapoliittisen keskustelun seuraamisesta huolimatta on saattanut vaikuttaa kansalaisten taipumus ottaa vastaan vain sellaista informaatiota, mikä vastaa ja vahvistaa heidän yleistä asennoitumistaan (Sänkiaho & Rantala 1987). Käyttäytymistavan omaksuneet haluavat karttaa sellaista informaatiota, mikä muuttaisi heidän ajatteluaan.

Toisaalta ydinvoima ei tietyistä perspektiivistä tarkasteltuna ole sen omavaraisempaa kuin maakaasukaan. Ydinsähkön varsinainen tuotanto, halkomisprosessi, ei tuota kasvihuonepäästöjä. Ydinsähkön tuotannossa kuitenkin kuluu fossiilista energiaa laitoksen monivuotisen rakentamisen aikana, uraanin louhinnassa, rikastuksessa ja kuljetuksessa (tuodaan esim. Australiasta) ja viimein myös ydinjätteiden loppusijoituksessa. Uraani ei ole uusiutuva energialähde, uraani loppuu siinä missä fossiiliset polttoaineetkin. Samalla periaatteella elinkaaritietojen liittäminen laskelmiin voi muuttaa käsityksiä energiatuotantotapojen ympäristöystävällisyydestä. Jos ydinsähkö on kotimaista, niin siinä tapauksessa kaikki Suomessa käytettävä energia - öljyt, maakaasu ja kivihili - on kotimaista. Onko energialähde kotimainen siksi, että se jalostetaan maan rajojen sisällä? Ydinpolttoaineen saatavuus kriisitilanteessa on epävarmaa, kuten muidenkin raaka-aineiden. Voidaan lisäksi olettaa, että suuren kriisin aikana kaikki ydinvoimalat sitä vastoin ajetaan nopeasti alas. Osatotuudet sekä harhaanjohtavat ja tarkoitushakuiset väittämät energia-asioista ovat paikoin läpinäkyviä, ja alkavat toimia alkuperäistä tavoitettaan vastaan. Kotimaiset polttoaineet ovat varteenotettava vaihtoehto, ja turpeen ja vesivoiman käytön lisääminen osoittaisi luotettavammin energiapolitiikan suunnittelua strategisesta näkökulmasta. Bioenergian ja muiden kotimaisten

energiälähteiden hyödyntämistä tuetaan julkisen vallan toimenpitein. Perusteena ovat olleet juuri ympäristösyys, energiahuollon varmuuden lisääminen sekä työllisyys- että aluepoliittiset seikat.

Ydinvoimakeskustelu liittyy myös laajempiin yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin. Suomi muuttuu metsäteollisuuden hallinnoimasta hyvinvointivaltiosta, informaatioyhteiskunnaksi. Suomi on nykyisin tunnettu ennen kaikkea IT –alan osaamisestaan. Ydinvoimassa kulminoituvat monet yhteiskunnalliset ristiriidat, jotka liittyvät näkemyksiin yhteiskunnan tulevaisuudesta. Ydinvoimaa onkin syytä tarkastella myös liitoksissa muihin yhteiskunnan ristiriitoihin. Sänkiahon (1988 s. 140) laatiman ”ristiriitafaktorin” asetelmat pätevät myös tämän päivän ydinvoimakeskustelussa. Keskustelussa ristiriita-asetelmia ovat mm. poliitikot vastaan kansa, luonnonsuojelijat vastaan elinkeinoelämä, asiantuntijat vastaan maallikot, parempiosaiset vastaan heikompiosaiset jne. Esimerkiksi ydinvoimalle myötämielisiksi koetut ryhmät (korkeakoulutus, suuret tulot, poliittinen suuntaus) edustavat tietyllä tavalla parempiosaisia. Mutta kuten olen aikaisemmin todennut, on ydinvoiman kannattajien ja vastustajien ”luokka-asemaa” tai muita piirteitä vaikea enää tunnistaa.

Diskurssit muuttuvat vuosi vuodelta. Varhaisimmat ympäristöraportit on kirjoitettu siksi, että muutkin kirjoittavat. Teksti on vaikealukuista, eikä tekstillä ole juuri eettistä painoarvoa. Ajallinen muuntuvuus olisi oma tutkimusaiheensa, johon en tässä tutkimuksessa keskity. Raportit osoittavat yhtiön ajattelutavan kehittymistä lyhytnäköisestä kilpailijoita imitoivasta markkinointikeinosta eettiseksi, yrityksen toimintaan keskeisesti liittyväksi ympäristövastuuksi. Raportti on kehittynyt muutamassa vuodessa puisevasta raportoinnista taitavasti suunnitelluksi ja toteutetuksi, johdonmukaiseksi ”tunnustukseksi”.

Aineisto olisi ollut mielekästä jakaa myös ajallisesti ja kuvata yrityksen ympäristövastuun kehittymistä puheessa kilpailijoiden matkimisesta kokonaisvaltaiseksi vastuuksi. Pitäydyn kuitenkin lehtiartikkeliaineistoon paremmin sopivassa ”kolmiluokittelussa”, ja analysoin molemmat aineiston samalla tavalla. Ajallisessa jaksotuksessa olisin analysoinut aineiston esittämäni (ks. s. 3) yritys- ja ympäristöetiikan erityisaloja kuvaavan lähestymistavan avulla. Ympäristöraporttien teksteistä käy ilmi, miten organisaatiossa ensin määritellään yrityksen ympäristönsuojelu, jonka jälkeen organisaatio hahmottelee oman toimintansa vaikutukset. Seuraavaksi yrityksessä siirrytään pohtimaan, mitä asialle voitaisiin tehdä. Viimeisellä tutkimallani ”tasolla” yrityksessä määritellään, mitä ympäristönsuojelu ja vastuu merkitsevät yritykselle. Samalla vastuullisesta suhtautumisesta tulee yksi toiminnan oikeutuksen ja hyväksyttävyyden kulmakivi. Diskursseja olisi ollut

mahdollista luokitella useampaan eri luokkaan tai diskursseja olisi voinut myös nimetä eri lailla, jotta ne olisivat erottuneet lehtiartikkelidiskursseista.

Jos ympäristöraportteja lukisi puhtaasti niin, että etsisi toistuvia sanontoja, olisivat ”vastuu”, ”ympäristö”, ”henkilöstö” ja ”osaaminen” useimmin esiintyneet sanat. Tällaisen sisällön erittelyn avulla voidaan esimerkiksi luokitella ja laskea tekstin sisältämiä aiheita, asenteita tai siinä esiintyviä toimijoita ja näiden välisiä suhteita (Väliaverron 1998). Tällaisen tekstien kuvailun sijaan tutkin tekstejä suhteessa kontekstiinsa. Tekstit ja niiden sisältämät sanat tai lauseet eivät riittävästi kuvaa niiden sisältämiä merkityksiä, vaan tarvitaan tulkintaa. Käytin tutkimuksessa määrällistä sisällönanalyysiä luodessani yleiskuvan laajasta dokumenttiaineistosta. Määrällisen sisällönanalyysin rinnalla käytin kuitenkin laadullisia analyysimenetelmiä.

Onko ratkaisuna ilmasto-ongelmaan massiivinen länsimaiden lamakausi, joka pysäyttäisi talouden ja energiankulutuksen kasvun? Talous korjaisi itseään ja ympäristöä. Osittaiset talouden rakennemuutokset, teknologian luontainen kehitys ja kuluttajien asenteiden muutokset ovat jo sinällään omiaan hidastamaan energiankulutuksen kasvua. Kauppa- ja teollisuusministeriön säästöohjelman mukaisesti energian käyttöä tulee tehostaa ja kulutus kasvua leikata oleellisesti siten, että tulevaisuudessa energiankulutus pysähtyy ja kääntyy laskuun. Useissa kehittyneissä teollisuusmaissa energiankulutus onkin tasaantunut! (Kauppa- ja teollisuusministeriön energiasstrategia).

Energian säästämisen merkitystä on kehittyneissä maissa joka tapauksessa korostettava entistä enemmän. Jatkuva taloudellinen ja energian kulutuksen kasvu ei ole ainoastaan mahdotonta vaan tuhoisaa. Energiapolitiikassa tulisi pääpaino asettaa säästämiseen sekä yksityistaloudessa että teollisuudessa. Pienen energiakulutuksen yhteiskuntaan siirtyminen edellyttää myös asenteiden muuttamista siten, että hyvinvoinnin lisääntyminen ei edellyttäisi taloudellista kasvua. Tavoitteena olisi mahdollisimman suuri hyvinvointi maailmassa mahdollisimman pienellä energiamäärällä.

Tieteellisen tutkimuksen painopiste on kohdistettava uusiutuviin energialähteisiin. Valitseminen energian tuotantovaihtoehtojen välillä ei ole helppoa, sillä on otettava huomioon monia tekijöitä. On punnittava tekniset, taloudelliset ja ekologiset tekijät, mutta otettava samalla huomioon myös poliittiset, sosiaaliset ja eettiset näkökohdat. Vielä vaikeampaa kuin oman mielipiteen muodostaminen, on yhteisen ratkaisun löytäminen, sillä ihmiset antavat näille tekijöille erilaisia painotuksia. Vertailussa ja keskustelussa painottuvat herkästi tekniset ja taloudelliset seikat, koska

niitä voi ilmaista luvuilla. Kysymys on silloin ”oikeista” ja ”luotettavista” tiedoista. Eettisissä näkökohdissa ei ole kysymys tiedoista, vaan arvostuksista. Jokaiseen valintaan ja päätökseen liittyy jonkinlainen etiikka, jonkinlaiset arvostukset. Usein niitä ei kuitenkaan tiedosteta.

Entistä selvemmin nähdään nyt, että tämän hetken ratkaisut vaikuttavat kauas tulevaisuuteen. Ihminen määrää tulevaisuuttaan, eikä tulevaisuus ole niin tuntematon ja epäselvä, koska siihen voidaan vaikuttaa. Siksi on kysyttävä, millaisen tulevaisuuden me haluamme itsellemme ja tuleville sukupolville? Tulevaisuus on avoin ja olemme nyt vaihtoehtojen edessä.

Lähteitä:

Kirjallisuus

Alasuutari, P. (1993) Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Allardt, M. (1992) Mitä mieltä hyvinvointivaltiosta?: suomalaisten sosiaaliturvamielipiteet 1975 – 1991.

Beck, U. (1992) Risk Society, Towards a New Modernity. (käännös Ritter, M.) Sage Publications Lontoo.

Crane, A. (2000) Corporate Greening as amoralization. *Organization Studies* 21/2000, 673-696

Donaldson (1989) Key issues in business ethics. London Academic press.

Eskola, J. (1991) Kasvatustieteellinen todellisuus ja diskursiiviset tulkinnat. *Kasvatus*, 5-6, 420-428

Eskola, J. ja Suoranta, J. (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Fineman (1994) *Emotion in organizations*. Edited by Fineman. London Sage Publications Ltd.

Fineman (1996) *Experiencing organizations*. London Sage Publications Ltd.

Fairclough, N. (1997) Miten media puhuu. Vastapaino, Tampere.

Fairclough, N. (1998) *Discourse and Social Change*. Oxford, Blackwell.

Foucault, M. (1981) *The Order of Discourse*. Teoksessa Young, Robert (toim.). *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader*. London & New York: Routledge & Kegan Paul.

Haila, Y. & Levins, R. (1992) Ekologian ulottuvuudet. Vastapaino, Jyväskylä.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1998) Tutki ja kirjoita. Tammerpaino Oy, Tampere.

Hoikkala, T. (1989) *Kieli, kertomus, kulttuuri*. Gaudeamus, Helsinki.

Hokkanen, P., Kojo, M., Litmanen, T. (2000) Ydinjäte käsissämme; Suomen ydinjätehuolto ja suomalainen yhteiskunta. Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen julkaisuja, SopHi 44.

Jaatinen, M. (2000) Yrityksen vastuut ja viestintä. Yrityksen vastuut, Taloudellisen Tiedotustoimiston julkaisuja 2000.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1992) Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere.

Järvelä, M. & Uurtimo, Y. (1992) Yhteiskunta ja ympäristö, Ympäristöpolitiikan arvo-ongelmia. Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja N.o 2/1992, Tampere.

Järvelä, M. & Wilenius, M. (1996) Ilmatoriski ja ympäristöpolitiikka. Tammer-Paino Oy, Tampere.

- Kanerva, Jukka* (1994) ”Ryvettymisen hyvä puoli”. Suomalainen politiikka ja poliitikot televisiossa. Jyväskylän yliopisto – nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylä.
- Kantola, A., Moring, I., Väliverronen, E.* (1998) Media-analyysi tekstistä tulkintaan. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Karvonen, P.* (1995) Oppikirjateksti toimintana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Jyväskylä.
- Konttinen, E.* (1999) Ympäristökansalaisuuden kyläsepat. Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen julkaisuja, SopHi 32.
- Linmanen L., Boström. T., Miettinen, P.* (1994) Ympäristöjohtaminen – elinkaariajattelu yrityksen toiminnassa. Weilin+Göös.
- Linnanen, L., Markkanen, E., Ilmola, L.* (1997) Ympäristöosaaminen – kestävän kehityksen haaste yritysjohdolle. Otaniemi Consulting Group, Helsinki.
- Lovelock, J.E.* (1984) Gaia – äiti maa. WSOY, Juva.
- Luostarinen, H. & Väliverronen, E.* (1991) Tekstinsyöjät yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden Lukutaidosta. Vastapaino, Tampere.
- Luukkanen, J.* (1994) Luonto orjana, suunnittelufilosofian ja tutkimuksen rooli ympäristöpolitiikan muodostamisessa. Tampereen yliopiston julkaisuja, Tampere.
- Lämsä, A-M, Tiensuu, T.* (2000) Diskurssianalyysi naisjohtajan kuvan rakentumisesta liike-elämän ammattilehtien artikkeleissa. JY Taloustieteiden tiedekunnan julkaisuja N:o 213/2000
- Massa, I. & Sairinen, M. (toim.)* (1991) Ympäristökysymys, ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus, Helsinki.
- Mills, C. W.* (1956) The Power Elite. Oxford University Press, London.
- Mäkinen, M.* (2001) Viherpunataistelu, Tutkimus poliittisten kannanottojen ja lehtiutisten vuoropuhelusta. Suomen kielen pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Ojanen, S.* (1980) Ydinvoima ja energiakysymys. Kirkon yhteiskunnallisen toimikunnan julkaisuja.
- Oksanen, M.* (1993) Ympäristöetiikka ja moraalisen toiminnan kohde. Tiede ja edistys 1, 53-61
- Paldanius J. & Sairinen, R.* (1989) Energiahuolto yhteiskunnan muutoksessa. Helsingin Yliopiston julkaisuja.
- Palonen, K.* (1988) Tekstistä Poliitikkaan. Vastapaino, Tampere
- Palonen, K. & Summa, H.* (1996) Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere.
- Pigou, A.C.* (1962) The Economics of Welfare. London Macmillan 1962.
- Potter, J. & Wetherell, M.* (1998) Discourse and sosial psychology. Lontoo, Sage
- Rajanti, T.* (1992) Mikä ihmeen diskurssianalyysi. Sosiologia, 25 (1), 45-47
- Raumolin, J.* (1998) EU ja globalisaatio, Reunahuomautuksia ranskalaiseen ja saksalaiseen keskusteluun. Sitra 176, Helsinki.

- Rawls, J.* (1988) Oikeudenmukaisuusteoria. WSOY, Juva.
- Schein, E.* (1989) Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Weilin-Göös, Espoo.
- Spash, C.L.* (1993) Economics, Ethics and Long-term environmental damages. *Environmental Ethics*, 15, 117-134
- Sundqvist, G.* (1991) Vetenskapen och miljöproblemen: en expertsociologisk studie. Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Sänkiäho, R. & Rantala, H.* (1987) Ydinvoima-argumentaatio. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja B 47/1987.
- Sänkiäho, R. & Rantala, H.* (1988) Ydinvoima ja yhteiskunta. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja A57/1988.
- Takala, T.* (1993) Yritysetiikka ja yrityksen yhteiskunnallinen vastuu – historiallinen tausta ja käsitteellistä pohdintaa. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja n:o 89/1993: Jyväskylä
- Takala, T.* (2000) Nykyajan yrityskansalaisuus. Yrityksen vastuut, Taloudellisen Tiedostustoimiston julkaisuja 2000
- Teollisuuden Keskusliitto* (1993) Yritysetiikka: keskustelumuistio.
- Tulokas, R.* (1990) Suomalaiset ja ympäristö. Tilastokeskus, ympäristö 1990:2, Helsinki.
- Uusitalo* (1991) Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan.
- Varto* (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki kirjayhtymä. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Velasquez, M.G.* (1982) Business Ethics: Concepts and Cases. Prentice-Hall Inc., Lontoo.
- Welford, R.* (1995) Corporate Environmental Management, systems and strategies. London Earthscan.
- Vilkka, L.* (1993) Ympäristöetiikka. Yliopistopaino: Helsinki
- Wilson, R. L.* (1998) Business Ethics and Contemporary Issues. Kendall/ Hunt Publishing Company, Iowa
- Virtanen, A.* (1995) Yrityksen menestymisen käsitteen laajennus ja raportointi. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja n:o 97/1995: Jyväskylä
- Väliveronnen, E.* (1996) Ympäristöuhkan anatomia, Tiede mediat ja metsän sairaskertomus (s.38-43) Väitöskirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- WCED (World Commission on Environment and Development)* Our Common Future. Pariisi, 1987.

Internet

Energia-alan keskusliitto (2001) www.energia.fi/finergy

Fortum lehdistötiedotteet (2001) www.fortum.fi/tiedotteet

Kauppaja teollisuusministeriö (2001) www.vn.fi/ktm/ydinvoimalat

Kauppaja teollisuusministeriö (2001) www.vn.fi/ktm/3/enstrat/

Säteilyturvakeskus (2001) ydinvoima. www.stuk.fi/ydinvoimalat

Tilastokeskus (2000) julkaisuja. www.tilasto.fi

Helsingin Sanomat

- 16.11.00 Ydinvoimalla tuotetun sähkön hinta on sidoksissa korkotasoon (talous/ydinvoima -
palstalla)
Saksan vihreä ministeri pitää ydinvoimaa kalliina
Ympäristöjärjestöt: Teollisuus tekee virheen
TVO haki lupaa uudelle ydinvoimalalle
- 19.11.00 Ydinvoimaa – kerta kiellon päälle (talous/työ -palstalla)
Hassin mielestä ydinvoima on mennyttä aikaa (politiikka/kotimaa -palstalla)

Yht. 6 mediatekstiä

Keskisuomalainen

- 16.11.00 Kiistelty viides ydinvoimala lisääisi tuotantoa 15 miljardilla markalla
Ydinvoima voi pudottaa vihreät hallituksesta
- 17.11.00 Ydinvoiman vastustajat: Suomi oudossa seurassa

yht. 2 mediatekstiä

YMPÄRISTÖRAPORTIT

- 1995 IVO –yhtiöt ympäristöraportti
1996 IVO –yhtiöt ympäristöraportti
1997 IVO –yhtiöt ympäristöraportti
1998 IVO –yhtiöiden ympäristöraportti Fortum
1999 Fortum ja yhteiskunta; Raportti Fortumista yhteiskunnan jäsenenä

LIITE

Luettelo käyttämistäni mediateksteistä ja ympäristöraporteista

MEDIATEKSTIT

Kauppalehti

- 08.01.99 Ilmastotavoite ja energiatalous
15.04.99 Suomen energiaratkaisu on täynnä isoja riskejä – Hallituksen energialinjaus johtaa joko riski-investointiin tai Venäjä-riippuvuuteen
28.04.99 ”Lisäydinvoimalle ei ole periaatteellista estettä”
08.06.99 KTM laskee Kioto-sopimuksen hinnaksi kolme miljardia vuodessa
11.06.99 Fortumin pääjohtaja Heikki Marttinen: Teollisuus jättää yhteisen ydinvoimahakemuksen
15.06.99 Metsä- ja voimateollisuuden edusmies Tauno Matomäki ihmettelee: miten Kioton sopimuksesta selvittää ilman ydinvoimaa?
09.09.99 Kymppivoiman toimitusjohtaja Sakari Suontaka: polkuhinnoittelu on pilannut sähkömarkkinat
09.12.99 Vattenfallin pääjohtaja epäilee Suomen ydinvoimahanketta
Teollisuuden Voima: Ydinvoimala on strateginen investointi
- 24.01.00 ”Odotamme suuntaviivoja päättäjiltä”
15.03.00 Teollisuus haluaa leikata päästöjä vapaaehtoisesti
18.03.00 Suomi täyttäisi puolet Kioton velvoitteistaan joustoilla
01.02.00 Finergyn uusi toimitusjohtaja huolestui Saksan ydinvoimasta – Juhani Santaholma: Saksan politiikka voi tulla Suomelle kalliiksi
10.05.00 EU-komission direktiiviesitys: Vihreän energian osuus kaksinkertaiseksi Euroopassa
15.05.00 Suomi alentaa ajoissa päästöt Kioton rajoihin
22.05.00 Pohjolan Voiman Timo Rajala: Energiaintensiivistä teollisuutta ei saa unohtaa energiaratkaisussa
30.05.00 TVO: ydinvoima-asia on osakkaiden käsissä – keskustelu viidennestä voimalasta kiihtyy
08.06.00 Fortumin Tapio Kuula ”Ydinvoimapäätökset tehdään TVO:ssa”
16.06.00 TVO:n Mauno Paavola: Saksan ydinvoimakielteisyyttä liioitellaan
24.07.00 Kauppa- ja teollisuusministeri Sinikka Mönkäre: Hallituksessa ristiriitoja koko energiapolitiikasta
01.08.00 TVO:n ydinvoimapäätös odotettavissa piakkoin – Toimitusjohtaja Mauno Paavola: Poliittinen tilanne kaikkein epäselvin
24.08.00 Fortumin kurssi ei nouse ydinvoimasta luopumalla
29.08.00 Fortum jarrumiehenä
30.08.00 Fortumin TVO-omistus ei enää kiinnosta valtiota
13.11.00 Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun vertailu: Ydinsähkö päihittää hiilivoiman hinnassa
16.11.00 Uuden ydinvoimalan rahoitus kunnossa – TVO:n suurosakas Fortum ei ole vielä sitoutunut hankkeeseen
20.11.00 PVO investoi yli kaksi miljardia biovoimaloihin

yht. 26 mediatekstiä